T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE DEVLET YAYINLARININ BİBLİYOGRAFİK DENETİMİ

Yüksek Lisans Tezi

Yakser TÜRK

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE DEVLET YAYINLARININ BİBLİYOGRAFİK DENETİMİ

Yüksek Lisans Tezi

Yakser TÜRK

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Fatih RUKANCI

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE DEVLET YAYINLARININ BİBLİYOGRAFİK DENETİMİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fatih RUKANCI

Tez Jüri Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
……...……	.....
……...……	.....
……...……	.....
……...……	.....

Tez Sınavı Tarihi.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/2015)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Yakser TÜRK

İmzası

ÖNSÖZ

İçinde bulunduğumuz yüzyıl bilgiye ulaşabilme ve bilgiyi yönetebilme çağı olarak değerlendirilmektedir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, sosyal, kültürel ve ekonomik değişmeler bilgi üretimini hızlı bir şekilde artırmaktadır. Bilginin çok büyük oranlarda artmasıyla bilgi denetiminin sağlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Yaşanan teknolojik gelişmeler toplumları oluşturan bütün bireyleri etkilediği gibi devlet kurumlarının yapısını ve işleyişini de değiştirmektedir. Bu değişimler bilgi ortamlarını da etkilemektedir. Ulusal bilgi birikimini oluşturan kayıt ortamlarının denetimi, kullanımı, toplanması, düzenlenmesi, saklanması, duyurulması, erişime açılması ve yeni nesillere aktarılmasının sağlanması gerekmektedir.

Üretilen yayınların kontrol sürecinin ana unsurlarını derleme yasaları ve bibliyografik denetim oluşturmaktadır. Ülkeler için ulusal belleğin korunması, çağdaş yayıncılığın geliştirilmesi ve bilgi toplumu olma yolunda çalışmalar yapılması önemli görülmektedir. Derleme ve bibliyografik denetim olgusu, devlet yayınlarının bibliyografik denetimi kapsamında ele alınmıştır. Devlet yayınlarının bibliyografik denetimi, ulusal belleğin korunmasında, sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanmasında etkili bir faktördür. Bilginin erişiminde ve düzenlenmesinde en üst düzeyde katkıda bulunan bibliyografik denetim uygulamalarının, çağımızın gelişmelerine göre yeniden ele alınması gerekmektedir.

Çağımızda yaşanan bilgi teknolojisindeki gelişmeler bibliyografik denetime yeni bir boyut kazandırmıştır. On beşinci yüzyılda matbaanın icadı ile elle yazılmış tek bir kopyası olan kitapların yerini birden çok kopyası olan basılı kitaplar almıştır.

Günümüzde ise, elektronik yayıncılığın ortaya çıkmasını sağlayan teknolojik gelişmeler; e-kitap, e-dergi ve elektronik veritabanları gibi bilgi kayıt ortamlarını meydana getirmiştir. Bu durum bilginin hızlı ve az emekle erişimini sağlamakla birlikte çok hızlı bir şekilde üretimini de meydana getirmektedir. Matbaanın icadıyla başlayan bilgi teknolojisindeki gelişmeler, günümüzde elektronik yayınlar ile devam etmektedir. Bilgi teknolojilerinin gelişimi insanların yaşam tarzının ve bilgi arama davranışının değişmesine neden olmaktadır. Bu gelişmeler devlet kurumlarının işleyişini, yayın üretim çalışmalarını ve devlet yayınlarının bibliyografik denetimini de etkilemektedir.

Bu araştırmayı yapmaya beni teşvik eden, araştırmanın her aşamasında önerileri ve yorumları ile yardımlarını esirgemeyen değerli tez danışmanım Prof. Dr. Fatih RUKANCI'ya ve tez izleme komitesinde bulunan hocalarıma; özellikle Doç. Dr. Hakan ANAMERİÇ'e ve Doç. Dr. Hüseyin ODABAŞ'a teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca birlikte çalıştığım, kendilerinden çok şey öğrendiğim ve saygı duyduğum Zeki BAĞLICAKOĞLU'na, Ümit TAŞBULAK'a ve tezin hazırlanmasında emeği geçen herkese çok teşekkür ederim.

Tezin yazımı aşamasında gösterdikleri anlayış ve fedakârlık için, hiçbir zaman sevgi ve muhabbetlerini esirgemeyen sevgili eşime, çocuklarım Dilek ve Necip Emir'e sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Son olarak hayatımın her safhasında desteklerini sürekli hissettiğim ve başarılı olmam için her türlü fedakârlığı yapan çok değerli anne ve babama sonsuz teşekkür ediyor ve bu çalışmayı onlara ithaf ediyorum.

Yakser TÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**

İÇİNDEKİLER ..... **iii**

KISALTMALAR ..... **vii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**

I. BÖLÜM: GİRİŞ **1**

I. 1. Amaç 2

I. 2. Kapsam 4

I. 3. Varsayımlar 4

I. 4. Yöntem 6

I. 5. Düzen 7

I. 6. Terimler 8

I. 7. Kaynaklar 11

II. BÖLÜM: DEVLET YAYINLARI VE TÜRLERİ **13**

II. 1. Tanım ve Genel Özellikler 13

II. 1. 1. Amaç, Önem ve Hedef Kitle 16

II. 1. 2. Devlet Yayınlarının Hazırlanışı 18

II. 1. 3. Yayın Ortamları 20

II. 1. 3. 1. Basılı Devlet Yayınları 21

II. 1. 3. 2. Elektronik Yayınlar 23

II. 1. 4. Bütçe ve Maliyet 26

II. 1. 5. Dağıtım ve Sağlama 27

II. 2. Devlet Yayını Türleri 28

II. 2. 1. Yasama İle İlgili Olan Yayınlar 31

II. 2. 2. Yürütme İle İlgili Olan Yayınlar 32

II. 2. 3. Hizmet ve Görevler İle İlgili Olan Yayınlar 34

II. 2. 4. Araştırma ve Kültür Yayınları 36

III. BÖLÜM: BİBLİYOGRAFİK DENETİM OLGUSU VE GELİŞİMİ 38

III. 1. Bibliyografik Denetim: Tanımlar ve Tarihsel Süreç 39

III. 2. Bibliyografik Denetimin Amacı ve Etki Alanları 45

III. 3. Derleme Olgusu ve Derlemenin Önemi 45

III. 4. Yasal Çerçeve 48

III. 5. Bibliyografik Denetim Araçları 58

III. 5. 1. Bibliyografyalar 58

III. 5. 2. Genel Bibliyografyalar 59

III. 5. 3. Özel Bibliyografyalar 63

III. 5. 4. Kataloglar 66

III. 5. 5. Dizinler ve Özler (İndeksler ve Abstraktlar) 69

III. 5. 6. Bibliyografik Veri Tabanları 71

III. 6. Bibliyografik Denetim Çalışmaları 72

III. 6. 1.Türkiye Bibliyografyası 75

III. 6. 2. Türkiye Makaleler Bibliyografyası 79

III. 6. 3. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yayınları Bibliyografyası .. 80

III. 7. Bibliyografik Denetim Sorunu 84

III. 7. 1. Derleme Kaçağı 86

III. 7. 2. Mekân ve Donanım Eksikliği 87

III. 7. 3. Nitelikli Personel Yetersizliği 88

III. 7. 4. Mevzuat Sorunu 89

IV. BÖLÜM: YABANCI ÜLKELERDEN DEVLET YAYINLARININ BİBLİYOGRAFİK DENETİMİNE İLİŞKİN ÖRNEKLER 90

IV.1. Fransa 92

IV.2. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 96

IV.3. İngiltere 101

IV.4. Almanya 106

IV.5. Kanada 109

V. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE DEVLET YAYINLARININ BİBLİYOGRAFİK DENETİMİ VE ERİŞİMİ 114

V.1. Devlet Yayınlarının Bibliyografik Denetimi 115

V.2. Devlet Yayınlarında Derleme Sorunu 117

V.3. Derleme Yapan Kurumlar 120

V.4. Türkiye'deki Önemli Devlet Yayınları 124

V.5. Devlet Yayınlarının Bibliyografik Denetimine Teknolojik Gelişmelerin Etkisi 125

V.6. Devlet Yayınlarına Erişim 127

V.6.1. Basılı Yayınlara Erişim 129

V.6.2. Elektronik Yayınlara Erişim 130

VI. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER 135

VI.1. Sonuç 135

VI.2. Öneriler 140

KAYNAKÇA 145

ÖZET 161

SUMMARY 163

EKLER 165

EK 1: 6279 Sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Genel Gerekçesi 166

EK 2: 6279 Sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu..... 169

EK 3: Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Yönetmeliği . 177

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AREGEM: Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

BMGYGM: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü

BYRDK: Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu

DSP: The Depository Services Program

GPO: Government Printing Office

GRA: German Research Association

HMSO: Her Majesty's Stationary Office

LAC: Library and Archives Canada

LOC: The Library of Congress

T.B.M.M: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TB: Türkiye Bibliyografyası

TCDYB: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yayınları Bibliyografyası

TMB: Türkiye Makaleler Bibliyografyası

ULAKBİM: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. France Official Publications Access Guide. 95

Tablo 2. Clickable Map of Federal Depository Libraries 99

Tablo 3. Government Office Bookstore.....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

Tablo 4. Her Majesty's Stationary Office...**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

Tablo 5. UK Parliament Publications Web Archive. 106

Tablo 6. Deutsche Nationalbibliothek 108

Tablo 7. Library and Archives Canada's 110

Tablo 8. Milli Kütüphane Organizasyon Şeması 123

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Bilgi ve İletişim Teknolojiler (BİT) indeki gelişmeler hızla devam etmektedir. Bu gelişmeler hayatın her alanını etkilemekle birlikte bilgi kaynaklarının artmasını ve bilgi üretiminin çok büyük hacimlere ulaşmasını sağlamaktadır. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler bilgi kaynaklarındaki çeşitliliği artırdığı gibi, bilgiye erişim uçlarını da çoğaltmaktadır.

Günümüzde bilgi; hizmet ve mal üretiminin gereksinimleri arasına girerek bir entelektüel sermaye olarak görülmektedir. Entelektüel sermayenin etkin kullanımı, bilgi kaybının en aza indirilmesi ve çalışmaların kısa sürede tamamlanabilmesi bibliyografik çalışmaların eksiksiz ve sürekli bir şekilde yapılmasına bağlıdır. Bilgi yönetiminin temelini oluşturan aşamalar ile bibliyografik denetim olgusu etkileşim içinde üretilen yayınların kontrol edilebilirliğini artırmaktadır. Kamu yönetimi içinde üretilen bilgi kaynaklarının büyük bir çoğunluğu belgelerden oluşsa da her kurum devlet yayını olarak kendi görev ve çalışmaları ile ilgili yayınlar üretmektedir.

İçinde bulunduğumuz yüzyıl teknolojik gelişmeler sayesinde, bilgiye ulaşabilme ve bilgiyi yönetebilme çağı olarak nitelendirilmektedir. Bilginin yönetilebilmesi bibliyografik denetimden geçmesi ile doğrudan ilişkili olarak görülmektedir. Geçtiğimiz yıllarda basılı devlet yayınlarının bibliyografik denetiminde birçok sorunla karşılaşılmakta ve elektronik yayınların bibliyografik denetimine göre daha zor ve uzun sürmekteydi. Günümüzde ise teknolojik

gelişmelerin etkisiyle bibliyografik denetim işlemleri daha kısa sürede yapılabilmektedir. Teknolojide yaşanan gelişmeler, devlet yayınlarının bibliyografik denetimini oldukça etkilemektedir. Bunun yanı sıra derleme yasalarının gelişmelere göre güncellenmesi de önem taşımaktadır.

I. 1. Amaç

Yaşanan teknolojik gelişmeler bilginin, işlenme, depolama, üretim, düzenleme ve iletim biçimlerinde farklılıklar meydana getirmektedir. Bibliyografik denetim olgusunun oluşturulmasında, meydana getirdiği değişiklikler birçok ülkede yeniden ele alınmakta ve bibliyografik denetim çalışmaları elektronik ortamda da yapılmaktadır.

Çalışma kapsamında Türkiye Cumhuriyet'i kamu kurumlarının üretmiş olduğu yayınların önemi, ülke için üstlendiği görev anlatılmakta ve yabancı ülkelerden örnekler ele alınarak incelemeler yapılmaktadır. Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılabilmesi için sorunların belirlenmesi ve buna yönelik çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye'de ulusal bilgi birikimini gerçekleştirmek için, 1934 yılında Atatürk'ün önderliğinde yürürlüğe giren "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu" ile üretilen yayınların derleme işlemleri yapılmaya başlanmıştır. Yakın bir zamana kadar bu kanunla derleme işlemleri yapılmaktaydı.

Bilgi teknolojisindeki gelişmeler neticesinde, yayıncılıkta ve yayın türlerinde çok önemli gelişmeler meydana gelmektedir. Geleneksel baskı yöntemleri dışında gelişen yeni çoğaltma şekilleri ile çok miktarda bilim, fikir ve sanat eserleri üretilmektedir. Günümüz şartlarına göre sağlıklı ve etkili olarak derleme işlemlerinin

yapılabilmesi için 2012 yılında "Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu" yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'de uzun yıllar günün koşullarına ve çağın teknolojik gelişmelerine göre derleme yasasının yenilenmesi ve düzenlemesi yapılamamıştır. Bu şekilde milli kültürün muhafaza edilebilmesinin, derleme ve bibliyografik denetim işlemlerinin etkili olarak yapılabilmesinin zor olduğu görülmüştür. Kamu kurum ve kuruluşlarının devlet yayınlarından etkili olarak yararlanabilmesinin, toplumun yapılan hizmetlerden bilgi sahibi olabilmesinin kayıpsız bir derleme ile mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışma Türkiye'de, devlet yayınlarının bibliyografik denetimi konusunda lisansüstü tez olarak yapılan en kapsamlı çalışmadır. Türkiye'de derleme ile ilgili, elektronik yayınların derlenmesi, bibliyografik denetim, bibliyografik tanımlama, bibliyografik kontrol, bibliyografya ve kataloglamanın önemi, hukuk kaynaklarının bibliyografik denetimi gibi daha önce yapılmış çalışmalar vardır. Bu çalışmaların yanında İbrahim Karaer'in 1978 yılında yapmış olduğu, *"Devlet Yayınlarının Bibliyografik Denetimi"* ve Halis Alar'ın 1979 yılında yayınladığı *"Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yayınları Bibliyografyası Üzerine Bir İnceleme: Düzen ve İçerik Yönünden"* çalışmaları bulunmaktadır. Ayrıca, Hakan Anameriç tarafından 2008 yılında yayınlanan *"Türkiye'de Devlet Yayınlarının Bibliyografik Denetimi ve Devlet Yayınları Bibliyografyası"* makalesi dışında yakın bir tarihte bu konu ile ilgili yapılan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konunun seçilmesinin sebebi genel olarak yapılan çalışmaların eski tarihli olması ve makale çalışmalarının dışında bu alanda daha detaylı bir çalışmanın bulunmaması etkili olmuştur.

I. 2. Kapsam

Araştırmanın kapsamı, Türkiye Cumhuriyeti'nde devlet yayını olarak üretilen basılı ve elektronik yayınların, bibliyografik denetiminin sağlıklı ve etkili olarak yapılabilmesi için derleme yasaları üzerinde durulmakta ve yapılan değişiklikler değerlendirilerek öneriler getirilmektedir.

Araştırmanın alanı ve kapsamının "cumhuriyet dönemi" devlet yayınlarının bibliyografik denetimi ile sınırlandırılmasının nedeni, bibliyografik denetimin etkili olarak yapılabilmesi için yasal düzenleme gerekmektedir. Türkiye'de çıkarılan yayınların derlenmesi için yasal düzenleme ise, 1934 yılında Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu çıkarılmıştır.

Türkiye'deki devlet yayınlarının bibliyografik denetimine uluslararası ülkelerden, tarihsel olarak derleme ve bibliyografik denetim çalışmalarında, ekonomik ve kültürel gelişmelerde iyi durumda olan; Amerika, Fransa, İngiltere, Almanya ve Kanada gibi ülkeler devlet yayınlarının bibliyografik denetimi yönüyle incelenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte devlet yayınlarının bibliyografik denetiminde nasıl bir yol izlendiği ve Türkiye'de yapılan uygulamalar karşılaştırılmaktadır.

I. 3. Varsayımlar

Çağımızın stratejik kaynağını oluşturan bilgi, bilgi teknolojisindeki gelişmeler sayesinde dünyanın bir ucundan diğer ucuna saniyelerle aktarılabilir hale gelmiştir. Ülkelerin küresel ölçekte başarılı bir konuma gelebilmelerinin, bilgiye yaptıkları yatırımlar ile doğru orantılı olduğu görülmektedir.

Devletler, ulusların bilimsel ve kültürel varlığını oluşturan tüm yayınların bibliyografik denetimini yaparak kamunun erişimine sunmak, derleme ya da telif hakları gibi kanunlarla çağın teknolojik gelişmelerini dikkate alarak hukuki düzenlemelerle yayınlarını gelecek kuşakların yararlanması için çalışmalar yapmaktadır. Güvenilir kaynakların başında gelen devlet yayınları günümüzde bilgi kirliliğinin giderilmesinde de etkili olmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyet ve görevleri sonucu üretmiş oldukları yayınların, bibliyografik denetimi ve derlenmesinde yaşanan problemler gelişmiş ülkelerde daha az, gelişmekte olan ülkelerde ve geri kalmış ülkelerde ise daha fazla sorunla karşılaşılmaktadır. Bilimsel ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılabilmesi ancak iyi bir bibliyografik denetim olgusundan geçmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda çalışmanın varsayımı şöyle oluşturulmuştur:

Araştırmanın temel varsayımı "Türkiye'de devlet yayınlarının, kamu kurum ve kuruluşları arasında sağlıklı bir iletişim ve işbirliği sisteminin olmaması, devlet yayını olarak nitelendirilen yayınların bibliyografik denetiminin derleme kaçağı olmadan yapılmasında zorluklar yaratmaktadır" şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın alt varsayımları ise;

I. (Basılı) devlet yayınlarının bibliyografik denetimi, elektronik yayınların yaygınlaşmasıyla etkili bir şekilde yapılamamaktadır.

II. Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetimini konu alan bilimsel araştırmalar oldukça azdır. Gelişmiş ülkelerde ise ürettikleri yayınların bibliyografik denetimine önem verilmektedir.

I. 4. Yöntem

Çalışmada; Türkiye'deki devlet yayınlarının bibliyografik denetimi incelenirken devlet yayınlarının ne olduğu, çeşitleri, bibliyografik denetimin nasıl uygulanması gerektiği, yabancı ülkelerdeki uygulanışı gibi açıklanması gerekli bazı konuların anlatımında ise betimleme yöntemine başvurulmuştur.

Betimleme yöntemi; mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi hedefler. Bu yöntemle yapılan araştırmalar ile durum nedir? Ne yapmak istiyoruz? Neredeyiz? Nasıl yapmak istiyoruz? gibi soruları kapsamaktadır (Kaptan, 2000: 59).

Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin incelenebilmesi ve çalışmanın amacına uygun olarak yapılabilmesi için belgesel tarama yönteminden büyük ölçüde yararlanılmıştır.

Belgesel tarama yöntemi; kayıt ve belgelerin sistematik bir şekilde incelenmesi yolu ile verilerin toplanmasıdır. Belgesel tarama belirli bir amaca dönük kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar (Karasar, 2013: 183). Böylece araştırmanın amacına uygun olarak, birey ya da gurubun durumunu incelemek, betimlemek, sadece eldeki araştırma konusuna ait olan ve diğer verileri ayıran, özel nitelikleri saptamak, tanımlamak, açıklamak ve aydınlığa kavuşturmak amaçlanmıştır (Kaptan, 1991: 71).

Gerçekleştirilen araştırma yöntemleri ile bibliyografik denetim konusunda, elde edilen bilgi kaynaklarının incelenmesiyle bu günün anlaşılmasına ve gelecekte ne gibi değişikliklerin olacağına yönelik çalışmalar yapılmıştır.

I. 5. Düzen

Araştırma altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölüm; araştırmanın amacı, kapsamı, varsayımı, veri toplama teknikleri ve yöntemi, düzen, araştırmanın içinde geçen mesleki terimler ve yararlanılan kaynaklara yer verilen giriş bölümüdür.

İkinci Bölüm; iki kısımda incelenmiştir. Birinci kısımda; devlet yayınlarının tanımı, önemi, devlet yayınlarının organizasyonu ve yayın biçimi üzerinde durulmuştur. İkinci kısımda; devlet yayını türleri ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü Bölüm; bibliyografik denetim olgusu ve gelişimi, bibliyografik denetimin bilime ve bilim etiğine faydaları, Türkiye'deki bibliyografik denetim çalışmaları ve tarihsel süreç, bibliyografik denetimdeki aksaklıklar ve bibliyografik denetim araçları incelenmiştir.

Dördüncü Bölüm; devlet yayınlarının bibliyografik denetimine yabancı ülkelerden örnekler verilerek, Türkiye'nin bibliyografik denetim konusunda durumu karşılaştırılmaktadır.

Beşinci Bölümde; Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetimi, bu yayınların erişimi, derleme yapan kurumlar, önemli görülen devlet yayınları ve bibliyografik denetime teknolojik gelişmelerin etkisi üzerinde durulmaktadır.

Altıncı Bölüm; araştırmanın sonuç bölümü olup araştırmanın genel bir değerlendirmesinin yapıldığı, araştırma sonucunda Türkiye'deki devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılabilmesi için, mevcut sorunların nedenleri ve bu doğrultuda sunulan önerilerin yer aldığı bölümdür.

I. 6. Terimler

Çalışma içerisinde geçen mesleki terimlerin açıklanması araştırmanın daha iyi anlaşılabilmesi için faydalı olacaktır. Terimlerin açıklanmasında ODLIS (Online Dictionary for Library and Information Science) kullanılmıştır. Kullanılan terimler aşağıda verilmiştir.

Bibliyografik Denetim (bibliographic control): Bibliyografik denetim, hangi ortamda bulunursa bulunsun bilgiyi tespit etmek, düzenlemek ve kullanıcıya sunmak amacıyla kayıtlı bilginin analiz edilerek bibliyografik kayıtlarının oluşturulması işlemlerini ifade eder (Rukancı, 2005: 13).

Bibliyografya (bibliography): Yayınların, belirli bir plana göre ve her yayını tanıtıcı, niteleyici bilgiler vererek düzenlenmiş listesi ve bu listeyi hazırlama bilim ve sanatı anlamlarına gelir (Sefercioğlu, 1999: 252).

Derleme (deposit): Bir ulusun kültürel varlığını oluşturan tüm yayınlarının, toplumun bilgi ve yararına sunulmak, saklayarak geleceğe ulaştırmak üzere beli bir miktarının kanunla devlete verilmesidir.

Derleme Materyali (deposit material): Kültürel, siyasi, denetim ve telif haklarının korunması amacıyla, yasal bir zorunluluk olarak derleme mükellefinin devlete ücretsiz olarak teslim etmek zorunda oldukları her türlü formdaki yayın ya da derleme materyalidir.

Devlet Yayını (government publication): Devletin kaynaklarıyla, kamuya ürün ve hizmet üretmek, içerik ve işleniş şekliyle evrensel olarak güvenilir kaynakların başında gelen, çeşitli bilgi kayıt ortamlarında bulunabilen resmi kimliğe sahip ve devletin kurumları tarafından üretilen yayınlardır.

Dizin (index): Bir eser içinde bulunan konuların, adların vb. geçtikleri yer belirtilerek düzenlenen alfabetik listedir. Bir kütüphanedeki veya başka bilgi verme kurumundaki özgül konu, vb. ortamlarına yapılan yöneltmeleri gösteren abeceli listedir (Sefercioğlu, 2003: 120).

Doküman (document): Bilginin koruma veya aktarım amacıyla kaydedildiği fiziksel olarak varlık gösteren bir materyaldir.

Edinim (acquistion): Kütüphane veya arşiv koleksiyonu için materyalleri seçme, sipariş etme ve elde etmeye dayalı olan bir süreçtir. Edinim; satın alma, değişme ve hediye almaya bağlı olarak gerçekleştirilebilir.

Elektronik Yayın (electronic publication): Dijital formda okunabilen, anlaşılabilen ve elektronik olarak kamuya sunulan yayınlardır.

Bilgi Teknolojisi (information technology): Bilgiye erişimin sağlanmasında yazılım ve donanımların kullanılarak bilginin bilgisayarlar tarafından yönetilmesi ve işlenmesidir.

İnternet (internet): Dünya üzerinde birçok küçük bilgisayar ağını birbirine bağlayan çok büyük bir bilgisayar ağıdır.

Katalog (catalog): Bir dermede, bir kütüphanede veya kütüphaneler topluluğunda (Toplu Katalog) bulunan kütüphane ortamlarının belli bir plana göre düzenlenmiş listesi veya geniş anlamda, ortamların, gereçlerin belli bir amaç için hazırlanmış listesi (Sefercioğlu, 2003: 121).

Koruma (preservation): Kütüphane ve/veya arşiv materyalinin var olma süresini uzatmak amacıyla bu materyali uygun koşullarda saklama işlemidir. Amaç orijinal ortamında veya daha kararlı bir ortamda bulunan materyali zamanla oluşacak

kalite kaybına veya çevresel faktörlere bağlı olarak ortaya çıkacak zararlara karşı korumaktır.

Portal: İnternet üzerinde yayınlanan bilgilere açılan bir pencere olarak tanımlanabilir.

Telif Hakkı (copyright): Hükümet tarafından; yazara, editöre, derleyiciye, yayımcıya veya dağıtıcıya edebi ürünlerin kopyalarını belirli sınırlılıklar dâhilinde üretmeleri, satmaları ve dağıtmaları için verilen yasal haklardır.

Ulusal Bibliyografya (national bibliography): Genellikle ülke ve ülkede yaşayanlarla ilgili veya ulusal dilde oluşturularak o ülke içinde yayımlanmış veya dağıtılmış eserlerin tam bir kaydını yapma amacıyla hazırlanan bibliyografyalardır.

Ulusal Kütüphane (national library): Hükümet yayınlarının da dâhil edildiği, ulusun yayımlanmış ve yayımlanmamış olan tüm kültürel varlığını kapsamlı koleksiyonunda toplayarak ulusun hizmetine açan ve finansal olarak devlet tarafından derlenen kütüphanedir.

Üretici (producer): Bir yayımcı için bir dokümanın kopyalarını üreten kişi.

Web (worl wide web): Dünya çapında ağ. Hipermetin bağlarla birbirine bağlı bilgi sayfalarından oluşan ağ.

Yayımcı (publisher): Bir dokümanı kendi harcamaları ile üreten ve düzenleyen halk için elde edilebilir kılan her kişi.

Yayımlama (publication): Kamu üyelerinin; satın alma, kiralama, ödünç alma, üye olma yolu ile eriştikleri veya kamu üyelerine bedelsiz şekilde dağıtılarak erişilebilir hale getirilen üretimlerdir.

I. 7. Kaynaklar

Araştırmamız kapsamında daha önce ne gibi çalışmaların yapıldığını tespit etmek için literatür çalışması yaptığımız basılı bibliyografik kaynaklar ve veritabanları aşağıda sıralanmıştır.

Ayrıca yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirilen araştırma ve projeler hakkında bilgi sahibi olmak için çevrimiçi bilgi kaynakları ve çeşitli mesleki web sayfalarından da yararlanılmıştır. Bununla birlikte bazı kurum yetkilileri ile hem yurt içinden hem yurt dışından kişiler ile yüz yüze veya yazılı olarak iletişim kurarak bilgi sahibi olunmaya çalışılmıştır:

Academic Search, Library Literature- EBSCO

Directory Open Access Journals- DOAJ

Dissetations and Thess (1997)

First Search- OCLC

Library,Informations Science and Technology Abstracts With Full Text(1960-)

Milli Kütüphane Katalogu

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (1952- 1986)

Türk Kütüphaneciliği (1987-)

Türk Kütüphaneciliği Dizini (1952-1992) (1993-2000)

Türkiye Bibliyografyası (1935-)

Türkiye Devlet Yayınları Bibliyografyası (1928-

Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1952-)

Türkiye Ulusal Toplu Katalog- TOKAT

Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi Katalogu

YÖK Tez Veritabanı

Bunların yanında yararlanılan kaynakların referansları da literatür taramasının genişletilmesinde oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca araştırma raporunun yazımı aşamasında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Tez Yazım Yönergesi'nden yararlanılmıştır.

II. BÖLÜM

DEVLET YAYINLARI VE TÜRLERİ

İnsanların iletişim kurma ve kendilerini ifade etme yöntemlerinden birisi de yazılı iletişimdir. Tüzel kişiliğe sahip olan kurum ve kuruluşlar için yazılı ifadenin yerini çıkarmış oldukları yayınlar almaktadır. Kamu kurumlarının ürettiği yayınlar, devlet yayını olarak nitelendirilmektedir. Kurumların sesi olan bu yayınlar, devletin bekası için vazgeçilmez konumdadır.

Bu bölümde devlet yayınları ve türleri ayrıntılı olarak ele alınmakta, devlet yayınlarının genel özellikleri; tanımı, amacı, organizasyonu, hazırlanış şekli ve biçimsel özellikleri incelenmeye çalışılmaktadır. Yayının hazırlanma aşamasında geçirdiği evreler, kurumlar için üstlendiği fonksiyonlar ve günümüzün teknolojik gelişmelerinin de bu yayınlar üzerinde yaptığı etki üzerinde durulmaktadır.

II. 1. Tanım ve Genel Özellikler

Devlet yayınlarının genel özelliklerinden önce devlet ve devlet yayınını oluşturan, kurum olgusuna açıklık getirilmesi gerekmektedir. Kavram olarak devlet; belirli bir ülkede yaşayan insan topluluğunun, egemenlik ve bağımsızlık temelinde oluşturduğu siyasal örgütlenme olarak tanımlanmaktadır. Platon ve Aristoteles'e göre devlet, bütün bir insan topluluğunun siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik gereksinimlerine en iyi yanıt verebilecek, tek örgütlenme biçimidir (Devlet, 1994:

84). Tanımdan da anlaşıldığı gibi devlet, kamuoyunun kültürel, ekonomik ve demokratik gelişimini sağlamakla görevli bir yapıya sahiptir.

Platon'un devlet anlayışında dört temel özellik öne çıkmaktadır. Bunlar; bilgelik, yiğitlik, ölçülülük ve doğruluktur. Bilgelik, kararların bilgece verilmesini sağlayan özelliktir. Bilgece karar vermek bilgi işidir. İnsanlar bilgisizlikleriyle değil bilgileri ile doğru karar verirler. Devletler de bilgi birikimleriyle yerinde ve doğru bir şekilde yönetilmektedir (Çetin, 2013: 29).

Devlet, vatandaşlarına karşı görevlerini yapmak, çağdaş medeniyetler seviyesinde halkına en iyi hizmeti sunabilmek için kurum ve kuruluşlara, devlet organlarına ayrılmıştır. Devletin organları ve işlevleri ise devletin egemenliğini kullanan ve etkinliklerini yürüten, tüzel kişiliğe sahip olarak devletin iradesini açıklamaya ve kullanmaya yetkili gerçek kişilerden oluşur (Devlet, 1994: 83). Devlet kurumları genel olarak işlevlerine göre tanımlanmakta ve ayrıştırılmaktadır.

Kamu kurumlarında, kamuya hizmet ederken faaliyetleri sonucu veya bilgilendirme amaçlı yayınlar üretilmektedir. Devlet yayını olarak nitelendirilen yayınlar hakkında günümüze kadar birçok değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmelerden bazıları ise şu şekilde belirtilmektedir:

Devlet yayını; parlamento veya bir devlet dairesi için devlet yayın organlarınca bastırılan tarihi özelliğe sahip ya da talimatname türünden olan resmi karakterli yayınlardır (Harrod, 1977: 61). Tanımda da belirtildiği gibi devlet yayını resmi yayınlar olarak da adlandırılmaktadır. Söz konusu yayınların resmi yayın olarak da nitelendirilmesi güvenilirlik oranını artırmakta ve ilk bakılan bilgi kaynakları olarak yerini almaktadır.

Alar'a göre (1979: 118) ise devlet harcamasıyla ve herhangi bir devlet dairesi denetimiyle, bilgi değeri olan her türlü basılı ya da çoğaltılmış materyal devlet yayınıdır. Devlet yayınları denetim, materyal çeşidi ve farklı formatlarda üretilen yayınlar olarak nitelendirilmektedir.

Cunbur (1975: 167) ise devlet yayınlarını; kamu kuruluşlarının yönetim ve örgütlenmelerine, devlete bağlı bütün örgütlerin kuruluş ve yönetimiyle araştırmalarına ait basılmış, türlü usullerle çoğaltılmış bütün yayın ve dokümanlar olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda söz konusu yayınlar, kamu kurumlarının vatandaşlarına karşı fonksiyonlarını yerine getirirken çıkardıkları yayınlar olarak belirtilmektedir.

Anameriç'e göre (2008: 110) kamuya ürün ve hizmet üretmek üzere yasalarla kurulan birçok kamu kurum ve kuruluşu kendi faaliyetlerini, amaçlarını ve hedeflerini tanıtmak için çeşitli içerik ve türlerde yayınlar yapmaktadır. Bu yayınların tümüne de devlet yayını veya resmi yayın denilmektedir. İçerik ve işleniş şekliyle evrensel olarak güvenilir kaynakların başında gelen, devlet imkânlarıyla, kamuya ürün ve hizmet üretmek için, çeşitli bilgi kayıt ortamlarında bulunabilen, resmi kimliğe sahip, süreklilik gösterebilen ve devletin kurumları tarafından üretilmesi sağlanan yayınlar, devlet yayını olarak nitelendirilmektedir.

Devlet yayını, kamu kurum ve kuruluşlarının vatandaşlarına daha iyi bir hizmet vermek, toplumun gelişmesini sağlamak ve sosyal devletin gereklerini yerine getirmek amacıyla çeşitli bilgi kayıt ortamlarında üretilen resmi yayınlardır. Bu yayınların genel olarak, diğer yayınlardan daha farklı özelliklere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Birçok devlet yayını ilim sahasında kaynak veya önemli materyal

olarak kabul edilirler. Kısaca devlet yayınlarının içerdiği bilgi ve işleniş şekli yönünden güvenilir olması, bu yayınların etkisini de artırmaktadır (Shores, 1954: 208). Söz konusu yayınların, diğer yayınlara göre daha güvenilir kaynaklar olarak nitelendirilmesi, referans kaynaklar olarak da gösterilmesini sağlamaktadır.

II. 1. 1. Amaç, Önem ve Hedef Kitle

Bilgi teknolojisindeki gelişmeler ve internetin yaygınlaşması ile bilginin çok büyük boyutlarda artması, kontrolünün sağlanmasını ve denetimden geçmesini zorunlu hale getirmiştir. Günümüzde bilgi çok çabuk yayılmakta ve büyük kitleleri etkisi altına almaktadır. Bu gelişmeler sonucunda devlet kanalıyla üretilen bilginin, toplumun bütün bireylerine, kurum ve kuruluşlarına, kamuya açık bir şekilde basılı ya da elektronik olarak erişebilecekleri şekilde düzenlenmesini gerektirmektedir.

Bu bağlamda devlet yayınları güvenilir bilginin öğrenilmesinde basılı ve elektronik olarak yayım/yayınlanmasında kamuoyunun bilinçlenmesinde çok büyük bir öneme sahiptir. Türkiye'de devletin değişik kurumları tarafından, kamuoyunun bilgilendirilmesi ve yapılan faaliyetlerin duyurulması amacıyla belirli aralıklarla yayınlar yapılmaktadır. Devlet yayınlarının çıkarılış amacı ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Devlet kurumlarının halk yararına ürün ve hizmet üretmek istemesi,
- ✓ Kurumsal çalışmalar yapmak,
- ✓ Kurumun amaçlarına ulaşmasını sağlamak,
- ✓ Bilgilendirmek amacıyla kurumun hedef ve planlarını kamuoyuna duyurmaktır (Anameriç, 2008: 110-121). Devlet yayınlarının temel özelliği ise halk yararına çıkarılmasıdır. Kamu yararı düşünülerek çıkarılan bu yayınlar geleneksel

yöntemlerle, kısıtlı sayıda üretilmekte ve dağıtımı daha dar bir alanda yapılmaktadır. Bu durum devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili bir şekilde yapılmasını engellemektedir.

Ulusal ve uluslararası yapılan çalışmalarda referans kaynaklar olarak gösterilen bu yayınların güvenilirliği devletin de güvenilirliğini beraberinde getirmektedir. Devlet yayınları, alanında uzman araştırmacıların görüşüne göre çok değerli kaynaklar olarak nitelendirilmektedir.

Devlet yayınlarının önemli olarak nitelendirilmesini sağlayan özellikler ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ İçerdikleri bilgilerin dayanağının sağlam olması,
- ✓ Kaynak olarak güvenilir olması,
- ✓ Çeşitli konulardaki ülke sorunlarını dile getiriyor olması,
- ✓ Türkiye ve Türkiye ile ilgili gelişmeleri en küçük ayrıntısına kadar özel biçimlerle tespit etmesi,
- ✓ Özel alanlarda müracaat kaynağı olarak büyük bir boşluğu doldurması (Cunbur, 1975: 166) gibi özelliklerinden dolayı vazgeçilmez kaynaklar olarak değerlendirilmektedir.

Günümüzde yaşanan bilgi teknolojisindeki gelişmeler, devlet yayınlarının değerini artırmakla birlikte, kamu kurumlarının sorumluluk ve görevlerini daha etkili bir şekilde yapmasını sağlamaktadır. Devlet yayınları sayesinde ise;

- ✓ Kamu kurum ve kuruluşlarının kamuoyuyla bağlantısı sağlanmakta,
- ✓ Kamu kurumlarının hesap verilebilirliği artmakta,

- ✓ Kurumların daha şeffaf olması sağlanmakta,
- ✓ Kurumların güvenilirliğini artırmakta,
- ✓ Akademik araştırmalara ışık tutmakta,
- ✓ Toplumun kültürel ve eğitim seviyesine katkı yapmakta,
- ✓ Ülkelerin uluslararası alanda saygınlığını artırmakta,
- ✓ Toplumsal belleğin korunmasının sağlanması gibi birçok yararı görülmektedir.

Kamuoyu devlet yayınları aracılığı ile doğru bilgiye daha kısa sürede erişebilmektedir. İhtiyaç duyulduğunda kanıtlanabilirliği olan bu kaynaklar, bilgi toplumunun oluşmasında çok önemli bir yere sahiptir. Devlet kurumlarının çalışmalarını, ürettiği hizmetleri anlatmasını, raporlaştırmasını ve vatandaşların bilgiye olan gereksinimlerini karşılayan çok önemli kaynaklardır.

II. 1. 2. Devlet Yayınlarının Hazırlanışı

Toplumsal hayatın biçimlenmesine etkisi olan, merkezi ve yerel, bölgesel yönetimler, adli kurumlar, araştırma kuruluşları, enstitüler, üniversiteler, kamu iktisadi teşekkülleri, bankalar, sanayi ve ticaret odaları, kütüphaneler, müzeler ve sanat galerileri ya da bu kuruluşlarla işbirliği içinde olan özel kuruluşlar tarafından çok sayıda bilgi ve doküman üretilmektedir.

Devlet yayınları olarak kabul edilen yayınların, Türkiye'de basımı ve dağıtımı için yetkili bir kuruluş veya örgütlenme olmadığından, her kuruluş kendi yayınlarını ve dokümanlarını kendi olanakları ile basmakta ve dağıtmaktadır (Bahşişoğlu, 2000: 46). Bu bilgiler ışığında her kurumun kendi yayınlarını, kendi tasarrufunda çıkarmaya çalışması ve gücü oranında ilgililere ulaştırmak istemesi, bu yayınların sağlıklı ve etkili bir şekilde hazırlanma sürecini engellemektedir.

Biçim ve içerik bakımından farklılık gösteren bu yayınlar, yayınlayan kuruluşların yapısı veya çalışma şekilleriyle ilgili olarak, yapılan faaliyetler sonucunda hizmet içi amaçlarla üretilen yayınlardır. Devlet yayınlarının türleri ise genel olarak; yönetimle ilgili raporlar, istatistik, komite veya komisyon raporları, ilmî ve teknik araştırma raporları, tasarı ve önergeler, meclis tutanakları, kanun, statü ve kodlar, tüzük, yönetmelik ve genelgeler, yargı karar ve yorumları, uluslararası siyasî, ticarî, kültürel ve benzeri antlaşmalar, rehber ve siciller, bibliyografya, dizin, abstrakt ve listeler, genel ve niteleyici bilgi veren kaynaklar, süreli ve seri yayınlar, harita, grafik, kroki, plan ve projeler, pul ve paralar, fotoğraf, afiş ve film, ses bandı, plak ve nota gibi belge ve yayınlar, prospektüsler, patent yazıları, konferans, seminer, kongre ve benzeri toplantı programları, bildiri ve tutanakları olarak belirtilmektedir (Cunbur 1975: 168). Bu kaynak türleri içerisinde kitapların ayrı olarak belirtilmemesi bir eksiklik olarak düşünülmektedir. Günümüzde devlet yayınları içerisinde çok sayıda kitabın kurumlar tarafından yayınlandığı anlaşılmaktadır.

Kamu kurumları yayınlarını hazırlarken basım işlemlerini kendi matbaalarında ya da bu işleri yapan firmalara, ticari yayınevlerinde bastırmaktadır. Günümüzde bilgi teknolojisindeki gelişmelerin de etkisiyle devlet yayınlarının organizasyonunda değişiklikler meydana gelmektedir. Bu gelişmeler yayınların sunuluş ve hazırlanışında etkili olan faktörlerin başında yer almaktadır.

Bilgi teknolojisinin yayıncılık ve bilgi erişim alanlarında yaygın olarak kullanılması sonucu bu yayınların;

- ✓ Hazırlanması,

- ✓ Dağıtım ve iletimi,
- ✓ Yayımı,
- ✓ Çeşitlenmesi,
- ✓ Aktarımı gibi yöntemler de değişiklikler meydana gelmesini sağlamıştır (Anameriç, 2008: 112). Teknolojik gelişmeler, toplumun her kesimini etkilediği gibi kamu kurum ve kuruluşlarını da etkileyerek değişime zorlamaktadır. Devlete bağlı kurum ve kuruluşlar, basılı olarak üretilen yayınların yanında elektronik yayınlarda üretmektedir. Üretilen yayınları, kurum ve kuruluşlar kendi web sayfalarında duyuru, bilgi verme gibi, elektronik olarak toplumun ve ilgili kuruluşların hizmetine sunmaktadır.

II. 1. 3. Yayın Ortamları

Biçimsel olarak devlet yayınlarının özellikleri değerlendirildiğinde, sayıca her yıl biraz daha fazla artmasına, büyük bir birikim meydana getirmesine rağmen yapı ve muhteva bakımından bir standartlaşmadan bahsedilememektedir. Kurumların kendi politikasına göre yayınını çıkarması standartlaşmanın oluşmasında engel olan faktörlerin başında gelmektedir.

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerin de etkisi ile yayınlar farklı ortamlarda toplumun hizmetine sunulabilmektedir. Devlet yayınlarının çok çeşitli olması ve yayımlayıcı kuruluşların bağlı bulundukları organlarda zaman içinde ortaya çıkan değişiklikler, devlet kuruluşları şemasındaki ve kuruluşların adlarında yapılan değişiklikler, dizi ve süreli yayınların adlarında, biçimlerinde görülen değişiklikler, aynı dokümanın iki ayrı kuruluşça yayınlanıp diğer dillerde çevirisinin yapılması şeklinde özetlenebilir (Cunbur, 1975: 168). Bu durum söz konusu

yayınların hazırlanması aşamasında, kurumlar arasında yaşanan iletişim sorununu göstermektedir.

Devlet yayınları günümüzde geleneksel yollardan basılı olarak üretilmesinin yanında, elektronik olarak da hazırlanmaktadır. Özellikle bazı yayınlar amacı ve hedef kitlesine bağlı olarak hem basılı hem de elektronik olarak üretilmektedir.

Ayrıca üretilen devlet yayınları, halk yararı gözetilerek üretildiği için kâr amacı güdülmemekte ve ikinci planda kalmaktadır. Devlet eliyle yapılan yayınlar özel sektörün yapamayacağı, kârlı olamayacağı bilinen, fakat yapılması yurt çıkarları bakımından faydalı görülen eserlerden oluşmaktadır (Arkın, 1975: 10). Bu kaynaklar yayınlanış şekli olarak; basılı, elektronik ve görsel-işitsel olarak farklı şekillerde yayınlanmaktadır.

II. 1. 3. 1. Basılı Devlet Yayınları

Kamu kurum ve kuruluşlarınca üretilen ya da aracı bir firmaya devlet adına geleneksel yollarla yaptırılan yayınlardır. Geleneksel yayın olarak nitelendirilen basılı yayınlar, yayın sahibi olan kurumun kurumsal kimliğini de yansıtmaktadır. Her kamu kurumunun faaliyetleri sonucu üretilen bu yayınlar, basılı olarak hedef kitleye ulaştırılmaya çalışılmaktadır.

Basılı olan devlet yayınlarının içerik ve şekilleri çıkış amacına göre değişmektedir. Örneğin; bir kitabın dizgi karakteri, kitabın türü hedef kitlenin özelliğine göre seçilir (Vural, 2009: 35). Bu şekilde yayının türüne göre de şekli, boyutu, baskısı gibi teknik özelliklerinde farklılıklar görülmektedir.

Baskı işini gerçekleştirmekte kullanılan makine, malzeme ve benzeri araçlar ile basılı materyali kullananların yeni okuyucu ve araştırmacıların sayısının da süratle artmakta olduğu, basılı materyali üretenler ve tüketenler amaçlarına ulaşabilmek için çıkarları doğrultusunda standardizasyonun gereğine büyük ölçüde uymaktadırlar (Öksüzoğlu, 1975: 28). Bu bağlamda üretilen yayınlar devlet aracılığıyla yapılıyorsa daha önemli hale gelmekte ve günümüz şartlarına uygun bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Devlet yayınlarının basım sürecinde, geleneksel yayınlarda bulunmasına dikkat edilen; yazar, editör ve hazırlayanın adı, yayınlayan, yayın tarihi, sayfalama ve benzeri standart bibliyografik tanımlayıcılarda bazı eksiklikler olabilmekte, ISBN, ISSN gibi uluslararası bibliyografik denetime yardımcı unsurların alınması da bazen ihmal edilebilmektedir (Bahşişoğlu, 2000: 31). Yapılan bu eksiklikler yayınların bibliyografik denetiminin etkin ve sağlıklı bir şekilde yapılmasını engellemekle birlikte derlemede sorunlar meydana getirmekte ve derleme kaçağının oluşmasına neden olmaktadır.

Basılı materyallerin standartlaşması Türkiye açısından değerlendirildiğinde; Öksüzoğlu'na göre (1975: 28) her eser, aynı konuları başka açılardan, çeşitli biçimlerde ele alır ve çeşitli baskı biçimleri kullanılarak basılırlar. Bu bağlamda her alanda olduğu gibi bu yayınlarda da bir standartlaşmanın gerektiği konunun uzmanları tarafından dile getirilmesine rağmen Türkiye'de istenen sonuca henüz ulaşılamamıştır.

Son yıllarda hızla yayılan bilgi teknolojisi ile basım/yayım teknikleri değişmektedir. Geleneksel yollarla, kâğıt kullanılarak üretilen basılı yayınlar artık

tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yerini elektronik kaynaklara bırakmaktadır. Buna rağmen bazı meslek grupları, örneğin hukukçuların birçoğu mesleki olarak yayınları basılı ortamda tercih etmektedir. Yayının elektroniğine eriştiğinde basılı hale dönüştürerek yararlanmaya çalışmaktadırlar. Yapılan araştırmalarda sadece mesleki olarak değil, birçok insanın basılı kaynakları kullanma alışkanlığı göstermekte olduğu belirtilmektedir. Sonuç olarak günümüzde basılı yayınların yerini elektronik yayınlar almakta fakat insanların bilgi arama alışkanlıkları nedeniyle henüz bu yayınların kullanımında sorunlarla karşılaşmaktadır.

II. 1. 3. 2. Elektronik Yayınlar

İçinde bulunduğumuz yüzyıl, bilgi çağı olarak nitelendirilmekte, bilgi toplumunun oluştuğu ve bilgi teknolojisinin hızla yaygınlaştığı günümüzde teknolojik gelişmelerin etkisi hayatın her alanını kuşatmaktadır. İnternet aracılığıyla hayatın bütün akışı değişmekte, bilgi üretimi farklı boyutlara taşınmakta ve sanal ortamlar oluşturulmaktadır. Bu değişim devlet kurumlarını da etkisi altına almaktadır. Artık bilgi çok çabuk artmakta ve bilgi toplumu gelişmelerden çok çabuk haberdar olmaktadır.

Teknolojinin küresel ölçekte gelişmesi, elektronik yayıncılık (e-yayıncılık) olgusunu da meydana getirmiştir. Elektronik yayıncılık Tonta' ya göre (2000: 1) "belgelerin" elektronik ortamlar ve/veya ağlar aracılığıyla dağıtımı, arşivlenmesi ve bu belgelere erişilmesi olarak tanımlanmaktadır. Elektronik yayıncılık insanların bilgiye geniş bir yelpazede erişmesini sağlamaktadır.

Tüzel kişiliğe sahip olan kurum ve kuruluşlar da kamuoyunu artık belli ölçüde elektronik yayınlarla bilgilendirmekte ve toplumsal gelişimi sağlamaya

çalışmaktadır. Günümüzde kurumların birçoğu bazı yayınlarını sadece elektronik ortamda hizmete sunmaktadır.

Elektronik yayıncılık, basılı olmayan materyallerin dijital ortamda üretimini tanımlamakta, dijital ortamda sunulan bültenleri, haber gruplarını, mektup listelerini, CD-ROM tabanlı araçları ve web sitelerini kapsamaktadır (Demiray ve Gürcan, 2005: 5). Bu değerlendirmeler ışığında elektronik yayıncılığın kapsam olarak çok geniş alanlara etki ettiği görülmektedir.

Tonta'nın (1997: 306) elektronik yayıncılıkla ilgili başka bir değerlendirmesinde ise; tam metinli makalelerin, manyetik veya optik diskler gibi bilgisayar tabanlı depolama teknolojisi yoluyla yayma ve arşivleme olarak da tanımlanmaktadır. Elektronik yayın olgusunun geniş anlamda görsel işitsel materyalleri de kapsadığı görülmektedir. Bazı kurum ve kuruluşlar görsel ve işitsel materyallerle de halka hizmet sunmakta ve görevlerini yerine getirmeye çalışmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, sadece özel sektör yayınlarını etkilemekle kalmamış, aynı zamanda kamu kurumlarının yayınlarını sunuş şekli ve elektronik olarak hazırlamalarını da sağlamaktadır. Günümüzde birçok kamu kurumu basılı olarak hazırladıkları yayınlarla birlikte elektronik yayınlara da ağırlık vermektedir. Elektronik yayınların basılı yayınlara göre birçok avantajının olması bu yayınların talep edilmesine sebep olmaktadır. Hem kullananlar hem üretenler için söz konusu yayınların avantajları şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Erişilebilirlik; Kullanıcıların ihtiyaç duyduğu bilgiye ihtiyaç duyduğu zaman erişebilmesidir.

- ✓ Kullanılabilirlik; Bu yayınlara kolayca ulaşılabilmekte ve bilgiye ulaşma süresini azaltmaktadır.
- ✓ Yayılabilirlik; Kolayca çoğaltılabilir ve hızlı şekilde yayılabilir.
- ✓ Teknolojik imkânlar, iletişimi daha etkin hale getirmektedir.
- ✓ Akademik çalışma imkânı,
- ✓ Maliyet, gibi birçok avantajı bulunmaktadır.

Elektronik ortamda üretilen, yayılan, depolanan ve kullanılan ürünlerin avantajlarının, basılı yayınlara göre daha fazla oranda olması, bu yayınların daha çok tercih edilmesini sağlamaktadır (Zan, 2006: 27). Gelişen bilgi teknolojisi bilginin üretim, yayım ve kullanım gibi özelliklerinde olumlu değişiklikler meydana getirmekte ve bu yayınlara doğal olarak talebin artmasına yol açmaktadır.

Gerekli değişiklikler zamanında ve standartlara uygun olarak yapılmadığında elektronik yayınların dezavantajları da artmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve internetin yaygınlaşması ile elektronik yayımcılık sektörü oluşmuş ve yeni teknolojiler geliştirilen bir alan olmaya başlamıştır (Demiray ve Gürcan, 2005: 5). Teknolojik gelişmeler yaşandıkça bu yayınlarda da çeşitlilik ve kullanıcı kitlesi artmaktadır. Günümüzde kamu kurumlarının basılı olarak ürettiği eski yayınlar, bazı kurumlarda önem sırasına göre elektronik hale getirilmektedir.

Bu bilgiler ışığında, her geçen gün daha fazla insana ulaşmakta olan elektronik yayınlara kurumların kayıtsız kalamadığı anlaşılmaktadır. Yayınlar bilgi teknolojisindeki gelişmeler ile çeşitlilik göstermekte ve devlet yayınları da bu ortamlarda üretilmeye başlanmaktadır.

II. 1. 4. Bütçe ve Maliyet

Devlet yayınlarının hazırlanması sürecinde ortaya bir maliyet çıkmaktadır. Bu maliyet için kamu kurumları sınırlı bir bütçe ayırmakta ve geleneksel yollarla yayınlarını basılı olarak kendi matbaalarında üretmekte veya başka firmalara işlemlerini yaptırmaktadır. Günümüzde yaşanan bilgi teknolojisindeki gelişmelerin de etkisiyle kurumlar, daha iyi bir yayın hizmeti sunabilmek için bütçelerini daha yüksek oranda belirlemeleri gerekmektedir.

Ana hizmetleri yayın yapmak olmayan kuruluşların, fazla bütçe ayırmadan, hazırladıkları devlet yayınlarının üretimi için sınırlı bütçe ayırmakta, çoğunlukla içeriğin sıklıkla değişebileceğini göz önüne alarak fazla kopya basmayı istememektedir (Bahşişoğlu, 2000: 30). Değerlendirmeye göre kurumların üreteceği yayınlar için yeterli bütçe ayrılmaması ve yayınların maliyetinin yüksek olması devlet yayınlarının üretim aşamasında etkili olmaktadır.

Devlet yayınlarının üretiminde, kolaylık ve ucuzluk ön planda tutulduğu için ticari yayıncılıkta görülen editör kontrolü, nitelikli baskı, resimleme ve ciltleme gibi işlemlerde profesyonel yaklaşımlar ihmal edilmektedir (Bahşişoğlu, 2000: 30). Bu durumun oluşmasında kurum yöneticilerinin bakış açılarına göre farklılık göstermektedir.

Türkiye'de faaliyet alanları içerisinde yayın üretmek olan kamu kurumları, her yıl belirledikleri bütçelerine, kurumun yayınlarını organize eden birimin belirlediği maliyet çerçevesinde, bütçe ayrılması için üst yönetime bildirmektedir. Aynı zamanda devlet yayını üretmeyen kurum bulunmamaktadır.

Teknolojinin gelişmesiyle artık yayınlar sadece basılı değil aynı zamanda elektronik olarak da üretilerek hizmete sunulmaktadır. Kurumlar maliyet olarak e-kitap, e-dergi, e-duyuru, web hizmetleri gibi elektronik yayınları da hesaplayarak bütçelerinden pay ayırmak zorunda kalmaktadır. Bu maliyet, basılı veya elektronik yayınlar için farklılık göstermekle birlikte, kurum ve kuruluşların ayırdığı oranda karşılanmaktadır.

II. 1. 5. Dağıtım ve Sağlama

Türkiye'de devlet yayınlarının dağıtımı ise, genellikle kurumların basın- yayın ve halkla ilişkiler müdürlükleri veya kütüphane gibi birimleri aracılığıyla yapılmaktadır. Üretilen yayın, genellikle kurum ve kuruluşlara, ilgili olan kişilere önceden belirlenmiş adres doğrultusunda ücretsiz olarak gönderilmektedir. Türkiye'de devlet yayınlarının basımı ve dağıtımı için yetkili bir kuruluş belirlenmediğinden, her kurum söz konusu yayınların basımını ve dağıtımını kendi olanakları ile yapmaktadır (Bahşişoğlu, 2000: 46). Değerlendirmeye göre Türkiye'de her kurumun kendi standartlarına göre yayınlarını üreterek dağıtımını yapmaya çalışması, devlet yayınlarının bibliyografik denetiminde sorunlar yaşanmasının sebepleri arasında görülmektedir. Teknolojik gelişmelerin etkisi ile devlet yayınlarının üretiminin artışı, bu yayınları temin etmek isteyen hem bireysel hem de bibliyografik kontrolünü sağlamak isteyen bilgi merkezlerinin işini zorlaştırmaktadır.

Devlet yayınlarını temin etmek isteyen kişiler belirli bir fiyat ödemesi yaparak kurumlardan veya anlaşmalı yayınevlerinden temin etmeye çalışmaktadır. Fakat talep edilen yayının baskısı tükenmiş ise, kütüphane ya da talep eden kişi bu yayının sağlanmasında bir takım zorluklarla karşılaşmaktadır.

Bilgi teknolojisinde yaşanan gelişmeler sonucunda masaüstü yayıncılık tekniklerinin gelişmesi ile basım ve yayım işlemleri değişmeye başlamıştır. Yaşanan gelişmeler bu yayınların sağlama ve dağıtımında da kolaylıklar meydana getirmektedir. Söz konusu yayınlar kamu kurumları tarafından basılıp dağıtılabilmektedir.

II. 2. Devlet Yayını Türleri

Toplumsal hayatı biçimlendirme gücüne sahip olan kamu kurum ve kuruluşları çok sayıda yayın üretmektedirler. Devlet yayınları kamu kurumları tarafından veya onlar için basılan, kamu yararı düşünülerek vatandaşlarının elde etmesi için üretilen yayınlardır. Kamu kurumlarının gerçekleştirdikleri faaliyetler sonucu, üretilen yayınlar şu şekilde analiz edilmektedir:

1. Yasama Fonksiyonu ile ilgili yayınlar,
2. İdari Fonksiyon ile ilgili yayınlar,
3. Devletçe gerçekleştirilen faaliyetlerin halka duyurulması ve tanıtılması amacı ile yapılan yayınlar,
4. Hizmet Fonksiyonu ile ilgili yayınlar,
5. Araştırma Fonksiyonu ile ilgili yayınlar,
6. Devletin fonksiyonları ve faaliyetleri ile halk için sağladığı imkânların duyurulması amacı ile yapılan yayınlardır (Soysal, 1961: 45). Devlet yayınları bu şekilde fonksiyonel gruplara ayrılmaktadır.

Türkiye'de çeşitlilik gösteren devlet yayınları ayrıntılı olarak şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Dizi eserler (gazete dizinleri),

- ✓ Kitaplar (monograflar),
- ✓ Tezler,
- ✓ Bildiriler,
- ✓ Kongre ve konferans tutanakları,
- ✓ Komite raporları,
- ✓ Seminerler,
- ✓ Haber ve yorum bültenleri,
- ✓ Dizinler,
- ✓ Mevzuat derlemeleri,
- ✓ Form ve cetveller,
- ✓ Mukaveleler (Anlaşmalar),
- ✓ Toplantı tutanakları,
- ✓ Talimatnameler,
- ✓ Grafikler,
- ✓ Kalkınma planları,
- ✓ Projeler,
- ✓ Kanun tasarıları,
- ✓ Fiyat tarifeleri,
- ✓ Yönetmelikler,
- ✓ Kararnameler,
- ✓ Tebliğler,
- ✓ Tüzükler,
- ✓ Genelgeler,
- ✓ İstatistikler,

- ✓ Kanunlar,
- ✓ Araştırma ve inceleme raporları,
- ✓ Kurumsal çalışmalara yönelik belgeler (raporlar, yazışmalar, talimatlar)
- ✓ Tutanaklar,
- ✓ Şartnameler,
- ✓ Programlar,
- ✓ Önergeler,
- ✓ Rehberler,
- ✓ Kataloglar,
- ✓ Bibliyografyalar,
- ✓ El kitapları,
- ✓ Yıllıklar,
- ✓ Pullar,
- ✓ Paralar,
- ✓ Afişler,
- ✓ İlanlar-Duyurular,
- ✓ Bonolar,
- ✓ Süreli yayınlar (Soysal, 1961: 42-44; Karaer, 1978: 161-163; Alar, 1979: 118-119; Salgır, 1984: 25-27; Online…, 2005; Pryterch, 1987, 338; Government…, 1973, 38-39; Anameriç, 2008: 111-112). Farklı özelliklere sahip olan devlet yayınlarının türleri, geleneksel yollarla basılı olarak üretilip çoğaltıldığı gibi elektronik yayınlardan da meydana gelmektedir. Söz konusu yayınlar kurumların iş ve işlemleri sonucunda üretilmeleri ve günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerin de etkisi ile çeşitlilik göstermektedir.

II. 2. 1. Yasama İle İlgili Olan Yayınlar

Yasama ile ilgili olan yayınlar, devletin yasama organı tarafından hazırlanarak üretilen yayınlardır. Türkiye'de yasama görevini millet adına Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) yapmaktadır. Yasama organı tarafından çıkarılan yayınlar günümüzde basılı ve elektronik olarak yayınlanmaktadır. Bu yayınlar ise şunlardan oluşmaktadır:

- ✓ Kanunlar Dergisi,
- ✓ Tutanak Dergisi,
- ✓ Kanun Hükmünde Kararnameler,
- ✓ Yönetmelikler,
- ✓ Tüzükler gibi yayınlardır.

Yasama ile ilgili yayınlar içerisinde ağırlıkta olan *Tutanak Dergisi,* TBMM tarafından meclisin görüşme ve birleşimleri olarak çıkarılmaktadır. Yasama organının kendi matbaasında basılarak hazırlanan yayınlar, derleme kanununa göre her yasama yılı çıkarılan tutanaktan Adnan Ötüken Kütüphanesi'ne 6 adet, Ankara İl Özel İdaresi'ne 2 adet ve Cumhuriyet Savcılığı'na 2 adet olarak gönderilmektedir.

Bu tür devlet yayınlarını, kütüphane koleksiyonunda bulundurmak isteyen bilgi merkezleri Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği'ne resmi yazı ile müracaatta bulunarak temin etmektedir. Yayınları basılı olarak dermesinde bulundurmak isteyen bilgi merkezleri, ciltleme ve tasnif işlemleri gibi aşamaları tamamlayarak kullanıcılarının hizmetine sunmaktadır.

Toplumsal yaşamı biçimlendiren teknolojik gelişmelerin de etkisi ile bu tür yayınlara da elektronik olarak kurumun internet sitesinden veya veritabanları aracılığı ile daha hızlı, kolay ve güncel olarak erişim mümkün olmaktadır. Meclis basılı olarak yayınlarını hizmete sunduğu gibi elektronik olarak da kullanıma açmaktadır. Fakat bazı kurumlar elektronik olarak erişimin sağlanması ile zamanla basılı formattan vazgeçmekte sadece elektronik olarak yayınlarını hizmete sunmaktadır. Kurumların böyle bir formatta hizmet sunmaya başlamalarında elektronik yayınlara olan talebin artış göstermesi ve bilgiye erişim kolaylığı etkili olmaktadır.

II. 2. 2. Yürütme İle İlgili Olan Yayınlar

Türkiye'de yürütme ile ilgili olan yayınların değerlendirildiği bu bölümde, yürütme görevini, Başbakanlık ve Başbakanlığı bağlı kurumlar yerine getirmektedir. Yürütmeye dair kaynaklar büyük ölçüde hükümetin ve parlamentonun çalışmaları ile ilgili konulardan oluşmaktadır. Yürütme organının görev ve faaliyetleri sonucu çıkarılan bu yayınlar mevzuat yayınları olarak bilinmektedir.

Yürütme organı tarafından çıkarılan ve devlet yayınlarının en bilineni ve en yaygın olanı ise, "*Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Resmi Gazetedir"* (Anameriç, 2008: 111-113). Söz konusu yayın, devletin işleyişini biçimlendiren ve ülke adına verilen kararlara resmiyet kazandıran bir konumda bulunmaktadır.

Resmi Gazete 7 Ekim 1920'den 1928 harf inkılâbına kadar eski Türkçe harflerle yayınlanmıştır. Resmi Gazete içerik olarak aşağıdaki konuları kapsamaktadır:

- ✓ Kanunlar,
- ✓ Tefsirler (interpretation),[1]
- ✓ Büyük Millet Meclisi kararları,
- ✓ Nizamnameler,
- ✓ Kararnameler,
- ✓ Talimatnameler,
- ✓ Şurayı Devlet kararları,
- ✓ Vekâletlerin tebligat ve tahriratı umumiyeleri,
- ✓ Resmi mukavelename ve ilanlar.

Genel olarak yapılan çalışmaların resmiyet kazanması için verilen kararın, atamaların mutlaka yayınlanması gerekmektedir. Yasama, yürütme ve yargı ile ilgili bilgileri, kamuoyuna duyurmak ve verilen kararların resmiyet kazanması için sayı numarası ile günlük olarak yayınlanmaktadır. Ayrıca zorunlu ve acil durumlarda, aynı sayı numarasını taşımak kaydıyla *"Mükerrer"* şerhi verilerek aynı gün içinde birden fazla yayımlanabilmektedir. Önemli bir devlet yayını olan Resmi Gazete'ye erişim ise; basılı olarak üretilen formdakilerin dağıtımı abonelere posta yolu ile gönderildiği gibi Başbakanlık Basımevi'nden de isteyen herkese satılmaktadır. Ayrıca yurtiçi ve yurtdışından en az bir yıl süreli olmak üzere Resmi Gazete'ye abone olunarak basılı sayılarına erişilebilmektedir.

Resmi Gazete'nin elektronik ortamdaki hali ise, 27 Haziran 2000 tarihinden itibaren internet üzerinden günlük olarak yayımlanmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 2011 yılında, ilk sayısının yayımlandığı 7 Şubat 1921

[1] Kanun, nizam, karar ve her türlü anlaşmalardaki fikirlerin açıklanması. Hukuki yorum. Kanunların tefsiri teşrii, kazai ve ilmi olarak üç kısımdır (Özcan, 1980: 702).

tarihinden itibaren tüm Resmi Gazete'nin sayılarına Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü sayfasından ücretsiz olarak bütün kamuoyunun erişimine sunulmaktadır (Başbakanlık Mevzuatı.., 2014).

II. 2. 3. Hizmet ve Görevler İle İlgili Olan Yayınlar

Türkiye'de hizmet ve görevlerle ilgili olan yayınlar ise, kamu kurum ve kuruluşlarının yasal düzenlemelerle kendilerine verilen görev ve sorumluluklarını kapsayan kaynaklardan oluşur (Anameriç, 2008: 111). Söz konusu yayınlar, yapılan faaliyetlere göre çeşitlilik göstermekte ve kamu kurumlarının vatandaşlarına hizmet verirken ya da görevlerini yerine getirirken üretmiş oldukları yayınları kapsamaktadır.

Hizmet ve görevler ile ilgili olan devlet yayınları, bakanlıkların ve devlet organlarının birçoğu tarafından üretildiği için diğer devlet yayını türlerine kıyasla daha fazla üretilmektedir. Örneğin; bakanlıklar, kendi çalışma alanları ile ilgili mevzuatı bir kitapta toplamakta ve hizmetle ilgili eserler çıkartmaktadır (Karaer, 1978: 162). Bu bağlamda Türkiye'de vatandaşlarına hizmet üretmek ve sorumluluğunu yerine getirmek amacıyla yayın üreten çok sayıda kurum bulunmaktadır.

Yetkisini kullanarak görevlerini yerine getirmek için çalışan kurumların ürettiği yayınları ise şöyle sıralayabiliriz:

- ✓ Kitaplar,
- ✓ Süreli yayınlar, makaleler
- ✓ Broşürler, belgeler,
- ✓ Makaleler,

- ✓ Paralar,
- ✓ Afiş ve bültenler gibi yayınlardan oluşmaktadır.
- ✓ Haritalar [2] : İnsanla toprak ve mülkiyet ilişkisi eski çağlardan beri önem arz etmiştir. Anayasanın teminat altına aldığı mülkiyet hakkının tespiti ve kullanılmasına ilişkin işlemler, devletin sorumluluğunda harita, tapu, kadastro sektörü tarafından yapılmaktadır (Harita..., 2015). Bu bağlamda haritalar devlet yayını olarak görülmektedir. Haritalar sivil maksatlı ve askeri maksatlı olarak ikiye ayrılmaktadır. Talimname haritaları M.S. B. Harita Genel Komutanlığı tarafından askeri amaçlar için yapılan haritalara askeri haritalar olarak adlandırılmaktadır. Bu haritalar ölçeklerine, tiplerine ve kullanım maksatlarına göre sınıflandırılmaktadır. Türkiye'de askeri amaçlı yapılan haritalar, Harita Komutanlığı tarafından hazırlanarak ülke savunmasında kullanılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Ulu Önder Atatürk'ün şu veciz sözünde belirttiği gibi; *"Harita Dairesi'nin bir sene zarfında orduya yetiştirdiği haritaların son zaferin iktibasında dahli olmuş, ordu bu haritalar sayesinde hedef-i zafere suhuletle vasıl olmuştur."* O dönemde Harita Dairesi'nce üretilen haritaların Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında rolünün büyük olduğu vurgulanmaktadır (Kurumsal..., 2015).

Harita Genel Komutanlığı Kanunu'nun da belirtildiği gibi; kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yurt içinde üretilecek, ithal edilecek veya yayımlanacak olan basılı ve sayısal her türlü kara ve hava haritaları, atlas, küre

[2] Harita, yeryüzünün ve onun yakın çevresinin belirli özelliklerini modellendiren bir bilgi sistemidir (Harita Tapu..., 2015).

ile benzeri harita ve harita bilgisi içeren her türlü doküman için, uygunluk onayı alınması gerekmektedir.

Bakanlıklar veya kamu kurum ve kuruluşları, meslekî ve teknik ihtiyaçlarının gerektirdiği 1/5000 ve daha büyük ölçekli haritaları yapabilir veya yerli gerçek ve tüzel kişilere yaptırabilir.

Ancak, kamu kurum ve kuruluşlarının kanunlarla verilmiş harita yapma görevlerine istinaden ürettikleri veya ürettirdikleri haritalar için Harita Genel Komutanlığı'ndan uygunluk onayı alınmaz. Bu haritalarda, ülke menfaatlerine uygun olmayan ve uluslararası alanda istismar edilebilecek nitelikteki hususların yer almaması, ilgili kamu kurum ve kuruluşunun sorumluluğundadır (Harita Genel Komutanlığı..., 2015). Kurumların faaliyetleri sonucu üretilen bu yayınların yanında kurumların görev ve hizmet süreleri sonucunda oluşan, raporlar, istatistikler, gibi kaynaklarda bulunmaktadır.

II. 2. 4. Araştırma ve Kültür Yayınları

Araştırma ve kültür yayınları, toplumun bilinçlenmesi, kültürel gelişmelerin sağlanması ve kurumsal olarak sorumlulukların yerine getirilmesinde üretilen yayınlardır. Anameriç'e (2008: 111) göre ise, kamu kurum ve kuruluşlarının işlem ve hizmetlerinin iyileştirilmesi, diğer resmi kurumlarla olan ilişkileri, projeleri, planları, uygulamaları ile ilgili tanıtıcı ve bilgi verme amaçlı hazırlanmış yayınlar olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu yayınlar toplumun ve kurumların iletişiminin iyileştirilmesinde etkili olmaktadır.

Türkiye'de kültür yayınlarını en çok üreten kurum olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı gösterilmektedir. Bakanlığa bağlı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nün çalışma ilkeleri ve amaçları ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Türk kültür mirasını araştırmak,
- ✓ Yayınların derlenmesini ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak için gerekli toplumsal bilinci oluşturmak,
- ✓ Ulusal ve uluslararası düzeyde ilgili kamu kurum ve kuruluşlar ile iletişim kurmak,
- ✓ Özel sektör ve sivil toplum örgütleri ile kamu yararına odaklı kültürel etkinlikler düzenlemek,
- ✓ Yazılı ve görsel materyaller üretmek (Araştırma ve…, 2014).

Bakanlığın amaçlarından en önemlisi hiç kuşkusuz, halkın kültürel varlığını korumak, geliştirmek, toplumsal gelişmelerin ve sosyolojik yapının sağlıklı ve etkin bir şekilde oluşmasını sağlamak için araştırmalar yapmaktır.

III. BÖLÜM

BİBLİYOGRAFİK DENETİM OLGUSU VE GELİŞİMİ

Tarih boyunca toplumsal bir değişim ve gelişim içerisinde olan insanoğlu, tarım toplumundan, sanayi ve endüstri toplumuna ve daha sonra ise bilgi toplumu, bilgi çağı olarak yaşamını devam ettirmektedir. İnsanların hayatlarında en etkili olan faktör ise her zaman bilgi olmuştur. İnsanlar, bilgi birikimiyle yeni keşifler yaparak insanlığı hep bir adım öteye taşımakta ve tarih boyunca katlanarak artan bir bilgi birikimi ortaya çıkmaktadır. Dünyanın ve toplumların gelişmesi ancak bilginin aktarımıyla mümkün olmaktadır (Alakuş, 2005: 144). Günümüzde ise bilgi çağı, bilgiyi elde etme ve bilgiyi yönetebilme çağı olarak değiştirilmektedir.

İnsanlar, içinde bulundukları çağın şartlarına göre bilgiyi farklı ortamlara kaydederek günümüze kadar ulaşmasını sağlamışlardır. En eski ve dayanıklı malzeme olarak bilgiyi taşlara kaydetmişler. Daha sonra kil tabletler ve madenleri kayıt aracı olarak kullanmışlar. Ağaçtan yapılmış levhalar, çok dayanıklı bir madde olan kemik ve daha sonraları ise papirüs ve parşömen kullanılmıştır. Kâğıttan önce insanoğlu bilgiyi bu malzemelere kaydederek bu günlere kadar gelmesini sağlamıştır (Zan, 2006: 20). Teknolojik ve bilimsel gelişmelerin, ekonomik, kültürel ve sosyal yaşam alanının oluşabilmesi bilginin sağlanmasıyla, bilginin iyi yönetilebilmesi ile mümkün olmaktadır.

Eski çağlardan günümüze kadar bireylerden toplumlara, küçük şirketlerden devlet kurum ve kuruluşlarına kadar bütün insanlar bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Güvenilir ve düzenli olarak bilgiye zamanında, hızlı bir şekilde erişmek isteyen toplumlarda bilgi merkezlerine daha çok önem verilmekte ve bilgi toplumunun gelişmesi sağlanmaktadır.

Bu bölümde bibliyografik denetim olgusu üzerinde durulmakta, tanım ve tarihsel gelişim süreci ayrıntılı olarak ele alınmakta ve bibliyografik denetim olgusu ile derleme olgusu ilişkilendirilerek incelenmektedir.

III. 1. Bibliyografik Denetim: Tanımlar ve Tarihsel Süreç

Günümüzde teknolojik gelişmelerin de etkisiyle kütüphaneler bilgiyi insanlara farklı formatlarda sunmakta ve internet sayesinde dünyanın herhangi bir yerinden bilgi kaynaklarına erişim sağlanabilmektedir. Son yıllarda bilginin organizasyonundaki değişim hızlanmakta, bu değişim büyük ölçüde elektronik yayın ve yeni iletişim teknolojilerine dayanmaktadır (Baydur, 2010: 529). Bilgiyi düzenleyen, derleyen ve bilginin başlangıçtan günümüze kadar aktarılmasını sağlayan kütüphaneler toplumların gelişmesini sağladığı gibi uygarlığında en önemli belirtisi olarak görülmektedir. Bilginin yönetilebilen bir olgu haline getirilmesinde bu kurumların etkisi fark edilmektedir.

Bilginin yönetilebilmesinde bibliyografik denetim etkili olmaktadır. XXI. yüzyılla beraber bibliyografik denetim olgusunda yeni yapıların yapılandırılması gereksiniminden doğan araştırmaların yoğunlaştığı bir dönem (Akt. Baydur: Storey, 2010: 15-20) diyerek aslında bize bibliyografik denetimin teknolojik gelişmelerden

etkilenerek, elektronik ortamda yeni yapıların ortaya çıkacağı öngörüsünde bulunmaktadır.

Günümüzde yaşanan gelişmeler çerçevesinde; yüzyılın son on yılında web ortamındaki bilginin üst veri ile denetlenebilmesi, kütüphanecilikte çağın yakalanmış olması bakımından önemli görülmektedir. Kütüphane dışı ticari öz yayınlar ve indeksler, çevrim içi erişilebilen veritabanları birer bibliyografik üst veri olarak kütüphane kaynaklarını desteklemektedir (Baydur, 2010: 528). Değerlendirmeye göre artık günümüzde bibliyografik denetim konusunda da bir değişim ve gelişim gerçekleşmektedir. Nasıl ki matbaanın icadı bibliyografik denetime yeni bir boyut kazandırmış ise teknolojik gelişmeler de bilginin düzenlenmesi, bilgiye erişim ve bibliyografik denetim olgusunda yeni anlayışlar meydana getirmektedir.

İnsanlar, kil tabletten elektronik tablete ve daha sonra nereye kadar gideceği belli olmayan bir bilgi yoğunluğu ve teknolojik gelişmeler yaşamaktadır. Bu gelişmeler bilginin düzenli olarak kaydedilmesi ve bilgi kaybı yaşanmadan aktarımıyla mümkün olmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca, haberleşme, kayıt tutma ve bugünü yarınlara aktarma isteği hep var oluştur (Aybaş, 1987: 124). Bu bağlamda insanların, bilgiyi içinde bulundukları dönemin araçları ile öğrenme ve kaydetme davranışı gösterdikleri görülmektedir.

Günümüzde insanların her dönemde olduğu gibi bilgiye erişim olanakları, kullandıkları araçlar ve bilgi ortamları değişmektedir (Baydur, 2010: 528). İnternet aracılığıyla artık mekân değiştirmeden, kütüphanelere gitmeden bulundukları ortamdan bilgi kaynaklarına erişmek mümkün hale gelmiştir. Duvarsız bilgi erişim boyutuna geçen insanoğlunun bunu daha da ileriye götüreceği anlaşılmaktadır.

İnternet ve teknolojik gelişmeler aracılığıyla bilgiye çok kısa sürede erişilirken birçok problemle karşılaşılmaktadır. Çok büyük hacimde artan bilgi, düzensiz ve denetim altına alınmamış bilgi, bilginin güvenilirliği ve bilgi kirliliği gibi birçok problem sıralanabilmektedir. Bilgiye anında erişen günümüz toplumu artık bilginin güvenilirliğini, bilimsel bilgi olup olmadığını sorgulamaya başlamıştır.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler, bilgi üretimini hızla artırmakta dolayısıyla doğru bilgiye ulaşmak ve elde etmek önemli bir sorun haline gelmektedir. Bu sorun bilginin denetimini zorunlu kılmaktadır. Bilginin denetim altına alınmasının amacı, gerçekte bilgiye erişimi sağlamak ve kolaylaştırmak olmuştur (Alakuş, 2005: 146). Bu bağlamda bibliyografik denetim ve denetim araçlarının önemi bakımından dikkate değer görülmektedir.

Çağımızda hangi teknoloji kullanılırsa kullanılsın, bilgi hangi formatta kaydedilirse edilsin bilginin kontrolü ancak bibliyografik denetimle yapılabilmektedir.

Bibliyografik denetimin tanımından önce bibliyografik denetim kavramındaki terimlerin açıklanması konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bibliyografik denetim kavramı iki temel bileşenden oluşmaktadır. Bu kavramlardan ilki olan, "bibliyografya" kavramı, Yunanca bir kelimedir. Yayınların biçimsel özelliklerini inceleyen bir bilim dalı olarak bilinmektedir. Ayrıca yayınların belirli bir sisteme göre dökümüne de bibliyografya denir. Kaynakça terimiyle bağlantılı olarak kullanılmaktadır.

Bibliyografya, her hangi bir formatta kayıtlı olan bilginin sistemli ve düzenli bir şekilde listelenmesi olarak tanımlanabilir. Bibliyografyanın ilk işlevi, kayıtlı bilgiyi tek tek listelemektir.

Bir Bibliyografyanın hazırlanma sürecinde geçtiği aşamalar ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Derme sağlanır,
- ✓ Tanımlama işlemleri yapılır,
- ✓ Sınıflandırılma işlemleri,
- ✓ Düzenleme işlemleri yapılarak yayınlanır (Rukancı, 2005: 123). Bu bilgiler ışığında her tür bilginin belirli tekniklere dayanarak kaydedilen bir sistem dâhilinde yürütülen işlem ve amaçların bütününe bibliyografya diyebiliriz.

"Denetim" kavramı ise, İngilizce "control" sözcüğünün dilimizdeki karşılığı olarak kullanılmaktadır. Baydur'a göre (1982: 19-20) denetimden kasıt, hangi bilginin nerede, ne zaman yayınlandığını ve nasıl elde edilebileceğini belirlemek, dolayısıyla yayının kendisine ulaşımını gerçekleştirmektir.

Çeşitli kaynaklardan alınan yorumlar değerlendirildiğinde bibliyografik denetimle ilgili mesleki uzmanların birçok tanımıyla karşılaşılmaktadır. Bibliyografik denetim, mevcut basılı materyalin düzenlenmiş ve ulaşılabilir kayıtlı hali olarak tanımlanmıştır (Chaplin, 1978: 49). Değerlendirmeye göre bibliyografik denetim sadece basılı kaynaklar olarak dar alanda ele alınmakta ve her dönemin teknolojik gelişmelerine göre farklı şekilde değerlendirilmektedir.

Hickey'e göre (1980: 234) bibliyografik denetim, bilginin tekrar elde edilebilmesi için her tür materyalin kimliklenerek düzenlenmesi işlemleri olarak tanımlamaktadır. Söz konusu tanımda ise, bibliyografik denetim olgusunun bir düzen ve sistem bütünlüğü içerisinde bulunduğu üzerinde durulmakta, daha çok koruma ve geriye dönük bilgiye erişim özelliğine değinilmektedir.

Başka bir değerlendirmede ise bibliyografik denetim, insanlığa ait bilimlere katkısı olan her türde basılmış, yayınlanmış, hatta görsel-işitsel araçlar ile ilgili gereçlerin etkin ve örgütlenmiş sınıflandırılması ve kayıtlanması olarak tanımlamaktadır (Sanalan, 1977: 13). Bu bağlamda bilimin gelişmesinde önemli bir faktör olduğu ve üretilen bütün yayınların ayrım yapılmaksızın bibliyografik denetiminin yapılması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Baydur'a göre (1982: 22) ise bibliyografik denetim, bilgi hizmetlerinde temel etkinliği oluşturan, basit olarak sağlama ve depolama, bunların organizasyonu ve denetimi, dokümanların veya bilginin çeşitli düzeylerdeki hizmetlerle kullanıcıya sunulması olarak tanımlamaktadır. Bibliyografik denetimin kullanıcı odaklı nasıl olması gerektiği ve bilgi hizmetlerinin yapıtaşının bibliyografik denetim olgusu olduğuna değinilmektedir. Ayrıca bibliyografik denetimin günümüzde meslek profesyonelliğine giden bir yol açtığına vurgu yapılmakta ve farklı bir ufuk çizilmektedir.

Soysal'ın değerlendirmesine göre (1962: 16) basılmış ve çoğaltılmış materyallerin düzenlenmesi, bunun içinde materyalin önce belirli merkezlerde toplanması, belirli standartlar ışığında kimliklerinin saptanması ve bir mantık silsilesi içinde gruplandırılmasını gerektiren işlemlerin bütünü bibliyografik denetim olarak

belirtilmektedir. Değerlendirmede bibliyografik denetim bilginin üretiminden kullanıcıya ulaştırılmasına kadar geçen süreçlere ve derleme mekânlarına da dikkat çekilmektedir.

Rukancı'ya göre (2005: 125) bibliyografik denetim, basılı ve elektronik ortamda üretilen kayıtlı bilginin tespit edilmesi, kayıtlı bulunduğu ortam dikkate alınarak bibliyografik tanımının yapılması, söz konusu bibliyografik kimliklerin sınıflandırılarak denetim ve erişim araçlarının hazırlanmasına yönelik faaliyetlerin bütünü şeklinde tanımlamaktadır. Bu bilgiler ışığında diğer tanımlara göre bibliyografik denetim daha kapsamlı bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

Farklı perspektifler açısından bibliyografik denetim, bilginin düzenli olarak bir sistem içinde organize edilerek sınıflandırılması, kullanıcı odaklı olarak bilginin basılı ya da elektronik ortamlar fark etmeksizin kaydedilmesidir. Verinin kaydedildiği alan dikkate alınarak, istenildiği zaman bilgiye kısa sürede erişim imkânı sağlanması ve bunların denetimli olarak, içinde bulunduğu çağın gelişmelerinden de etkilenerek bilimin gelişmesine katkı sunması olarak nitelendirilebilir.

Bu bilgiler ışığında içinde bulunulan sürece göre teknolojik gelişmeler değişiklikler göstermektedir. Bibliyografik denetim olgusunun tanımlarında farklılıklar görülmesinin nedenleri arasında bu değişimin etkisi de görülmektedir. Bu değişim ve gelişmelerin yanında bilimin görecelilik kavramı ve sübjektif değerlendirmeler sonucunda her yazar konuya faklı perspektiflerden yaklaşmaktadır.

III. 2. Bibliyografik Denetimin Amacı ve Etki Alanları

Bibliyografik denetim insanların bilgi ihtiyaçlarının giderilmesi yönünde pozitif bir katkı yapmaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde, insanların yaşamlarında ve bilimin gelişmesinde katkısı olan bibliyografik denetimin amaç ve etkisi ise şu şekilde belirtilmektedir**:**

- ✓ Bibliyografik denetim sayesinde, bilgi denetim altına alınmaktadır.
- ✓ Telif haklarının korunmasında etkisi görülmektedir.
- ✓ İnsanların araştırmalarında ihtiyaç duydukları bilgiye erişimlerini kolaylaştırmaktadır**.**
- ✓ Bilim ve yayın etiğine katkı yaparak, bilgi erişimini sağlamaktadır.
- ✓ Bibliyografik çalışmalar bilimsel araştırmaların yapılmasında son derece önemlidir. Günümüzde önemi daha da artan bu tür çalışmaların bilimsel araştırmalarda zaman ve enerji kaybını en aza indirmektedir.
- ✓ Bibliyografik denetimin istatistiksel çalışmaları da kolaylaştırdığı görülmektedir (Daşdemir, 2012: 1).

Bibliyografik denetim, bilginin düzenlenmesi ve kontrol altına alınmasın da önemli bir etkiye sahip olmakta, erişilebilirliği artan bilgi, bilimsel hırsızlıkları en aza indirmektedir. Çünkü erişilebilen kaynaktan kuralsız şekilde elde edilen her türlü alıntı daha rahat saptanacaktır (Toplu, 2012: 686). Bundan dolayı bilgi kaynaklarının bibliyografik denetimi etkili bir şekilde yapılmalıdır.

III. 3. Derleme Olgusu ve Derlemenin Önemi

Derleme olgusunun tarihi sürecine bakıldığında, ilk defa XVI. yüzyılda Fransa'da uygulanmaya başlanmıştır. Bir yasal zorunluluk olarak 1537 yılında

Fransa Kralı I. Francois'in *Ordnance de Montpelier*'i yayımlaması ile gerçekleştirildi. Resmi olan emre göre; kralın kütüphanesine yayının bir kopyası verilmeden önce satışı yasaklanıyordu (Lariviere, 2000: 11). Kraliyet kütüphanesini zenginleştirmek amacıyla ortaya çıkan derleme olgusu, daha sonra bütün krallıkları kapsayarak tüm ülkelerde uygulanmaya başlanmıştır.

Türkiye'de ise gelişmiş ülkelerden yaklaşık 300 yıl sonra derleme yapılmaya başlanmıştır. Türkiye'de uzun bir süre sadece basının denetlenmesi için derleme çalışmaları yapılmıştır. Yapılan derleme çalışmaları da sansür amaçlı kullanılmıştır.

Varlık'a göre (1981: 11) başlangıçtan günümüze kadar genel bir Türkiye basın-yayın tarihi yazılmadığı belirtilmekte, yazılmamasının en büyük nedeni ise konuya ilişkin kaynakların son derece dağınık bir halde bulunması gösterilmektedir. Değerlendirmeye göre, bibliyografik denetim ve derleme olgusunun önemine değinilmekte ve derleme hizmetlerindeki aksaklık, bilginin gelecek nesillere aktarılmasının önündeki en büyük engeli oluşturan unsurlardan birisi olarak görülmektedir.

Aynı eserde genel bir tarihin yazılamamasının sebepleri arasında; basın yayın araştırmalarına kaynak olabilecek merkezi bir arşivin olmayışı, yakın bir zaman öncesine kadar yayınların derlenemeyişi, konu ile ilgili olarak çalışanlara büyük zorluklar yaşattığından dert yanmaktadır (Varlık, 1981: 11-12). Bu durumun farkına geç varılması tarihsel ve kültürel gelişmeleri de sekteye uğratmaktadır.

Tarihsel ve kültürel mirasın bir parçası olan her hangi bir formda kayıt altına alınan bilginin koruma altına alınarak gelecek nesillere aktarılması, ülkelerin sadece kendi tarihsel ve kültürel varlıklarını değil aynı zamanda dünya toplumlarının

geneline yaptıkları katkıyı belgelemeleri açısından da oldukça önemlidir (Zan, 2009: 300). Çeşitli kaynaklardan alınan farklı yorumlar değerlendirildiğinde derleme olgusunun ne olduğu, derlemenin ülke için önemi, bibliyografik denetimden farkı gibi konularda uzman görüşlerin farklı yönleri olsa da ortak bir düşünceye sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Derleme, devlet tarafından her tür yayını üretenlerin ürünlerinin belirli bir miktarını önceden belirlenen kütüphanelere ya da benzer kuruluşlara belirli bir sürede vermekle yükümlü tutan yasal bir düzenlemedir (Lorr, 1995: 94). Hukuki bir düzenleme olarak değerlendirilen derleme olgusu, üretilen bilginin bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılabilmesi için önemli olduğu görülmektedir.

Ülkenin yasal mevzuatı içerisinde varlık gösteren derleme olgusu, ulusun kültürel varlığını oluşturan tüm yayınların, gelecek nesillere aktarılması için korunmasını ve saklanmasını güvence altına almak olarak tanımlanmaktadır (Zan, 2009: 300). Toplumun kültürel belleğinin gelecek nesillere ulaştırılması için bilginin yasal olarak güvence altına alınması gerekmektedir.

Başka bir değerlendirmeye göre ise derleme, kitapların ve memleketin entelektüel mirasını teşkil eden yazılı eserlerin devlet elinde toplanmasını ve muhafazasını temin için kurulan bir tesis olarak nitelendirilmektedir (Yaman, 1961: 129). Bu bağlamda entelektüel sermaye olarak nitelendirilen bilgi, toplumların ilerlemesinde önemli bir kriter olarak görülmektedir.

Mercanlıgil'e göre (1962: 183-184) derlemeyi milletin entelektüel mirasını teşkil eden bütün yayınların, devlet elinde toplanmasını ve korunmasını sağlayacak

bir kuruluş olarak açıklamaktadır. Son iki değerlendirmede, derlemenin entelektüel mirası koruması konusundaki özelliği üzerinde durulmaktadır.

Bir ülkenin, entelektüel bilgi sermayesi ve kültürel değerlerinin ulusal bir bilgi merkezinde veya belirli merkezlerde toplanarak, bugün ve/veya gelecek nesillerin kullanabilmesi için saklanması amacıyla derleme uygulamaları yapılmaktadır.

Derleme; milletimizin kültürel varlığını oluşturan basılmış ya da çeşitli yöntemlerle çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin, toplumun bilgi ve yararına sunulmak üzere saklayarak gelecek nesillere ulaştırmak için belli bir miktarının kanunla devlete verilmesidir (Tavacı, 1998: 233). Bu değerlendirmeler ışığında genel olarak, basılı olan kaynakların derlenmesi üzerinde durulmaktadır. Çünkü uzun yıllar bilgi kayıt ortamı olarak kâğıt kullanılması ve yayın üretiminin sadece basılı kaynaklardan oluşması derleme yasalarının "basılan yayınlar ifadesi" üzerine kurgulanmasını sağlamıştır.

Günümüzde bilgi teknolojisindeki gelişmelerle artık bilgi çeşitli ortamlarda üretilmektedir. Üretilen yayınların basılı yayınlar dışında birçoğunun derlenememesinin nedenleri arasında derleme yasalarında geçen "basılı" ifadesi ile sınırlandırılmasıdır. Bu nedenle derleme yasaları oluşturulurken, yasa yapan yetkili kişilerin söz konusu yasaların içeriğini daha geniş bir şekilde, teknik gelişmeleri dikkate alarak hazırlamaları gerekmektedir.

III. 4. Yasal Çerçeve

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren hayatını belirli kurallara göre yapan şuur sahibi varlıklardır. Tarihi dokusunda hukuk kuralları olan insan, günümüzde yaptığı her işi yasal zeminde yapmaya çalışmaktadır. Bireylerin yaşamlarını hukuki

perspektife göre değerlendirmeye çalışan devlet yapıları, kurum ve kuruluşların yaptıkları iş ve eylemler de yasal zeminde yapılmaktadır.

Bibliyografik denetimin sağlıklı ve etkin bir şekilde yürütülebilmesi, yayınların derlemesinde görevlendirilen kütüphanelerin veya merkezlerin, mükelleflerin yasal kurallar çerçevesinde mevzuata göre derleme yaparak bibliyografik denetimin eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesinde herkesin uyacağı bir yaptırım gerekmektedir.

Derleme olgusu, bibliyografik denetim kavramının hukuki boyutunu ve yasal tabanını oluşturmaktadır. Bibliyografik denetimin yapılabilmesi için derleme hizmetinin yapılıyor olması gerekmektedir (Rukancı, 2005: 126). Bu bağlamda derleme işlemleri hemen her ülkede derleme kanunu ya da telif hakları kanunu ile yapılmaktadır.

Devletin önemli görevlerinden birisi, kültürel varlıkları oluşturan fikir ve sanat eserlerinin toplanması, saklanması, duyurulması, kullanıma sunulması ve gelecek kuşaklara aktarılmasını için derleme hizmetinin yapılmasını sağlamaktır. Derleme yasaları, üretilen yayınların devlet kontrolü altında tutulması, telif haklarının korunması ve bir ülkenin edebi, kültürel mirasını oluşturan her tür eserin bugün ve gelecek nesillere aktarılması için ulusal bir kütüphanede toplanması amaçlarına hizmet edecek şekilde çıkarılması gerekmektedir (Polat, 1999: 18). Hukuki yapıyı oluşturan derleme kanunları bilgi kaybının yaşanmaması için, içinde bulunulan teknolojik gelişmelere göre ihtiyaç duyulduğunda yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Çünkü çağın şartlarına göre güncellenmeyen derleme kanunları telafisi mümkün olmayan bellek kayıplarına neden olmaktadır.

Hakkarainen'a göre (1995: 31) derleme, ulusal kültür mirasının bugün ve gelecek araştırmalar için korunması, kültür ürünlerine ilişkin istatistikî bilgilerin bibliyografyalarda toplanması biçiminde tanımlamaktadır. Değerlendirmeye göre bilginin korunması ve istatistikî bilgilerin elde edilmesinde bibliyografyalardan yararlanılabileceği üzerinde durulmaktadır.

Günümüzde bilgiye erişmek temel insan hakları arasında gösterilmekte, bilgi edinme hakkı artık devlet güvencesi altına alınmakta ve vatandaşların bilgilendirilmesi için uygulamalar yapılmaktadır. Bu nedenle derleme kanunları yapılırken bilginin korunmasının yanında erişimi de esas tutularak yapılması gerekmektedir.

Türkiye' de derleme hizmetinin ne zaman başladığına dair araştırmacılar arasında kesin bir kanıya ulaşılamamaktadır. Ancak başlangıç tarihi olarak derleme kanunu esas alındığında derleme hizmeti 1934 yılında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle 1926 yılında görüşülen tasarı metni üzerinde yeniden çalışmalar başlatılarak 2 Temmuz 1934 tarihinde yürürlüğe giren "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu (BYRDK) ile yapılmaya başlanmıştır.

BYRDK ile derleme görevi Türkiye'de (Maarif Vekâlet'i) Milli Eğitim Bakanlığı'na daha sonra bu görev 1978 yılında Kültür Bakanlığı'na devredilerek derlemeden sorumlu olan Derleme Müdürlüğü bu bakanlığa bağlanmıştır.

Derleme hizmetini yapma görevi il ve ilçelerde halk kütüphaneleri, halk kütüphanelerinin bulunmadığı ilçelerde ise kaymakamlıkça belirlenen birimler sorumlu tutulmaktaydı. Bir ülkenin kültürel ve milli varlığını oluşturan yayınların

derlenerek toplumun bilgi ve yararına sunulması, gelecek nesillere aktarılması için arşivlenip korunması ancak üretilen bu yayınların derlenmesi ile sağlanabilmektedir.

Türkiye'de derleme işlemleri yakın tarihe kadar değiştirilmeden BYRDK göre yapılmaya çalışılmıştır. Derleme yasasının değiştirilmesi gerektiği konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Yasanın bu haliyle günümüzün teknik gelişmelerinin uzağında kalarak yayınların derlenmesinde sorunlarla karşılaşılması bu gelişmelere göre nasıl bir değişiklik yapılması gerektiği konusunda akademik çalışmaların yanında ulusal konferanslar düzenlenmiştir.

Kültür Bakanlığı'nın 1998 yılında Milli Kütüphane'de düzenlediği "*Derleme Sorunları ve Bibliyografik Kontrol Komisyon Raporunda*" dikkat çekici tespitler yer almaktadır. Bu tespitlere göre, hızla gelişen bilim ve teknoloji ile beraber toplumlardaki sosyal, ekonomik ve kültürel değişmelere bağlı olarak artan bilgi birikimi, bilginin çok büyük oranlarda artmasına neden olmaktadır. Bilgiye olan gereksinimin toplumsal yaşamın her aşamasında artması ve bilginin gelişen teknoloji ile daha etkin kullanılabilir kılınması bilgi toplumuna gidişin yollarını açmaktadır (Derleme sorunları ve..., 1998: 1). Yapılan değerlendirmeye göre bilgi toplumunun oluşması bibliyografik kontrolün sağlanabilmesi gelişen bilgi teknolojisinin bilgi ortamlarında kullanılması ile mümkün görülmektedir.

Bir ulusun kültürel birikimini oluşturan düşün ve sanat ürünlerinin etkin ve sağlıklı biçimde toplumun bilgi ve yararına sunulmasını ve ulusal kültür birikiminin gelecek kuşaklara aktarılmasının sağlanması olarak özetlenen derlemenin amaçları şu şekilde belirtilmektedir:

1. Ulusal kültür mirasının saklanması, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması,

2. Yapılan bilimsel ve kültürel araştırmaların ve yayınların kamu erişimine sunulması,

3. Telif haklarının korunması,

4. Sansür ve basının denetimi,

5. Materyal değişiminin sağlanması,

6. Bibliyografik denetimin sağlanması,

7. Ulusal bibliyografyanın oluşturulması,

8. Kütüphane koleksiyonunun oluşturulması ve geliştirilmesi,

9. Ulusun kültürel ve düşünsel yaşamına ilişkin çeşitli istatistiksel verilerin sağlanması,

10. Devlet yayınlarının sağlanması,

11. Gri yayınların sağlanması, olarak belirtilmiştir (Sağlamtunç, 1998: 216, Polat, 1999: 22). Türkiye'de de derleme kanunları bu amaç çerçevesinde yapılmaya çalışılmaktadır.

Ülkelerin teknik ve toplumsal yapısına göre farklılıklar gösteren derleme yasaları değişiklikler gösterebilmektedir. Yasal çerçevenin evrensel bir standardı bulunmamasına rağmen bibliyografik kimliklerde evrensel standartlar uygulanmaktadır. Üretilen bilgi ve belgelerin korunması ve erişimi söz konusu olduğunda derleme yasaları ve bibliyografik denetim akla gelmektedir.

Ülkelerin derlemeyi, ulusal bilgi birikimini oluşturan kayıt ortamlarının denetim ve kullanımı, bunların izlenmesi, toplanması, düzenlenmesi, saklanması,

duyurulması, hizmete sunulması ve gelecek kuşaklara aktarılmasının sağlanması için gerekli görmektedir (Derleme sorunları ve..., 1998: 1). Devletler bu görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmek için derleme kanunlarını yapmaktadır.

Türkiye'de ise derleme çalışmaları Osmanlı Devleti dönemine kadar gitmektedir. Günümüzde ise yakın bir zamana kadar derleme çalışmaları 1934 yılında çıkarılan BYRDK'na göre yapılmakta ve derleme işlemlerinde zorluklarla karşılaşılmaktaydı. Ancak 22 Şubat 2012 tarihinde 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu (ÇFSEDK) yürürlüğe girmiştir. (Kanunun tam metni için ek 2'ye bakınız)

TBMM'ne sunulan bu kanunun genel gerekçesinde; "Bir ülkenin kültürel varlığını oluşturan fikir ve sanat eserlerinin toplumun bilgi ve yararına sunulması, arşivlenip korunması ve gelecek nesillere aktarılması o ülkede çoğaltılan fikir ve sanat eserlerinin derlenmesi ile mümkündür" (Çoğaltılmış Fikir..., 2013). (Gerekçenin tam metni için ek 1'e bakınız)

ÇFSEDK gerekçesinde de belirtildiği gibi, 1977 yılında UNESCO'na üye olan ülkelerin almış olduğu kararda, derleme yasalarının yeniden gözden geçirilerek, günün ve geleceğin teknolojik gelişmelerini de dikkate alarak, günün ihtiyaçlarına göre değiştirip geliştirerek düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Toplantıda alınan karar ancak Türkiye'de 2012 yılında yasal düzenlemeyle hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

Derleme yasasının uzun yıllar günün koşulları ve teknik gelişmelerine göre yenilenip düzenlenme yapılmadan uygulanmaya çalışılması, kültür ve bilgi birikiminin muhafazası ve bibliyografik denetimin verimli bir şekilde yapılması oldukça zor olmaktaydı.

ÇFSEDK yürürlüğe girmesiyle, yasanın değiştirilme gerekçesinde de görüldüğü gibi bazı değişiklikler yapılmıştır. Türkiye'nin kültürel varlığı ile bilgi birikimini oluşturan fikir ve sanat eserlerinin basılmış veya çoğaltılmış nüshaları ile yurt dışında basılan veya çoğaltılan fikir ve sanat eserlerinin etkin, sağlıklı ve eksiksiz olarak toplanması, gelecek kuşaklara aktarılması, saklanması, korunması, düzenlenmesi, toplumun bilgi ve yararına sunulmasına ilişkin esaslar amaçlanmaktadır (Çoğaltılmış Fikir..., 2013).

6279 sayılı kanunun 2527 sayılı kanuna göre daha kapsamlı bir şekilde hazırlandığı görülmektedir. Bu değişiklikler içerisinde son çıkan yasanın ilk maddesinde kanunun amacı çok geniş ve kapsamlı bir şekilde belirtilmektedir. Amacına uygun olarak derleme hizmeti ve bibliyografik denetim yapılabilirse, daha verimli bilimsel çalışmalar ve kültürel gelişmeler meydana gelebilir.

Kanununun kapsamı ise; her çeşit basma, ozalit, teksir, ofset, optik, manyetik, elektronik ve diğer çoğaltma yöntemleri ile satılmak veya parasız dağıtılmak üzere üretilen, çoğaltılmış fikir ve sanat eserinin derlenmesini, derleme işlemlerini yürütecek birimleri ve derlemeye ilişkin usul ve esaslar açıklanmaktadır (Çoğaltılmış Fikir..., 2013). Yasal düzenlemeler ile teknolojik gelişmeler de dikkate alınarak elektronik kaynaklar, derlenecek materyaller içine alınmakta, derlemeden sorumlu birimler, usul ve esaslar belirlenerek derlemenin kapsamı genişletilmektedir.

Türkiye sınırları içinde derlenecek olan yayın türlerini, çağımızın teknolojik gelişmeleri dikkate alınarak, elektronik yayınlarda kapsam içine alınmaktadır. Ülke sınırları dışında ülkeyle ilgili üretilen her türlü yayının derlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

Türkiye'de faaliyet gösteren gerçek ya da tüzel kişilerin yurtdışında yapmış olduğu çalışmalarında derlenmesi kapsam içine alınmakta ve ülkeyle ilgili olması yeterli görülmektedir. Bu yayınların dil çeşitliliği olarak her hangi bir şey belirtilmemektedir. Yapılan yasal mevzuata göre, derleme mükellefleri şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Yayıncı olarak gerçek ve tüzel kişi, basımevi, matbaa, yapımcı ya da üreticiler,
- ✓ Kullanmak ya da dağıtmak üzere çoğaltma işlemlerini yapan gerçek ya da tüzel kişiler,
- ✓ Yayını hazırlayan gerçek ya da tüzel kişiler,
- ✓ Yayının yurt içinde satışını ve dağıtımını yapan gerçek ya da tüzel kişiler olarak açıklanmaktadır.

Türkiye'de derleme işlemlerinden sorumlu bakanlık, Kültür ve Turizm Bakanlığı görevlendirilmektedir. Derleme işlemlerinin ve derleme ile amaçlanan hizmetlerin etkin bir biçimde yürütülebilmesine ilişkin usul ve esaslar bakanlıkça çıkarılan yönetmelikle belirlenmektedir.

Derlenecek materyallerin kaç nüsha olacağı ve derleme nüshalarının hangi kütüphanelere gönderileceği, derleme mükelleflerinin sorumlulukları ile sorumluluklarını yerine getirmeyen gerçek ve tüzel kişiler için uygulanacak idari para cezası ve uygulanacak yaptırımlar yer almaktadır. BYRDK'nda elli kuruş olan para cezası, ÇFSEDK'nda ise bin lira ile beş bin lira arasında belirtilmektedir. Belirlenen rakamlar derleme kaçağının oluşmaması için mükellefleri daha dikkatli olmaya zorlamaktadır.

Türkiye'de yönetmelik çıkarma yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na verilmiştir. 18 Ağustos 2012 tarihinde çıkarılan yönetmelik ile derleme işlemlerinin ve derleme ile amaçlanan hizmetlerin etkin bir biçimde yürütülebilmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amaçlanmaktadır (Çoğaltılmış Fikir..., 2013).

Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Yönetmeliği (ÇFSEDY)'ne göre derlenecek eserler şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Kitap, kabartma harfli kitap, ansiklopedi, albüm, atlas ve nota gibi tek başına ya da bir takımın veya bir dizinin parçası niteliğinde olan ayrı yayımlanmış eserler.
- ✓ Gazete, dergi, yıllık, bülten ve takvim gibi süreli yayınlar,
- ✓ Afiş, kartpostal, gravür, reprodüksiyon, basılı fotoğraf gibi grafik eserler,
- ✓ Veri içeren her türlü slâyt, şerit, film parçası, makara, kaset, kartuş, film ve mikro form gibi materyaller,
- ✓ Bilgisayar, müzik ve video cihazlarında kullanılmak üzere üretilmiş ses, görüntü ve veri içeren optik ve manyetik ortamlara kaydedilerek çoğaltılmış eserler,
- ✓ Prospektüsleriyle birlikte blok veya tek olarak pul ve kâğıt paralar,
- ✓ Coğrafik, jeolojik, topoğrafik ya da meteorolojik harita, plan ve krokiler,
- ✓ Yurt dışında basımı veya çoğaltımı yapılarak, yurt içinde satışı ve dağıtımı yapılan eserler,
- ✓ Elektronik ortamda üretilerek kullanıma sunulmuş elektronik yayınlar (Çoğaltılmış..., 2014).

ÇFSEDY'ği ile kültürel varlığımızı ve bilgi birikimimizi oluşturan fikir ve sanat eserlerinin basılmış veya çoğaltılmış nüshaları ile yurt dışında basılan veya çoğaltılan yayınların etkin ve eksiksiz bir şekilde toplanması, gelecek kuşaklara

aktarılması, toplumun bilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermesi hedeflenmektedir (Yayımlar Genel..., 2014).

ÇFSEDY'nde derleme yapacak olan derleme kütüphaneleri ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Milli Kütüphane Başkanlığı,
- ✓ Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı,
- ✓ İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi,
- ✓ İzmir Milli Kütüphane Vakfı Kütüphanesi,
- ✓ İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı,
- ✓ Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi olarak belirlenmiştir (Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eser..., 2014).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın çıkarmış olduğu bu yönetmeliğe göre, yayıncıların yayınlamış oldukları yayınlardan 6 milli kütüphanemize ulaştırılmak üzere bulundukları ilin İl Halk Kütüphanesi Derleme Birimi'ne 6 adet yayın teslim etme zorunluluğu getirilmiştir. Teslim edilmeyen yayınlar için bin ile beş bin TL arasında cezai işlem uygulanmaktadır (Yayımlar Genel..., 2014). Böyle bir cezai müeyyide uygulanması, yayınların derlenmesi ve bibliyografik kontrolün sağlanmasında önemli bir etkiye sahip olmaktadır.

Yayımlar Genel Müdürlüğü'nden, materyallerin türüne göre çıkarılma sürecinde yayıncılar kişisel ya da tüzel kişi olarak ISBN, ISSN almaktadır. Kurum kendisine başvuruda bulunan yayıncılardan derleme kütüphanelerine derlenmek üzere eserlerini istemekte ve bulundukları ilin İl Halk Kütüphanesi'ne gönderilmesi gerektiğini e-posta ile de hatırlatmaktadır (Yayımlar Genel..., 2014). Derleme

yapacak kütüphanelerin görevleri ve derlemeyi hangi standartlara göre ne kadar sürede yapmaları gerektiğini belirleyen bu yönetmelikte, elektronik yayınların derleme görevi sadece Milli Kütüphane Başkanlığı'na verilmektedir (Yönetmeliğin tam metni için ek 3'e bakınız).

III. 5. Bibliyografik Denetim Araçları

Yaşanan teknolojik gelişmeler, bibliyografik denetim araçlarını da etkilemekte ve birtakım gelişmeler meydana getirmektedir. Bibliyografik denetim araçları bu gelişmeler ışığında; bibliyografyalar, kataloglar, dizinler ve özler, bibliyografik veritabanları olmak üzere dört ana başlıkta değerlendirilmektedir.

Yapılan değerlendirmelere göre bibliyografik denetim araçları; Envanter dökümü, kütüphane katalogu, bibliyografya, kitap sonu dizini, ansiklopedi, sözlük, toplu katalog, OPAC, kavram dizini, veritabanı, öz dizini, atıf dizini, arama motoru, Z39.50 ag geçitleri, anlamsal örgü (semantik web), vb. olarak belirtmektedir (Köklü, 2009: 24). Bu bağlamda erişim araçları bibliyografik kaynaklar olarak değerlendirilmektedir. Teknolojik gelişmeler bibliyografik denetim araçlarında çeşitlilik oluşmasını meydana getirerek insanların aradıkları bilgiye farklı şekillerde ulaşmasını sağlamaktadır.

III. 5. 1. Bibliyografyalar

Bibliyografik kontrol amacıyla yaygın olarak kullanılan, diğer bilgi erişim araçlarına da kaynaklık eden ve bilgiye erişmek isteyen araştırmacıların baktıkları ilk kaynaklardan birisi bibliyografyalardır.

Günümüzde bibliyografik denetimde yaygın olarak kullanılan ve diğer erişim araçlarına da kaynaklık teşkil eden en etkili denetim aracı olan bibliyografyalar

kullanılmaktadır (Rukancı, 2005: 138). Yayınları tanımlayarak niteleyici bilgiler sunan bibliyografyalar, etkili bir denetim aracı olmasının yanında bilimin gelişmesinde büyük katkı sağlamaktadır.

Teknolojik gelişmeler sonucu, bilgiye ulaşmak isteyen kişi veya topluluklara, akademik ya da halk kütüphanelerine, bilgiyi üreten devlet, bölge ve ulus çapındaki topluluklar; bilgiyi ister tam metin olsun isterse bibliyografik kayıtlarla çok daha fazla miktarda sunulmaya başlanmıştır (Hainer, Beaubien, Posner and Simpson, 2013: 3). Bu değerlendirmeye göre yaşanan gelişmeler, bilgiye erişim kaynaklarını çeşitlendirerek çok daha önemli hale getirmektedir. Bilgiye erişim sürecinde, ilk başvurulan bibliyografik kaynaklardır. Bibliyografyalar içerik olarak genel ve özel bibliyografyalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

III. 5. 2. Genel Bibliyografyalar

Genel bibliyografyalar, herhangi bir konu sınırlaması yapmadan bütün yayınları kapsayacak şekilde hazırlanmış bibliyografyalardır. Bu bibliyografyalar ise üç başlık altında incelenmektedir.

Evrensel Bibliyografyalar: Herhangi bir konu sınırlaması yapmaksızın dünyadaki tüm yayınları tanıtmayı amaçlayan bibliyografyalardır. Bu bağlamda Anderson'a göre (1974: 11) Evrensel bibliyografyaların amacı bütün ülkelerde yayınlanan yayınların uluslararası kabul edilebilir biçimdeki temel bibliyografik verilerin evrensel olarak hızla elde edilmesini sağlamak olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu bibliyografyalar, ayrım yapılmaksızın bütün yayınların toplanmasını amaçlayan bibliyografyalar olarak nitelendirilmektedir.

Bibliyografyaların Bibliyografyası: Hemen her konuda bibliyografyaların hazırlanmış olması ve çok çeşitli olması, son zamanlarda bu bibliyografyaları tanıtan bibliyografyaların hazırlanması ihtiyacını meydana getirmiştir. Bu amaçla hazırlanan bibliyografyalar, bibliyografyaların bibliyografyası olarak adlandırılmaktadır. Elektronik yayınların yaygınlaşması sonucu bu bibliyografyalar daha önemli hala gelmektedir.

Sefercioğlu'na göre (1999: 257) bibliyografyaların bibliyografyası, yayınlanmış bütün bibliyografik kaynakları içeren ve bir ayrım yapmadan veren kaynaklardır. Bilgiye daha kısa sürede ulaşmamızı sağlayan bu kaynaklar yayınlamış bütün bilgi kaynaklarına ulaşmamızı sağlayan bibliyografyalardır.

Ulusal Bibliyografyalar: Bir ülkenin bütün yayınlarını kapsayacak şekilde listeleyen bibliyografyalardır. Genel olarak ulusal bibliyografyalar, bir ulusun kayıtlarının, bir ulus hakkındaki kayıtların, bir ülkedeki telif hakkı alınmış ya da bir dildeki kayıtların tam veya tamamına yakın listesi şeklinde tanımlanmaktadır. Derleme yolu ile elde edilerek listelenen materyal, ulusal bibliyografyalar aracılığı ile bibliyografik kimlik kazanmakta ve duyurulmaktadır (Derleme sorunları ve..., 1998: 90). Ulusal bibliyografyalar, materyallerin ulaşılabilirliğinde önemli bir konum yer almaktadır.

Anderson'a göre (1974: 11) ulusal bibliyografyayı bir ülkenin ya da coğrafi bölgedeki yayınların tam listesi olarak tanımlamaktadır. Bu değerlendirmede ulusal bibliyografyalar toplumun ürettiği bilgi kaynaklarının tamamını ayrım gözetmeksizin içinde bulunduran büyük bir bilgi kaynağı olarak görülmektedir.

Ulusal bibliyografyaların güvenilir kayıtlar içermesi için yayının kendisinin elde edilmesi gerekmektedir. Bir yayının kayıpsız şekilde elde edilebilmesi ve ulusal bibliyografyaların kaynağını oluşturan bilgi kaynaklarının toplanabilmesi de ancak yasal yaptırımlar ile mümkün olmaktadır. Ülkeler arasında yapılan ilk yasal yaptırımlar, Fransa'da 1537 yılında eser sahiplerinin haklarını korumak amacı ile yapılmıştır. Sonraki yıllarda ulusal bibliyografların geliştirilmesinde önemli olan, derleme yasaları birçok ülkede yapılmaya başlanmıştır. Türkiye'de ise derleme yasası 1934 yılında yapılmıştır.

Derleme yasalarının amaçları ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Bir ülkede yayınlanan tüm bilgi kayıt ortamlarının derlenmesi ve saklanması,
- ✓ Ulusal bibliyografyaların yayınlanması,
- ✓ Evrensel bibliyografik denetimin gerçekleşmesi için temel bir araç olduğu,

tartışmasız bir şekilde kabul edilmektedir (Derleme sorunları ve..., 1998: 90). Ulusal bibliyografyalar, bilgi kaynaklarının denetiminin etkili olarak gerçekleşmesi için, derleme yasasının tüm bilgi kayıt ortamlarını içerecek şekilde değiştirilmesi gerekmektedir. Ulusal bibliyografyaların, teknolojik gelişmeler de göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmekte, sadece güncel değil aynı zamanda geriye dönük tarihsel çalışmalarında yapılması önemli görülmektedir.

Bibliyografyaların bütüncül yaklaşımlarla oluşturulmasını destekler nitelikteki bir başka değerlendirmeye göre, ulusal bibliyografyaların o ulusa özgü düşünce ve sanat ürünlerini eksiksiz olarak yansıtmak amacıyla yapmakta oldukları güncel ve geriye dönük çalışmalarda kazanacakları başarı, bilgiye erişim sorununa uluslararası düzeyde de çözüm getirecektir (Derleme sorunları ve..., 1998: 90). Ayrıca ulusal

bibliyografyaların güncelliği ve çıkış aralığı da çok önemli bir özellik olarak değerlendirilmektedir.

Günümüzde ulusal bibliyografyaların sadece basılı haldeki versiyonu depolama ya da bir yedekleme görevini yapmaktadır. Ulusal bibliyografyanın bilgiye erişim açısından elektronik olarak kütüphane veritabanları ile birlikte erişime açık olarak hizmete sunulması devamlılığını ve varlığını koruyacaktır (Kett, 2012: 5). Değerlendirmeye göre ulusal bibliyografyaların varlık göstermesi ve sürekliliğinin sağlanması araştırmacıların bu kaynakları kullanmasına bağlanmaktadır.

Araştırmacılar için daha kısa sürede erişilen bir ulusal bibliyografya, paylaşılabilir ve kontrol edilebilir bilgi olarak araştırılan konunun kavranmasında, aynı platformlarla bilginin sunulması, araştırmacının daha güvenilebilir bir sonuca ulaşması sağlanmaktadır.

Ulusal bibliyografyalar aracılığıyla uluslararası standartların da yaygınlaşması görevi de yerine getirilmektedir. Mesleki teknik standartların uygulanması ve yaygınlaştırılmasında hiç kuşkusuz nitelikli insan gücü olarak, kütüphaneci ve bilgi uzmanları da önemli faktörlerden birisi olarak bilinmektedir.

Ulusal bibliyografyaların güncel çalışmalar ile birlikte yayınlanmaya başladığı tarihten geriye dönerek, geçmiş dönemleri de kapsayacak şekilde denetim altına almak gerekmektedir (Rukancı, 2005: 139). Böyle bir çalışmanın başarılı olabilmesi, bibliyografya beklenen düzeyde sürdürülebilir nitelikte olmalıdır. Birçok kurum, ürettiği yayınlarını basılı formattan elektronik alana taşırken karar verildiği tarihten geriye dönük olarak çalışmalarını yürütmektedir.

Devlet yayınlarının çeşitliliği ve tarihi perspektiften bakıldığında, derleme kaçaklarının en çok devlet yayınlarında olduğu düşünülmektedir. Bibliyografik denetim çalışmalarının, devlet yayınlarının tespiti açısından önemli olduğu görülmektedir.

Ulusal bibliyografyalar oluşturulurken derlemedeki eksiklik ve kaynağın düzenli bir şekilde gelmemesi ya da kısa sürede bibliyografyada yerini almaması, teknolojik gelişmelere rağmen üretilen kaynaklara kısa sürede ulaşılamaması, süreci olumsuz yönde etkilemektedir. Bütünlük sağlanamadan, bilgi üreticilerinin hepsini kapsamadan yapılan bir bibliyografik denetim, eksikleriyle dolu bir ulusal bibliyografya olarak gerçekleşmektedir.

Bibliyografik denetimin etkili olarak yapılabilmesi için öncelikle kamu kurumlarının yasal mevzuatı yerine getirmesi gerekmektedir. Uygulanan derleme yasaları ile derleme kaçağı, en aza indirilebilir, güncel ve etkin, istenen nitelikte bir ulusal bibliyografya oluşturulabilir. Türkiye'de Milli Kütüphane Başkanlığı tarafından ulusal nitelik taşıyan iki bibliyografya hazırlanarak yayınlanmaktadır.

III. 5. 3. Özel Bibliyografyalar

Özel bir alanı ilgilendiren bu bibliyografyalar, bir konuda veya birbiriyle yakın ilgisi olan konularda yayınlanan eserleri ele alarak, konu bakımından sınırlama yapılarak oluşturulan yayın listeleridir. İhtisas bibliyografyaları olarak da bilinmektedir. Özel bibliyografyalar iki başlık altın incelenebilir.

Şahıs (Kişi) Bibliyografyaları: Bir veya birkaç kişiye dair hazırlanan bibliyografyalardır. Kişi bibliyografyalarında o şahsın eserleri veya o şahsa dair

yazılan eserler (kitap veya makaleler gibi…) yer almaktadır. Yazar bibliyografyaları olarak da nitelendirilebilen bibliyografyalardır.

Yer Bibliyografyaları: Muayyen bir yerin veya bir mekânın tarihini, coğrafyasını, kültürünü, dilini, sosyal ve etnik yapısını ve bunun gibi özelliklerini anlatmak için yazılan eserleri listeleyen bibliyografyalardır. Turizm sektöründe en çok başvurulan bibliyografyalardır.

Konu Bibliyografyaları: Belirli bir konuda o konuyu kapsayacak şekilde yapılmış yayınları tanıtan ihtisas bibliyografyalarıdır (Sefercioğlu, 1999: 257). Konu bibliyografyaları olarak Türkiye'de hazırlanmış bibliyografyalara örnek olarak, Türkiye "Bibliyografya" hakkında eserler bibliyografyası verilebilir.

Bilimsel bilgi ve bu bilgiye hızlı, doğru, ucuza erişmek ve araştırılan konuda yapılmış çalışmaları da görmek isteyen uzman bir araştırmacı için konu bibliyografyaları çok önemlidir. Çünkü konusal bütünlüğü bilimsel ilerlemeyi görmek uzman bir araştırmacı için ihtisas bibliyografyalarını bir defa daha akla getirmektedir.

Günümüzde teknolojik gelişmeler yardımı ile bilginin katlanarak artması karşısında konu bibliyografyaları bilgiye kısa sürede erişme çabalarını daha ekonomik bir ölçüye getirmektedir. Günümüzde gelişmiş devletlerin, üretim ekonomileri bilgiye dayalıdır. Bilgiye dayalı ekonomide can alıcı nokta bilgiye erişmek ve erişilen bilginin kullanımı sonucunda yeni bilgi üretmektir (Atılgan, 2005: 1). Bilimin ilerlemesi ve yeni bilgilerin üretilebilmesi ancak bilgiye güvenilir bir şekilde erişmekle mümkün olmaktadır. Bu ölçüde de konu bibliyografyalarının bilgiye erişimdeki önemi yadsınamaz.

Bir erişim aracı olarak görülen bibliyografik kaynaklar Türkiye'de maalesef yeterli düzeyde geliştirilememektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında ülkenin ekonomik düzeyi, bilgi ve inovasyona verilen önem belirleyici olarak görülmektedir.

Türkiye'de konu bibliyografyalarının yeterli düzeyde gelişmemesinin nedenleri ise şöyle belirtilmektedir:

1. Türkiye Bibliyografyası'nın zamanında yayınlanmaması,
2. Eski Türkçe Eserler Genel Bibliyografyası'nın oluşturulamaması,
3. Bibliyografya hazırlayanların eserlerini bastırmakta ve zamanında piyasaya sürmekte karşılaştıkları çeşitli güçlükler,
4. Konu bibliyografyaları çalışmalarını ve yayınını teşvik edecek, plan ve programa bağlayacak, bibliyografya çalışmalarını teknik ve mali bakımdan destekleyecek bir kurumsal yapının olmaması,
5. Devletin teşvik ettiği bir özerk yapının bulunmaması ya da mevcut kurumların bu yolda, bir çaba içerisinde olmamaları belirtilmektedir (Rukancı, 2005: 141). Konu bibliyografyaları süreklilik gerektirdiği için hazırlanmasından, yayınlanmasına, belirli aralıklarla duyurulmasına kadar büyük bir çaba istemektedir.

Kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen, devlet için entelektüel sermaye olarak da değerlendirilen devlet yayınları, geçmişten günümüze kadar devamlılık göstermektedir. Kurumların çok büyük emek ve sermaye harcayarak ürettiği bu yayınların bibliyografik kayıtları, eksiklerle, derleme kaçağı olarak da nitelendirilebilecek şekilde tutulmaya devam etmektedir. Devlet yayınları konusunda bir araştırma yapıldığında çok defa eksik bilgiyle karşılaşılabilmektedir.

Konu bibliyografyaları dışında konusal bir kısıtlama yapmaksızın; açıklamalı, özleri veren bibliyografyalar, yayın eleştirisi yapan eleştirel bibliyografyalar ve daha

çok yayınevlerinin kullandıkları kitapları tanıtan bibliyografya türleri de bulunmaktadır.

III. 5. 4. Kataloglar

Bibliyografik denetim araçları arasında gösterilen, bibliyografyalardan sonra kataloglar denetim araçlarının başında gelmektedir. Bibliyografik öğelerden oluşan kataloglar konusunda günümüze kadar birçok değerlendirme yapılmıştır. Terim olarak katalog, kitapların ve kitap dışı materyallerin listesi ya da bazı kesin kurallara göre düzenlenmiş listeler bütününü ifade eden kataloglar; koleksiyonların kaynaklarını, kütüphaneyi, kütüphaneler gurubunu kaydeden ve gösteren bibliyografik denetim araçları arasında gösterilir (Harrod's…, 1995: 110). Bir kural ve sisteme göre düzenlenen bilgiler topluluğu olarak tanımlanan kataloglar bilgi erişim konusunda önemini devam ettirmektedir.

Bibliyografik denetim araçları arasında gösterilen katalogların tarihi kütüphanelerin tarihi ile eş zamanlıdır (Keseroğlu, 1987: 163). Değerlendirmede katalogların kütüphanelerin varlığıyla aynı zamanda ortaya çıktığı belirtilmekte ve bibliyografik denetim olgusunun o tarihlerde de yapıldığı anlaşılmaktadır.

Bilgiye erişim sisteminin temel bileşenlerini kapsayan kataloglar, bilişim teknolojisindeki gelişmelerin de etkisiyle bilgiye daha kısa sürede ulaşmayı mümkün hale getirmekte ve bütünleşik arama olgusunu ortaya çıkarmaktadır.

Katalog, belli bir plana göre düzenlenmiş liste, kütüphanedeki tüm materyallerin kaynakçasal kimlikleri ve konuları bakımından tanıtılması, arandıklarında bulunmalarını sağlamak üzere yer numaraları da belirtilerek hazırlanmış kitap, defter ya da fiş vb. den oluşan bütün olarak belirtilmektedir

(Yurdadoğ, 1974: 36). Kataloglar hakkında daha detaylı bir analiz yapıldığı, bibliyografik denetimin sağlanmasında katalogların önemi vurgulanmaktadır.

Yapılan başka bir tanımda ise kataloglamanın farklı bir özelliği üzerinde durulmaktadır. Kataloglama, kayıtlı bilginin aktarılması, katalog, indeks ve kavramsal dizin gibi araçlarla bu bilgilere erişimi sağlayan bir düzenlemedir (Gorman, 2002: 12). Bu bağlamda katalogların kullanıcılar için bilgi erişiminde çok önemli bir etken olduğu görülmektedir. Kullanıcı odaklı bir kataloglamanın bilgi erişimini kolaylaştırıcı bir özelliğinin olduğu anlaşılmaktadır.

Bilgi teknolojisinde yaşanan gelişmelerin kütüphane kataloglarını da birçok yönden etkilemekte ve değişikliklere neden olmaktadır. Bu değişiklikler ise; eskinin kart katalogları, günümüzde çevrimiçi erişilebilen makinece okunabilir bibliyografik kayıtlara dönüşmektedir (Köklü, 2009: 36). Kütüphaneler bilgi erişim hizmetini eskiden kart katalogları ile vermekteydi. Bu gelişmeler kart katalogların yerini artık çevrimiçi Online Public Access Catalog (OPAC) bibliyografik veritabanı olarak adlandırılan kütüphane otomasyon programlarına bırakmaktadır.

Günümüzde kataloglama ilkeleri ve standartlarının uygulandığı ortam ve teknolojiler değişmekte/gelişmekte, ortaklaşa kataloglama uygulamaları artmakta, artan yayın sayısıyla başa çıkabilmek için kataloglama maliyetlerini düşürme gereği ortaya çıkmaktadır. Kütüphaneler kataloglama kurallarını teknolojik gelişmelere göre belirli standartlar çerçevesinde geliştirmeye çalışmaktadır.

Kataloglama kural ve uygulamalarının elektronik yayıncılık ve bilgi kaynaklarına ağ aracılığıyla erişim alanındaki gelişmelere ayak uydurabilmekte, çok çeşitli kullanıcı beklenti ve gereksinimlerini karşılayabilmektedir (Tonta, 2004: 2).

Bu bağlamda kataloglar bilgi erişimde yaşanan değişikliklere bağlı olarak geliştirilebilmektedir.

Bibliyografik denetimin önemli bir unsuru olan kataloglar, bilgi merkezleri için ilmin kapısı hükmünde ve bilgi erişim uçlarını sağlayan, kütüphane koleksiyonlarını kullanıcıya açan anahtarlardır (Rukancı, 2005: 142). Değerlendirmede bilgi erişim konusunda katalogların önemli olduğuna dikkatler çekilmektedir.

Erişim araçları olarak adlandırılan bibliyografik kaynaklardan kataloglar aynı zamanda kütüphaneler dışında farklı amaçlar için de kullanılabilmektedir. Günümüzde bilgi türlerinin tek bir katalogda taranabileceği ve araştırmacılara bütünleşik olarak aynı ortamda bilgiyi sunabileceği anlaşılmaktadır. Artık bilgi merkezlerinin kataloglarına bakıldığında aranılan bilgiye erişmek önceki dönemlere göre daha kolay bir şekilde yapılabilmektedir. Ancak ulaşılmak istenen tüzel kişiliğe sahip ise, bu tür yayınların bibliyografik denetimi etkili bir şekilde yapılamadığı için erişimi de diğer yayınlara göre daha zor olmaktadır.

Türkiye'de kamu kurum ve kuruluşların ürettiği devlet yayınlarının birçoğunu piyasada bulmak mümkün olmamaktadır. Çoğu kurum bazı yayınlarının satışını yapmamakta ya da satışını kurumsal olarak kendi bürolarında yapmaktadır. Piyasaya çıkmayan bu yayınları bilgi merkezleri dermelerine katmakta zorlanmaktadır. Sonuç olarak bu durum araştırmacıların yaptığı bilgi erişim sürecini sekteye uğratmakta ve katalog taramalarında ve bilgi erişim süreçlerinde eksik bilgi ile araştırmalarını sürdürmelerine neden olmaktadır.

III. 5. 5. Dizinler ve Özler (İndeksler ve Abstraktlar)

Düzenlenen bilginin bibliyografik kayıtlarının hizmete sunulduğu temel araçlardan birisi de dizinlerdir. Dizinler ve Özler konusunda işin uzmanları tarafından birçok tanım yapılmaktadır. Ancak konunun fazla genişlememesi için birkaç tanesiyle kısıtlama yapmak zorunda kalınmıştır.

Dizinler: Kitap, dergi ve benzeri bilgi kaynaklarındaki bilgi parçalarına erişmek için konu başlıkları, kişi adları, yer adları ve benzeri erişim uçlarını kullanan ayrıntılı, alfabetik bir liste olarak tanımlanmaktadır (Prytherch, 2000: 366). Dizinler bilgiyi en küçük parçasına kadar ayırmakta ve bilgi erişiminin gerçekleşmesinde etkili olmaktadır.

Bir koleksiyonu meydana getiren malzemenin belli bir sıraya göre yapılan, koleksiyonun en kolay ve rahat biçimde kullanılmasına yardım eden, yer ve içindekileri gösteren bir listedir (Rukancı, 2005: 143). Yapılan tanımda koleksiyonu oluşturan bilgi listeleri olarak ele alınmaktadır.

Atılgan'a göre (2005: 2) dizinler belirli bir konu ya da konularla ilgili bilgi parçalarını bir araya getirerek araştırıcılar için gerekli bibliyografik bilgileri derleyen kaynaklardır. Değerlendirmeler ışığında dizinler, bilgiye erişim ve bilginin düzenlenmesinde çok büyük bir etki etmektedir. Dizinler araştırmacıyı parçadan bütüne götürmekte ve bilimsel bir disiplin içinde araştırmanın tamamlanması sağlanmaktadır.

Ülkelerin bilimsel gelişmelerinin değerlendirilmesinde yapılan araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin ölçülmesinde dizinler etkili olmaktadır. Yapılan bilimsel

yayın ve patentlerin uluslararası çapta taranan yayınlarda yer alması o ülke için önemli bir durumdur. Dizinler bilimsel çalışmalarda önemli bir yer tutmaktadır.

Bilimsel çalışmalardaki önemi yadsınmayan dizinlerin Türkiye'de de uzun süredir bu alanda çalışmalar yapılmaktadır. Tarihi süreç içinde Türkiye'de ilk dizin çalışmaları toplu kataloglar olarak görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin Fatih Sultan Mehmet döneminde, İstanbul'da bulunan kütüphanelerin vakfiyelerinde kütüphanede bulunan kaynakların listelerinin basit olarak hazırlandığı bilinmektedir. Günümüzde ise, yazar dizinleri ve konu dizinleri en yaygın kullanılan dizin türleridir.

Yazar Dizinleri: Yazar adlarına göre alfabetik olarak listelenen bu dizinlerde erişim yazar adından sağlanmaktadır.

Konu Dizinleri: Konu başlıkları ile bağlantılı konular bir arada verilir. Bir koleksiyonda aynı konulardaki ya da bağlantılı konuları basılı veya elektronik olarak bir arada listeleyerek gösteren dizinlerdir. Konu dizinlerinde aynı konu başlıklarına sahip yayınlar veritabanı mantığıyla çalıştığı için erişimde isabet oranını da artırmaktadır. Çünkü bu başlıklar birer erişim uçları olarak görülmektedir.

Günümüzde bilgi ve bilgi erişim uçlarındaki artış göz önüne alındığında basılı dizinlere göre elektronik ortamdaki dizinler daha fazla tercih edilmektedir. Yukarıda açıklanmaya çalışılan dizinlerden başka; kitap dizini, süreli yayın dizini, dizin dergileri ve basılı öz dergisi dizinleri gibi türleri bulunmaktadır.

Özler: Dergilerdeki makalelerin ve bazı kitapların özetlendiği güncel bir bibliyografik kaynak türüdür. Elektronik ortamda yer alan özler, bilginin yalnızca bibliyografik tanımlamasını sağlamakta ve araştırmacıların erişmek istedikleri

kaynaklar hakkında önbilgiye ulaşılmasını sağlamaktadır. Veri tabanlarının çoğu özleri, bilgiyi sunarken öncelikli tutmaktadır.

Uluslararası veritabanlarında bir yayının taranması için belirli kriterler bulunmaktadır. Türkiye'de bilimsel bir yayının uluslararası tanınmış veritabanlarında taranabilmesi için makalelerin İngilizce özlerinin olması gerekmektedir.

III. 5. 6. Bibliyografik Veri Tabanları

Bibliyografik denetim araçlarından birisi olan veritabanları, araştırmacıların bilgiye olan gereksinimlerini yerine getirecek şekilde standartlara uygun şekilde düzenlenmiş bütünleşik bir veri koleksiyonudur.

Bilginin denetimi, düzenlenmesi ve bilgiye erişimde Bilgi İletişim Teknolojileri (BİT) kullanılabilmesinin temel koşulu da bilginin teknolojik olanaklardan yararlanarak kayıt edilmesi ve düzenlenmesidir. Bu aşamada yapılması gereken bilginin elektronik ortamında kayıt edilmesi ve bir veritabanı oluşturulmasıdır. Veritabanları kayıtların bibliyografik nitelemesi ve erişiminde son derece önemli olan veri alanlarından oluşmaktadır (Arslantekin, 1998: 315). Bilgi İletişim Teknolojileri ile hızla gelişen bilgi depolama ortamları birbirinden farklı bilgi kayıt öğeleri, bütünleşik sistemlerle aynı ortamdan kullanıcılarına hizmet vermektedir.

Günümüzde veritabanlarının çeşit ve sayısında büyük oranda artış meydana gelmektedir. Bilgiye erişim, BİT sayesinde bilgi hızla elde edilirken, veritabanları olgusunu basılıdan elektronik veritabanı algısına çevirmektedir. Her alanda veritabanları oluşturulmakta ve büyük şirketler tarafından binlerce bilgi işçisi istihdam etmektedir.

Elektronik yayıncılığın gelişmesiyle, bilgi merkezlerinde; bilgi erişim, veritabanı sorumlusu veya elektronik hizmetler gibi alanlarda kullanıcılara hizmet verilmektedir.

Kullanıcılar tarafından elektronik veritabanları, basılı veritabanlarına göre daha fazla tercih edilmektedir. Elektronik veritabanlarını, basılıya göre avantajlarının fazla olması daha cazip hale getirmektedir. Avantajların başında bilgiye hızlı bir şekilde erişme, çok sık güncelleniyor olması önemli bir faktördür. Çünkü bazı alanlarda güncel bilgiye daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Bilgiye hızlı bir şekilde ulaşılması, geleneksel yapılan taramalardaki hızdan çok daha fazla olması kullanıcı için ve bu hizmeti sunan bilgi merkezleri için vazgeçilmez bir durum meydana getirmektedir. Söz konusu veritabanlarının bir başka avantajı ise, bilgiye erişimde esneklik göstermesi, geleneksel bilgi kayıt ortamlarına göre daha fazla tercih edilmesini sağlamaktadır.

Bu değerlendirmeler ışığında, internet ve elektronik veritabanlarının bilgi merkezlerinde kullanılması duvarsız kütüphane olgusunu meydana getirmektedir. Elektronik veritabanlarını, bilgiye ihtiyaç duyan araştırmacılar için kütüphanelere gitmeden elektronik olarak; evinden, ofisinden, iş yerinden veya cebinden bilgiye erişim imkânı sunması, basılı veritabanlarına göre daha cazip hale getirmektedir.

III. 6. Bibliyografik Denetim Çalışmaları

Çağımızda bilgiye duyulan ihtiyacın artması ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle, dünyamız küresel bir köy (global) haline gelmektedir. Hayatımızda bilginin önemli bir yere sahip olması, tarihi süreç içerisinde bilgi kaynaklarının artması ve

bilgi erişim yollarının çeşitlenmesiyle bibliyografik denetim olgusunun önemi artmaktadır.

Günümüzde bilimsel araştırma yapılırken, genel olarak araştırmaya literatür taraması yapılarak bibliyografyalardan başlanmaktadır. Etkin ve sağlıklı bir araştırma yapılabilmesi için, her şeyden önce konu ile ilgili kaynaklara ulaşmak gerekmektedir. Kaynakların çokluğu, değişik yer ve zamanlarda yayınlanmış olması, kolayca bulunamaması zaman kaybına neden olmaktadır. Zamanın çok değerli olduğu günümüzde, kaynaklardan en kısa sürede ve en üst düzeyde yararlanma isteği, bibliyografyaların hazırlanması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır (Dedeler Bezirci, 2010: 198). Bu değerler doğrultusunda birçok toplum bibliyografyalara daha fazla önem vererek, bilimin bir sistem içerisinde gelişme gösterebileceğini bibliyografik uygulama ve çalışmalarla göstermektedir.

Bibliyografik denetimi yapılarak üretilen bilimsel bir bilgi entelektüel sermayeye dönüşmekte, ülkelerin kültürel ve ekonomik kalkınmasına katkı yapmaktadır. Başka bir değerlendirmeye göre bibliyografyalar bize iki sorunun cevabını vermektedir:

1. Bir konu üzerinde hangi kitaplar veya makaleler yazılmıştır?
2. Bir yazar tarafından hangi kitaplar veya makaleler yazılmıştır? (Dedeler Bezirci, 2010: 198). Bu bilgiler ışığında daha kapsamlı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bir konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyen kişi sadece bu iki sorunun cevabının yanında kaynağın, yayınlayanı, yayın yeri, basımı, yayın tarihi, yayın aralığı gibi birçok sorusuna cevap bulabilir. Bu sorular bilimsel bir araştırma

yapacak olan araştırmacı için araştırmasına ilk başlaması gereken mihenk noktasını oluşturmaktadır.

Yayınların belli bir sisteme göre sınıflandırılması, tanımlanması ve biçimsel özelliklerinin belli bir sistem dâhilinde ele alınmasıyla oluşan eseri veya yayınların sadece adlarının belirli bir sistem dâhilinde sıralanmasıyla oluşan eseri ifade etmektedir. Belirli bir konudaki veya belli bir yerdeki yayınların kimliğinin, özelliklerinin yer aldığı kaynakçalar veya yayın listeleri olarak ihtiyaç duyulan bibliyografyalara, bilgiye erişmek için her zaman ihtiyaç duyulmaktadır.

Kütüphanecilik literatüründe 'bibliyografik denetim' olarak adlandırdığımız bu olgu ise bilginin organizasyonu ile gerçekleşmektedir. Üretilen bilgileri içeren bilgi kaynaklarının hizmete sunulması, yani kullanıcılar tarafından yararlanılabilmesi bunların düzenlenmesiyle olmaktadır. Düzenlenen bilginin bibliyografik kayıtlarının hizmete sunulduğu temel araçlarda kataloglar, bibliyografyalar ve dizinlerdir (Atılgan, 2005: 2). Dünyanın birçok yerinde büyük kütüphanelerin veya ilgili kuruluşların çalışmalar yaptıkları bibliyografyalar bulunmaktadır.

Bibliyografik denetim çalışmaları günümüzün teknolojik gelişmeleri aracılığı ile daha kısa sürede tamamlanabilmektedir. Türkiye'de bibliyografik denetim çalışmaları tarihi süreç içerisinde değerlendirildiğinde, birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan ilki cumhuriyet döneminde 1928 yılında yapılmaya başlanan Türkiye Bibliyografyası (TB) dır.

III. 6. 1.Türkiye Bibliyografyası

TB 1934 tarihli 2527 sayılı BYRDK'na göre derlenerek, Milli Kütüphane'ye gönderilen yayınlara ait niteleyici kataloglama bilgilerini içeren bibliyografik kayıtlardan oluşmaktadır (Türkiye Bibliyografyası, 2001: 5).

TB ilk olarak günümüzde Milli Eğitim Bakanlığı'nın karşılığı olarak görev yapan Maarif Vekâleti tarafından, derleme kanunu uyarınca Türkiye'de basılan bütün materyalleri kapsayacak şekilde hazırlanmaktaydı. Daha sonra ise 1939 yılında 1928-1938 yıllarını kapsayan birinci on yıllık toplu cilt ile başlanmıştır (Türkiye Bibliyograf..., 2013). TB'nın ilk toplu cildi, "*Türk Harflerinin Kabulünden Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümüne Kadar*" başlığıyla yayınlanmıştır. Ayrıca bu ciltte 1935 yılını kapsayan istatistikî bilgiler ve yayınlar da yer almaktadır.

TB teknik özellikler bakımından incelendiğinde eser sahiplerinden önemli bir rica ile başladığı görülmektedir. Bu rica yazısında; "Bütün gayret ve arzularımıza rağmen birçok eserin ele geçirilemeyerek burada zikredilemediğini tahmin ediyoruz. Burada kaydedilememiş eserlerin sahiplerinden bibliyografyadaki numuneye göre birer listesini yapıp lütfen aşağıdaki adrese göndermelerini Maarif namına rica ederiz" (Türk harfler..., 1933) şeklinde ibare ile yayınlar istenmektedir. Rica ile eser sahiplerinden yayınlarının istenmesi, caydırıcı bir yaptırım uygulanmaması, bibliyografik denetimin etkili olarak yapılmasını engellediği anlaşılmaktadır.

TB yayın hayatına, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Bibliyografya Servisi imzasıyla, devlet matbaasında[3] 1933 yılında yayınlanmaya başlanmıştır. Belirtildiği

[3]Osmanlı Devleti'nde 1727 yılında İbrahim Müteferrika ve Yirmisekizçelebizâde Mehmed Said Efendi'ye, III. Ahmed'in fermanı ile İlk Türk Matbaası'nın kurulması izni verildi. Bu matbaada

gibi bu bibliyografya, devlet matbaasında ve devlet kurumunda hazırlanarak tam bir devlet yayını özelliğini göstermektedir.

Derlemenin başlamasını sağlayan en önemli gelişme matbaanın icat edilmesidir. Ülkeler arasında matbaanın kullanılmaya başlanması farklılık göstermektedir.

Türkiye'de matbaanın tarihçesi ise, 1727 yılında İbrahim Müteferrika ile başlamıştır. Bu tarihten yaklaşık 150 yıl sonra sarayın güvenini kazanan, Saray Başmabeyincisi Osman Zeki Bey'in İstanbul'da kurmuş olduğu Matbaa-i Osmaniyye'de İslam âleminin kutsal kitabı basılmaya başlanmıştır. Osman Zeki Bey Matbaası 1878 yılında kurulmuştur.

Osman Bey Matbaasında basılan ilk metin olarak "*Tophane Sarayı'nda 1859 yılında Osmanlı Devleti ile Yunan Hükümeti arasında imzalanan Barış Antlaşması ve Sınır Protokolüdür*." Milli Kütüphane Katalogunda yer alan Osman Zeki Bey Matbaası'nın bastığı eserler resmi dokümanlar ve devlet yayınları olarak 420 adet olduğu belirlenmektedir. Belirtilen yayınların bazıları ise;

- ✓ Kural koyucu metinler: Tarifnameler, nizamname ve düzenlemeler, talimatnameler, kararnameler, kanunlar ve kanun şerhleri, mukavelenameler, beyannameler, şartnameler, yabancı ülkelerin kanun ve kararnameleri.
- ✓ Yabancı ülkelerle yapılan antlaşmalar, komşu ülkelerle yapılan sınır antlaşmaları.
- ✓ Güncel siyasi ve iktisadi meselelerin değerlendirilmesi, yorumlar ve raporlar.

---

ilk basılan kitap *Vankulu Lügati* olmuştur. İbrahim Müteferrika bu matbaada 17 kitap bastırdı (Nazır, 2014: 247).

- ✓ İstatistikler
- ✓ Devlet tutanakları,
- ✓ Devlet kurumlarının bütçeleri,
- ✓ Resmi yazışmalar,
- ✓ Süreli yayınlar,
- ✓ Yönergeler, listeler ve cetveller gibi devlet yayınlarının basılmasında etkili olmuştur (Burçoğlu, 2011: 249-251).

Osman Bey'in 1890 yılında ölümüyle birlikte matbaayı çocukları olan Cevat ve Saim Beyler başarıyla yürüttükleri görülmüştür. Ancak Sultan Abdülaziz döneminde (1861- 1876) yarı resmi kitapları basan matbaaların, XIX. yüzyılın son çeyreğinde tamamıyla kaderine terk edilmiş bu matbaa 1902 yılında tamamen kapanmıştır (Burçoğlu, 2011: 249-250). Yukarıda belirtilen yayınların yanında edebiyat ve tarih gibi birçok alanda kitap basan Osman Bey Matbaası çok önemli bir görev üstlenerek Devlet Matbaasının boşluğunu doldurmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Yabancı dilde yaptığı yayınlarla Matbaa-i Osmaniyye'nin ünü kısa zamanda Avrupa'ya yayılır ve birçok yazar matbaayı ziyarete gelir. Çağdaş ve mükemmel donanımlı olarak nitelendirdikleri matbaaya hayranlıklarını yazılarında belirtmişlerdir. Doğu âleminin en üst matbaası olarak nitelendirilen Osman Bey Matbaasının kapısının üstünde Fransızca, Almanca ve Türkçe "Matbaa-i Osmâniyye" adı yazılıdır (Burçoğlu, 2011: 251-252). "Matbaa-i Osmâniyye" olarak hizmet veren matbaanın ulusal ve uluslar arası bilgi dünyasın önemli katkılar yaptığı görülmektedir. Bu matbaanın devlet yayını olarak nitelendirilen yayınların basılıp çoğaltılmasında etkin bir görev üstlendiği anlaşılmaktadır.

İbrahim Müteferrika'dan sonra matbaanın ikinci kurucusu olarak da bilinen Osman Zeki Bey "Matbaa-i Osmâniyye'nin" kurulmasını sağlayarak İstanbul da çok sayıda matbaanın kurulmasına öncülük etmiştir. Ayrıca günümüzde telif hakları açısından Osman Bey Matbaasında basılmış olan bir kitabın kapağında, "Tekrar tab'ı matbaaya aittir" ibaresinin bulunması, Türk matbaacılığın kurumsallaşmasına işaret etmektedir (Burçoğlu, 2011: 250).

Ulusal bibliyografya niteliğinde olan, TB 1953 yılı sonuna kadar üçer aylık olarak yayınlanmıştır. 1935 yılından 1954 yılına kadar bibliyografyanın yayın sorumluluğunu, Kültür Bakanlığı'na bağlı Derleme Müdürlüğü üstlenmiştir. TB'nı hazırlama görevi 1955 yıllında 6568 sayılı kanun ile Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'ne verilmiştir. Enstitü, bibliyografyanın yapısında uluslararası evrensel kurallara göre şekil ve içerik bakımından bazı değişikliler yaparak, başka ülkelerde yayınlanan ulusal bibliyografyalar ile benzer duruma getirmeye çalışmıştır.

TB'nda yer alan bibliyografik kimlikler, 1985 yılına kadar basma eser alfabetik kurallarına göre düzenlenmiştir. 1985 yılından sonra bibliyografik kimlikler halinde, AACR (Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları) revizyonuna göre kataloglanarak Dewey Onlu Sınıflama Sistemi'yle, fasiküller halinde aylık olarak yayınlanmaya başlanmıştır. 2003 yılı fasiküllerinden sonra ise CD-ROM ortamında aylık olarak üretilmektedir.

TB, araştırmacılara çeşitli yönlerden faydalı olabilecek nitelikte veriler içermektedir. Türkiye'de yayınlanıp derlenen bütün eserlerin bibliyografik kimliklerini vermeye çalıştığı için, yayın hayatının bir aynası olarak nitelendirilebilir. Ayrıca, Türkiye'de pek çok halk, okul ve çocuk kütüphanesi tarafından, kataloglama

ve sınıflama işlemlerinde rehber olarak kullanılmaktadır (Türkiye Bibliyografyası..., 2013).

Bu bilgiler ışığında Türkiye'de, TB bilimsel çalışmaların ve kültürel gelişmelerin oluşmasında önemli bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmacı için bibliyografya; taramanın eksiksiz olmasını, güncel ve kapsamlı olmasını, ortaya çıkacak eserin alanında yetkin ve nitelikli olmasını sağlamaktadır. Yapılan çalışmanın eksiksiz olması ulusal bibliyografik denetimin tam olarak sağlanması şartına bağlıdır (Rukancı, 2005: 157). TB'nın niteliği diğer bibliyografik denetim araçlarının hazırlanmasını doğrudan etkilemektedir.

III. 6. 2. Türkiye Makaleler Bibliyografyası

Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nın (TMB) hazırlanması süreci, 1934 tarihli 2527 sayılı BYRDK'na göre Milli Kütüphane'ye verilerek başlamıştır. TMB'nın derleme işlemleri, Milli Kütüphane'ye gönderilen bilimsel ya da kültürel ağırlıklı dergilerden seçilen makalelerin bibliyografik kayıtları tutularak yapılmaktadır. TMB, 1952 yılından günümüze kadar Milli Kütüphane'ye gönderilen bilimsel ve kültürel ağırlıklı dergilerde yer alan makalelerin künyelerini kapsamaktaydı.

Ulusal bir kimliğe sahip olan TMB, 1985 yılına kadar üç aylık periyotlarda yayınlanmaktaydı. 1985 yılından sonra ise aylık olarak kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Fasiküller halinde yayınlanan bibliyografyanın her fasikülünde yaklaşık olarak 1700 makale bulunmaktadır.

TMB'ında taranan yayınlar nitelik açısından; bilimsel ve kültürel değer taşıyan, çoğu hakemli yayınlardan oluşmaktadır. Ayrıca 2003 yılındaki fasiküllerden sonra, CD ortamında aylık olarak üretilmeye başlanmıştır. Üretilen CD'lerde

araştırmacıların alışkın oldukları düzeni korumak amacıyla bibliyografyalar PDF dosyaları olarak yer almaktadır. Basılan bibliyografya düzeni ile birebir aynı şekilde yer alan PDF dosyalarında bir fasiküle ait tüm veriler bulunmaktadır. CD'de yer alan bibliyografik künyelere erişim, Türkçe ve İngilizce olarak iki dilde yapılabilen, arama-tarama programıyla kolaylıkla sağlanmaktadır (Milli Kütüphane..., 2013).

Türkiye'de yayınlanan en kapsamlı elektronik kaynaklardan birisi olan TMB araştırmacıların daha etkin ve verimli makale taraması yapabilmeleri için TMB ile CDMB üzerinde yapılan ayrıntılı çalışmalar sonucunda 5 bin dergideki 1 milyona yakın bilimsel makale tekbir arayüzden erişilebilir hale getirilmektedir (Türkiye Makaleler..., 2015).

Değerlendirmeler sonucunda, TMB günümüzde elektronik olarak hizmet vermeye devam etmekte ve derleme yoluyla Milli Kütüphane'ye gönderilen dergilerdeki makalelerin dizinlendiği en kapsamlı bir kaynakça olarak gösterilmektedir (Tonta ve Al, 2008: 320). Süreli yayınların içindeki makalelerin kimlik bilgilerini bulunduran TMB günümüzde en kapsamlı süreli yayın erişim kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Ancak taramalar sonucunda devlet yayını olarak görülen süreli yayınların içindeki makaleleri ayrı bir alanda vermemektedir.

III. 6. 3. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yayınları Bibliyografyası

Türkiye'de, devlet yayınlarının bibliyografik denetimini yapmak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yayınları Bibliyografyası (TCDYB) 1971–1991 yılları arasında aylık olarak yayınlanmıştır (Devlet Yayınları..., 2014). Devlet yayınları bibliyografyası kurum ve kuruluşların ürettiği yayınların kontrolü ancak bu tarihlerde yapılmaya başlanmıştır.

TCDYB Türkiye'deki ve yurtdışındaki bilimsel çalışmaları, araştırma sonuçlarını, her türlü yayın ve bibliyografyayı toplayarak bu bilgileri bilim adamlarının hizmetine sunmak, devlet kurumlarında ve üniversitelerde yapılan araştırmaların duyurulması amacıyla yayınlanmaya başlanmıştır (Cunbur ve Başbuğoğlu, 1974: 19). Değerlendirmeye göre devlet yayınları bibliyografyası bilimsel ve kültürel çalışmaların kamuoyuna duyurulmasını sağlamasının yanında üretilen bilginin kayıt altına alınmasını sağlamaktır.

TCDYB'nın düzeni ise, dokümanları yayınlayan kuruluşlara göre, her kuruluşa ait yayınlar o kuruluşa ait bölüm içerisinde verilmektedir. 1972 yılından sonra bu bölümler şu şekilde gruplara ayrılmıştır:

- ✓ Kitaplar,
- ✓ Süreli Yayınlar,
- ✓ Taranan yayınlardaki belgeler,
- ✓ Makaleler,
- ✓ Pullar,
- ✓ Paralar,
- ✓ Afişler,
- ✓ Haritalar olarak gruplandırılmıştır.

Bu bölümler içerisindeki yayınlar alfabetik olarak düzenlenmiştir. Fakat esas ve karar dizini, yargı organlarının vermiş olduğu karar ve kararnamelerde, hukuki konularda görülmektedir. Her kamu kurumuna bir sınıflama numarası verilmiştir. 1971 yılında verilen aşağıdaki sınıflama numarasına 1972 yılı ikinci cilt birinci

sayıdan sonra tasnif numaraları onar hane yükseltilmiştir. TCDYB'nda ise kamu kurumları şu şekilde belirtilmektedir:

1- Yasama Organı,

2- Yargı Organı,

3- Yürütme Organı,

4- Özerk Kuruluşlar,

5- Diğer Kamu Kuruluşları,

6- Kamu İktisadi Teşekkülleri,

7- Uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilcilikleri olarak numaralandırılmıştır.

TCDYB, içinde bulunulan döneme göre Türkiye'nin bilimsel yayınlarını içererek çok büyük katkılar yapmıştır. Doğal olarak TCDYB yayınlanmış diğer bibliyografyalara göre resmi yayınlara daha geniş yer vermektedir.

1973 yılının ilk altı aylık döneminde TCDYB'nda bibliyografik künye adedi, TMB'nın kapsadığı toplam bibliyografik künyenin onda biri kadar olmasına rağmen, TMB'ndaki devlet yayınları ile bibliyografik künye sayısı TCDYB'ndakinin dörtte bir kadardır (Rukancı, 2005: 163-164). Yayın hayatına başlayan TCDYB ile devlet yayınlarının daha kapsamlı ve etkili bir şekilde bibliyografik denetimi yapılmaktadır. Kamu kurumlarının üretmiş olduğu yayınların kontrolü daha etkili şekilde yapılabilmektedir.

TCDYB ile derleme kaçağının en aza indirilmesinde oranı daha aşağılara çekmektedir. Bununla birlikte 1973 yarıyılında tespit edilen bibliyografik kimliklerin %30'unun her iki bibliyografyada da bulunduğu tespit edilmiştir (Alar, 1979: 122-

125). Bu bağlamda aynı bibliyografik künyeyi hem TMB hem de TCDYB'nda bulunması gibi bir durum meydana gelmektedir. Türkiye'de iş bölümünde yapılan hatalara örnek verilebilecek bir durum oluşmaktadır.

Güvenilir kaynakların başında gelen devlet yayınları, çıkış aralığı düzenli, bilimsel bir şekilde organize edilen bir bibliyografya tarafından tespit edilmesi, genel dokümantasyon çalışmalarına büyük katkı sağlamıştır (Rukancı, 2005: 164). Bu değerlendirme ye göre organizasyon ve düzen olarak bibliyografyaların önemine değinilmektedir. Bibliyografyanın cumhuriyetin ilk yıllarında yayın hayatına başlamaması Türkiye için büyük bir kayıp olarak görülmektedir.

Türkiye'de etkili bir bibliyografik denetimin gerçekleşebilmesi için bu tür bibliyografyaların daha fazla olması ve bibliyografyanın içerik yönünden sistemli ve düzenli olarak hazırlanması gerekmektedir. Kullanıcı odaklı hazırlanan bibliyografyalarda ihtiyaç duyulan bilgiye rahat şekilde erişim imkânı sunması bibliyografyaların kullanılırlığını artırmaktadır.

TCDYB, içinde bulunulan dönemin şartlarında çıkarılan TB ve TMB gibi bibliyografik yayınların gölgesinde kalmıştır. Bu iki bibliyografyada ağırlıklı olarak devlet yayınlarının yanında, başka nitelikteki yayınlara da yer vermektedir. Devlet yayınlarının denetiminde çok büyük katkısı bulunan TCDYB, düzenli çıkış aralıkları ve araştırmalarda en güvenilir kaynaklar olarak kabul edilen kaynakları bulundurması nedeniyle bilimsel ve kültürel gelişmelere de katkı yapmaktadır. Bibliyografyanın çıkış amacı ise devlet kurumlarının yayınlamış olduğu yayınlar ile yayınlanmamış resmi belgeleri de kapsamına almak olarak belirlenmiştir. Ancak

1991 yılında yayınının durdurulması ile devlet yayınlarının bibliyografik denetimi büyük oranda sağlanamaz olmuştur.

Türkiye'de, TCDYB'nın öneminin yeterince kavranamamış olması, birçok alanda bilgi erişiminin gerçekleşmemesine neden olmaktadır. Yapılan çalışmalarda, geriye dönük bilgilere ihtiyaç duyulduğunda, tarihsel bilgilere erişimde sorunlar yaşanmaktadır. Geriye dönük olarak devlet yayınlarına erişimde zorluklarla karşılaşılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin, konunun uzmanları ve devlet yetkilileri tarafından ele alınarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Çağımızın teknolojik gelişmelerini de dikkate alarak devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin sağlanabilmesi için ulusal çapta bir organizasyon yapılmasının ülke menfaatleri doğrultusunda uygun olacağı düşünülmektedir.

III. 7. Bibliyografik Denetim Sorunu

Bibliyografik Denetimde yaşanan sorunlar, bir ülkenin ilim ve kültürel gelişmesini doğrudan etkilemekte ve derleme kaçağını meydana getirmektedir. Bibliyografik denetimdeki aksaklıkları şu şekilde tespit edilmektedir:

- ✓ Derleme yasasından kaynaklanan aksaklıklar,
- ✓ Nitelikli personel azlığı,
- ✓ Donanım gibi diğer faktörlerin yetersizliği olarak aksaklıkları (Rukancı, 2005: 156). Bu tür aksaklıklar derlemenin kapsamını daraltmakta ve araştırılan konunun kalitesini düşürmektedir. Bibliyografik denetimdeki sorunları gidermek için kamu

kurumları, üniversiteler, kuruluşlar ve eser sahiplerinin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir.

Türkiye'de bibliyografik denetim konusunda yaşanan sorunlara bakıldığında, durum tespitinin doğru şekilde yapılamadığı görülmektedir. Bibliyografik denetimde karşılaşılan aksaklıkların nedenleri bibliyografik denetimin aşamalarında gizlenmektedir. Bibliyografik denetimin aşamalar şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ İlki "tespit" yayının varlığından haberli olmayı sağlayan işlem olarak adlandırılmaktadır. Yayının tespit edilmesi işlemi ilk unsur olarak görülmektedir.
- ✓ Önceden belirlenen kurallara dayanılarak, belirli niteliklerin bir düzen ve sıra içinde yazılarak "kayıt" edilmesidir. Kaynağın bibliyografik kimliğe kavuşturulması işlemi olarak da adlandırılabilir.
- ✓ Bibliyografik denetimin son aşaması ise bibliyografik kimliklerin bir düzen içerisinde standartlara göre basılı ya da elektronik olarak yayımlanması safhalarından oluşmaktadır (Sefercioğlu, 1995: 42, 48).

Günümüzde bilgi teknolojisindeki gelişmeler ve nitelikli eleman durumu olarak önceki yıllara göre daha etkili çalışmalar yapılabilmektedir. Yukarıda belirtilen bibliyografik denetimin aşamalarına bakıldığında, Türkiye'de yayınların derlenmesi sürecinde birçok sorunla karşılaşılmaktadır. Bibliyografik denetimde yaşanan aksaklıkların kalıcı bir çözüme kavuşturulması için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bibliyografik denetimde karşılaşılan aksaklıklar, kendisini derleme kaçağı olarak göstermektedir. Bibliyografik denetim sorunu; derleme kaçağı, mekânsal durum ve kalifiye personel olarak incelenmektedir.

III. 7. 1. Derleme Kaçağı

Türkiye'de yayınların bibliyografik denetiminin sağlanmasında yaşanan derleme kaçağı sorununun, teknolojide yaşanan gelişmelerin de etkisiyle en aza indirilmesi gerekmektedir. Derleme kaçağı günümüze kadar derleme kanunundaki eksikliklerin giderilememesi veya sistem kaynaklı olarak bir türlü önlenememektedir.

Rukancı'ya göre (2005:156) Türkiye'de, ulusal bibliyografik denetimin sağlanmasında en önemli araç olan TB ne kadar güncellenirse güncellensin, %30–40 oranında bir derleme kaçağının olduğu, işlevi ve yetkinliği kuşkulu olmaya devam edecektir. Bu bağlamda bibliyografyaların alanında otorite olarak kabul görmesi için derleme kaçaklarının en az düzeyde olması gerekmektedir.

Derleme kaçağını en aza indirmek için ülkeler arasında farklı kurallar uygulanmaktadır. Örneğin Fransa'da, derleme kopyasını vermeyenlere para cezası ile birlikte eserin tüm kopyalarına devletin el koyması gibi katı bir kural uygulanmaktadır (Polat, 1999: 38). Bu şekilde katı kuralları olan ülkelerde ceza caydırıcı olarak görülmektedir. Bireylerin yayınladığı eserler için uygulanabilir. Ancak devlet yayınlarını üreten kurumların yayınlarına devletin kendisi el koymuş olacağı için derleme kaçağının en çok meydana geldiği bir alanda sorunlarla karşılaşılacağı anlaşılmaktadır.

Türkiye'de derleme kaçağını sıfıra indirmek ya da en aza indirmek devletin yapması gereken en önemli görev olarak algılanmalıdır. Bunun yanında eser sahipleri de derlemenin önemi hakkında bilinçlendirilmelidir. Türkiye'de maalesef derleme kaçağının en çok meydana geldiği yayınlar ise devlet yayınlarıdır. Kamu kurum ve kuruluşları ürettikleri yayınları derleme kanununa göre Milli Kütüphane'ye ve diğer

derleme merkezlerine göndermesi gerekirken birçok yayının gönderilmediği geriye dönük çalışmalarda ortaya çıkmaktadır. Oysa derleme kanununa göre Türkiye'de yayınlanan her eser derlenmek üzere belirli merkezlere gönderilmek zorundadır.

Milli Kütüphane, kendisine derleme yolu ile gelen bütün yayınların bibliyografik kimliklerini uluslararası kataloglama kurallarına göre hazırlayıp uygun şekilde bilgisayarlara geçirmektedir (Sefercioğlu, 1995: 44). Değerlendirmeye göre Milli Kütüphane teknik olarak kendi üzerine düşen görevi yapmaya çalışmaktadır.

Ayrıca derleme kaçaklarının tespit edilmesi için genellikle Milli Kütüphane'ye bağlı bir birimin oluşturulmasını belirten Polat (1999: 39), bu birimin sorumlularının birçok yetki ile donatılması gerektiğini belirtmektedir. Bu yetkiler ise dava açma, tutuklatma gibi geliştirilebilir.

III. 7. 2. Mekân ve Donanım Eksikliği

Bibliyografik denetim işlemlerinin sağlıklı ve etkili olarak yapılamamasının sebepleri arasında mekân sorunu da sayılabilmektedir. Türkiye'de mekânsal sorunun kökeninde kitap ve kütüphaneye verilen değere bakılması gerekmektedir. Toplum olarak önceki yıllara göre, bilgi erişimde daha iyi durumda olunsa da kütüphanelerimize gereken önem yeterince verilmemektedir.

Günümüzde mimari gelişmeler sayesinde kamu kurumlarının birçoğu son mimari tarzıyla akıllı bina olarak yapılmakta, fakat kütüphaneler kurumlarda ya unutulmakta ya da dar alanlara sıkıştırılmaktadır. Yer darlığı bilgi merkezlerinin dermelerini geliştirirken daha fazla seçici olmaya zorlamakta ve bibliyografik denetim çalışmalarında karşılaşılan sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de bibliyografik denetim çalışması yapan kurumların birçok defa değiştirildiği görülmektedir. Bu değişimlerle birlikte bibliyografik denetimi yapılarak derlenen yayınlarında mekân değiştirme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak kültürel varlığı korumak ve bilimsel gelişmelerin sağlanması için bibliyografik denetimi yapılarak derlenen yayınların bu gibi değişikliklerden etkilenmektedir. Ayrıca yer sorunu kaynak daralmasına neden olduğu gibi eleman azaltma çalışmalarına da neden olmaktadır. Günümüzde kütüphanelerin mimari yapısının bütün süreçleri kapsayacak şekilde yeniden tasarlanması gerekmektedir.

III. 7. 3. Nitelikli Personel Yetersizliği

Günümüzde toplumların ve organizasyonların başarısı büyük ölçüde bilgili kendisini iyi yetiştirmiş, gelişmeleri takip eden nitelikli insanlara bağlıdır. Bilgi çağının odak noktası; bilgiyi üreten, dağıtan, kullanan ve yöneten olarak insan görülmektedir. İnsan ve onun bilgisi üzerine temellendirilmiş olan her yaşam alanında, bilgi işçisine vazgeçilmez bir değer verilmektedir. Gelişmiş toplumların bilgiye verdiği değer, bilginin gelişmesine hizmet eden insanlara da gerekli oranda gösterilmektedir.

Bilgi çağını bilgili insanların oluşturacağını gören toplumlar bilgi ile uğraşan insanlara sanki "Ne kadar bilgi o kadar ilgi" diye seslenmektedir. Bilgili insanların oluşturduğu entelektüel sermayenin (Yalçınkaya, 2010: 375) toplumun gelişmesindeki etkisinden dolayı belki de böyle büyük bir değer verilmektedir.

Bilgi insanlarını, bilgi işçileri bir örgüt için en temel olan üretim aracını kafalarının içinde taşımakta ve onun mülkiyetini kendi ellerinde tutmaktadır. Sahip oldukları bilgi onları güçlendirmekte, kontrol edilmelerini zorlaştırmakta ve

pazarlanabilirliklerini artırmaktadır (Barker, 2001: 202). Değerlendirmeye göre var olan bilgi, yine insan ile varlığını devam ettirmekte ve yönetilmesinde de kalifiye insanlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'de ve başka toplumlarda her zaman nitelikli personel ihtiyacı olmaktadır. Başka ülkelerde kamu kurum ve kuruluşlarının insan ihtiyacını kalifiye elemanlardan oluşturmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Türkiye'de ise genel olarak, bilgi merkezleri veya kütüphanelere gereken değerin yeterince verilmediği, herkesin yapabileceği bir iş olarak bakıldığı görülmektedir.

III. 7. 4. Mevzuat Sorunu

Bibliyografik denetimin yapılabilmesi için yasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Derleme yasaları çerçevesinde yasal kurallara göre bir ülkede bibliyografik denetim yapılabilmektedir. İçinde bulunulan zamana göre derleme yasalarının güncellenmesi ve derlemenin bu yasalara göre uygulanması ile etkili bir bibliyografik denetim yapılabilmektedir. Fakat Türkiye'de uzun yıllar aynı yasa ile derleme yapılmaya çalışılmış ve etkili bir derleme yapılamamıştır. Yasal çerçeve adı altında ikinci bölümde konu incelendiğinden burada konuya ayrıntılı olarak değinilmemektedir.

IV. BÖLÜM

YABANCI ÜLKELERDEN DEVLET YAYINLARININ BİBLİYOGRAFİK DENETİMİNE İLİŞKİN ÖRNEKLER

Uluslararası ölçekte var olabilmenin en önemli unsurlarından biri de bilgiye sahip olmaktır. Bilginin ülke menfaatleri doğrultusunda kullanılabilmesi, toplumun kültürel ve ekonomik gelişiminin sağlanabilmesi, bilginin kayıpsız bir şekilde denetim altına alınması ile mümkün olmaktadır. Üretilen bilginin bir güç olduğunun farkında olan ülkelerde bibliyografik denetiminin sağlanabilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Bibliyografik denetimin ise etkili olarak yapılabilmesi için derleme işlemlerinin yerine getirilmesi gerekmektedir.

Üretilen yayınların derlenmesi ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar ise şöyle belirtilmektedir:

- ✓ Derleme kanunları,
- ✓ Telif hakkı kanunları,
- ✓ Ulusal kütüphane kanunları olarak değerlendirilmektedir (The Legal Deposit…, 1996: 6).

Derlemede ülkeler arasında farklılıklar görülmesinde, ülkelerin politikaları, yönetim şekli ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler de etkili olmaktadır. Bu farklılıklar çoğu zaman derleme kanunlarının uygulama alanına dayanmaktadır. Oluşturulma tarihleri XV. yüzyıla kadar dayanan derleme kanunları, sadece basılı

yayınlarla sınırlı kalırken, son 40 yıldır gelişen bilgi teknolojilerine kayıtsız kalamayan ve derleme kanunlarını bu gelişmelere paralel olarak düzenlemeye ve yenilemeye çalışan ülkeler de bu sınırlar elektronik yayınlara kadar genişletilmiştir (Zan, 2006: 89). Bu bağlamda teknolojik gelişmeler, derleme ve telif hakları kanunlarını etkilemektedir. Bu durumun bibliyografik denetim çalışmalarının nasıl yapılması gerektiği konusunda belirleyici bir özellik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Bu bölümde yabancı ülkelerde devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin nasıl yapıldığı sorusuna cevap aranmaktadır. Bu çalışmada bütün ülkeleri değerlendirmek mümkün olmadığından çağdaş uygulamalarla ön plana çıkmış ülkelerden birkaçı incelenmektedir.

Bu ülkelerin seçilmesinde etkili olan faktörler ise;

- ✓ Ülkelerin ekonomik durumuna göre bilgiye yaptığı yatırımlar,
- ✓ Bilim dünyasına yaptığı katkılar,
- ✓ Ülkelerin tarihsel süreçte derleme ve bibliyografik denetim çalışmaları,
- ✓ Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin resmi kurumlar aracılığı ile yapılıyor olması olarak belirtilmektedir.

Değerlendirilen ülkelerde, devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin nasıl yapıldığı, bibliyografik denetim olgusunun kökenindeki derleme yasaları gibi unsurların etkisi ve tarihsel gelişimleri üzerinde durulmaktadır. Seçilen ülkelerde bibliyografik denetim ile ilgili uygulamalar ise;

- ✓ İngiltere'de 1870'yıllardan sonra,
- ✓ Fransa'da 1882'yılından,

- ✓ Almanya'da 1885'yılından,
- ✓ Amerika Birleşik Devletlerin'de 1912'yılından,
- ✓ Kanada'da ise 1953 (derleme) yılından itibaren devam etmektedir (Bayır, 1995: 54). Bu bilgiler ışığında incelenen ülkelerde bibliyografik denetim çalışmalarının başlama tarihleri doğal olarak farklılıklar göstermektedir.

IV.1. Fransa

Bibliyografik denetim faaliyetleri açısından önemli bir geleneğe ve kültür birikimine sahip olan Fransa'da bibliyografik denetim, birçok ülkede olduğu gibi derleme yasasına göre yapılmaktadır. Ülkede yayınlanan ve dağıtılan tüm belgelerin bibliyografik denetimi 1537 yılında kral I. François'in girişimiyle kabul edilen derleme kanunu ile yapılmaya başlanmıştır.

Fransa'da bibliyografik denetim, temel misyonu toplamak, korumak, düzenlemek ve iletmek olan Fransız Milli Kütüphanesi aracılığıyla yerine getirilmektedir. Milli kütüphanenin kuruluş sürecinde birçok değişiklikler yapılmıştır.1994 yılından önce (Bibliothèque du Roi) Kraliyet Kütüphanesi olarak, bu tarihten sonra ise (Bibliothèque Impariale) İmparatorluk Kütüphanesi, günümüzde ise (BnF) "Be-en-ef" olarak telaffuz edilmektedir.

Fransız Milli Kütüphanesi kendisini ülkede yayınlanan basılı tüm kaynakları katalog listesine alan"National Bibliographic Formulary-Ulusal Bibliyografik Ajans" (Bibliographic National..., 2014) olarak görmektedir. Fransız Milli Kütüphanesi içerik açısından "ansiklopedik" olma hedefiyle, Fransa'da üretilen literatür (yazın) ötesinde diğer bilgi ve kültür merkezlerinde olduğu kadar Yakın ve Uzak Doğu'dan

eser satın alma politikasını sürdürmektedir. Milli kütüphane zengin bir kültür kurumu haline gelerek ülkenin milli belleğine çok büyük hizmet etmektedir.

Fransa'da yayınlanan ve dağıtılan tüm bilgi ve belgeleri barındırmak ile görevlendirilen Fransız Milli Kütüphanesi'nin diğer ülkelere göre en önemli avantajı Fransa'nın derleme kanununu yapan ilk ülke olmasıdır. Derleme kanununun 1648 yılında harita ve planlara, 1793'te müzik notalarına, 1925'te fotoğraflara ve fonograflara, 1941'de Afiş derlemelerine, 1975'te video ve multimedya ortamlarına, 1992'de bilgisayar programları ve veritabanlarına, 2006'da internet ortamlarına uygulanarak kapsamı genişletilmiştir. Günümüzde ise bu kanunun güncellenmesi sayesinde internet adresi ".fr" ile sonuçlanan web sitelerini dahi derlemekle yükümlüdür (Musnik, 2011: 271-276). Bu bilgiler ışığında üretilen devlet yayınlarının bibliyografik denetimi ile ilgili başka bir kurum görevlendirilmemekte bu görevi milli kütüphane yürütmektedir.

Milli kütüphane dermesi kamu yayınlarının da bibliyografik denetiminin yapıldığı çeşitli koleksiyonlardan oluşmaktadır. Kütüphane koleksiyonu hakkında bölümlere ayrılarak açıklama yapılmakta ve her bölüm kendi içinde bütünlük göstermektedir. Fransız Milli Kütüphanesi, devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Milli kütüphane tarafından devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılabilmesi için Publications Officielles (Resmi Yayınlar Koleksiyonu) oluşturulmaktadır.

Genel olarak Resmi Yayınlar Koleksiyonu'nun da bulunan yayın türleri ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Resmi dergiler,

- ✓ Parlamento belgeleri,
- ✓ Kanuni metinler (yasalar, kararnameler, antlaşmalar vb.),
- ✓ Cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar ve kamu kuruluşları tarafından üretilen yayınlar,
- ✓ İdari raporlar ve istatistikler,
- ✓ Yerel yönetimlerin ürettiği yayınlar,
- ✓ Avrupa Birliği ve hükümetler arası kuruluşların (Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF, DTÖ, Avrupa Konseyi vb.) çalışmaları sonucu çıkardıkları yayınlar bulunmaktadır.

Ayrıca Fransa'da resmi yayınlar koleksiyonundaki yayınlar; kağıt, mikroform ve online veritabanları gibi farklı formatlarda bulunabilmektedir. Devlet yayını olarak da nitelendirilen resmi yayınlara, dijital kaynaklar olarak üç ana başlık da erişilmektedir:

1. BnF devlet kurumu yer imleri bağlantısı ile Fransa'daki kurumlar ve devlet organlarına, Avrupa Birliği kurumları ve diğer ülkelerin devlet yayınları ile ilgili linklerine bağlantılar vermektedir. Örneğin Amerika, devlet yayınlarına GPO ve FDLP aracılığıyla erişim vermektedir.
2. Fransız resmi yayınları bağlantısından aşağıdaki arayüz kullanılarak; kanunlar ve kararnameler, Millet Meclisi ve Senato tartışma metinleri, Resmi gazete, hükümet yayınları, yüksek mahkemeler, kamu kurumları ve istatistiği bilgilere ulaşılmaktadır.
3. Avrupa Birliği resmi yayınları olarak ise; Avrupa Birliği kurumları, mali organlar, danışma kurulları, merkezi olmayan ajanslar, anlaşmalar, Avrupa Mevzuatı, Avrupa Birliği Resmi Gazetesi, hazırlık ve uygulamalar, ekonomi, nüfus, sanayi,

uluslararası ticaret, tarım, taşımacılık, çevre, enerji, bilim, teknik, genel ve bölgesel istatistikî kaynaklara aşağıdaki veritabanı ara yüzünde görüldüğü gibi erişilebilmektedir (Biblioth..., 2015).

Fransa'da devlet yayınları dünün ve bugünün dünyasını anlamak için vazgeçilmez kaynaklar olarak görülmektedir. Referans kütüphanesi daha çok güncel bilgilere pratik olarak aşağıdaki Fransız Resmi Yayınlar Erişim Kılavuzu'nda da görüldüğü gibi devlet yayınları ile ilgi bilgi ihtiyaçlarına online olarak kısa sürede erişilebilmektedir.

Tablo 1. France Official Publications Access Guide (Bibliothèqu..., 2015).

Genel olarak bu tür yayınlara Fransız Milli Kütüphanesi'nin katalog (http://www.bnf.fr) adresinden erişilmektedir. Bazı kaynaklara bibliyografik bilgi olarak, bazı kaynaklara ise, açık erişim halinde tam metin olarak erişim

sağlanabilmektedir. Fransız Milli Kütüphanesi kaynak hacmi olarak, 12 milyondan fazla kaynağın bibliyografik kayıtlarını vermektedir. Ayrıca yaklaşık beş milyon yazar, topluluk ve konu başlıkları hakkında ilgililere bilgi sunmaktadır (Bibliothèque Nationale…, 2014).

IV.2. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Amerika Birleşik Devletlerin'de (ABD) bibliyografik denetim çalışmaları Fransa'dan yaklaşık olarak 150 yıl sonra yapılmaya başlanmıştır. Bibliyografik denetim, telif hakları kanununa göre yapılmaktadır. 1790 yılında yürürlüğe giren Copyright Act bu ülkede derleme çalışmalarının başlangıcıdır (Polat, 1999: 98). Bibliyografik denetim çalışmaları telif hakları kanununa göre yapılmaya çalışılmaktadır.

Derleme hizmetini yerine getirme görevi1846 yılında Smithsonian Enstitüsü ve İçişleri Bakanlığı tarafından yapılmaya başlanmıştır. Günümüzde oldukça modern bir kütüphane olarak tanınan The Library of Congress (LOC) 1870 yılından sonra derleme işlemlerini ülke adına yürütmektedir (Crews, 1988: 551).

ABD'de derleme işlemlerinin daha etkili olarak yapılabilmesi için telif hakları kanununda 1976 yılında değişiklikler yapılmıştır. Böylece ülkede yayınlanan her tür basılı eserden iki, diğer görsel, işitsel ve ses kaydı ile ilgili materyallerden birer kopyayı Amerika Kongre Kütüphanesi'ne verme zorunluluğu getirilmekteydi. Telif hakları kanununda 1988 yılında yapılan değişikliklerle fiziksel formattaki her türlü elektronik materyaller;

- ✓ CD ROM'lar,
- ✓ Manyetik bantlar,

✓ Mikro formlar derlenmeye başlanmıştır (Zan, 2006: 90). Bu değişikliklerle elektronik yayınların da derlenmesi yapılmaya çalışılmaktadır.

ABD'de devlet yayınlarının bibliyografik denetimi ise, dünyanın en büyük yayıncısı olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri Federal Hükümeti Devlet Basımevi - Government Printing Office (GPO) aracılığı ile yapılmaktadır (Huff, 2007: 51). Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılması için bir kurum görevlendirilmekte ve sadece bu amaç gözetilmektedir.

GPO tarafından bibliyografik denetimi yapılan yayınların çoğunun telif hakları bulunmadığı için yayın oranı oldukça yüksektir. GPO, Kongre tarafından 1860 yılında kurularak 350 personeli ile hizmet vermeye başlamıştır. GPO'in başlıca işlevleri ise şu şekilde belirtilmektedir:

✓ Devlet kurumlarına ait gizli olmayan bilgi ve belgelerin korunması,

✓ Devlet yayınlarının basımı,

✓ Bu yayınların tüm kamuoyuna duyurulması görevinin yerine getirilmesidir (Government…, 2014). Bunun yanında GPO devlet yayınlarını, kitapçılar aracılığıyla da piyasaya sürmekte ve satışını bu şekilde de gerçekleştirmektedir.

GPO, kongrenin ve hükümetin yürütme yetkisi bulunan birimlerinin basılı ve elektronik ortamda çıkarmış olduğu bilgi ve belgeleri Amerikan halkına duyurmakla birlikte, federal hükümetin çeşitli formattaki tüm resmi bilgilerini toplayan, üreten, kataloglayan ve aynı zamanda bu belgelerin korunmasını ve hizmete sunulmasını sağlayan bir bilgi merkezi konumundadır. GPO, devlet yayını olarak nitelendirilebilecek resmi belgelerin yaklaşık %65'ini internet üzerinden ücretsiz

olarak hizmete sunmaktadır (Karpuz, 2005: 366). Bu şekilde elektronik olarak hizmete sunulan yayınların yanında basılı şekilde hizmete sunulan resmi yayınlar da bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, devlet yayını olarak nitelendirilen resmi yayın türleri ise şunlardan oluşmaktadır:

- ✓ Amerika Hükümeti'nin resmi yayınları, hükümet kitapları ve süreli yayınlar,
- ✓ Federal hükümetlerin yayınları,
- ✓ Beyaz Saray ile ilgili yayınlar,
- ✓ Dış İşleri Bakanlığı'nın yayınları,
- ✓ Kongre yayınları,
- ✓ Yasama ve Yürütme Organları'nın yayınları,
- ✓ Senato yönetim raporları, araştırma sonuçları ve antlaşma belgeleri,
- ✓ Temsilciler Meclisi yayınlarıdır.

Amerika hükümetinin 1800 yılından beri tarihsel olarak nitelendirilen belgeler ile sağlık ve beslenme, yasa ve yönetmelikler, istatistiksel veriler, demografik (nüfus yapısı) yayınlar ve tüketici bilgileri yayınları ile birlikte GPO koleksiyonunda yaklaşık 380.000 hükümet belgesi bulunmaktadır. Bu yayınlara **(**http://catalog.gpo.gov) adresinden erişilebilmektedir (Government…, 2014**).** Yaklaşık yarım milyon yayına erişmek için arama kısmına ilgili konu yazılarak, katalogdan koleksiyon bölümleri seçilerek arama daraltılabilir veya genel tarama yapılarak aranılan bilgiye ulaşılabilir.

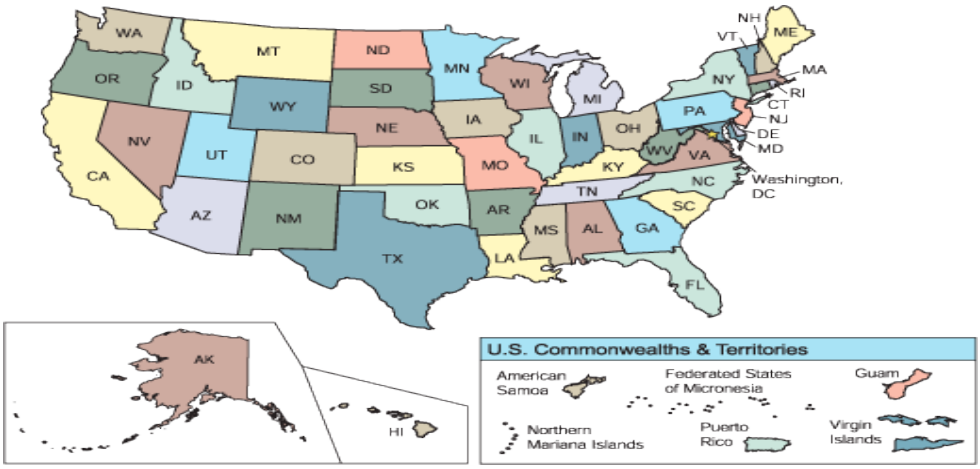
GPO tarafından üretilen yayınlara Federal Depository Library Program (FDLP)'ı aracılığı ile de erişilmektedir. FDLP'ı, Amerika Kongresi, federal kurumlar ve kamuoyunun bilgi ihtiyaçları online veya basılı olarak karşılanmaktadır. Halk

kendi hükümetinin ürettiği devlet yayınlarının olup olmadığını kontrol etmekte, kongre tarafından kurulan bu program 50 eyalette 1250 kütüphane ile bağlantılı olarak hizmet vermektedir. Federal derleme kütüphanelerinde bulunan devlet yayınlarına erişmek için üç yöntem izlenmektedir:

1- Aşağıdaki haritada üzerinde ilgili eyalet işaretlenerek, eyalet kütüphanesinden herhangi biri seçilerek erişim yapılmaktadır.

2- FDLP'ının arama kısmı kullanılarak temel arama ile erişilebilmektedir.

3- Gelişmiş arama kullanılarak, tek veya çoklu alan arama ile depo sayısı, posta kodu gibi alanlar işaretlenerek arama yapılmaktadır.

Tablo 2. Clickable Map of Federal Depository Libraries (Catalog Gov..., 2015)

GPO'e bağlı olarak çalışan bu kütüphaneler hükümet ile halk arasında hayati bağlantıları sağlayan bir kurum olarak hizmet vermektedir. Halk bu kütüphaneler sayesinde; Kariyer, iş fırsatları, tüketici bilgileri, yasal düzenlemeler, sağlık ve beslenme gibi birçok konuda bilgi sahibi olmaktadır (Catalog Govern..., 2015).

GPO tarafından çıkarılan devlet yayınlarının satışı ise, 1921 yılından günümüze kadar Government Printing Office Bookstore (GPOB) tarafından yapılmaktadır.

Tablo 3. Government Office Bookstore (Bookstore Government..., 2015).

2010 yılında GPOB çağdaş olarak tasarlanarak restore edilen satış ofisinde ise çeşitli sosyal etkinliklere yer verilmektedir. Bu alanlar, çocuklar için oyun alanları, okuma bölümleri gibi mekânsal ortamlar olarak tasvir edilmektedir**.**

Aynı zamanda teknolojik olarak alt yapısı yeniden oluşturularak, çıkan kitap haberleri büyük plazmalarda sunulmakta, devlet yayınlarının döküm listeleri ve online katalog kontrolü yapılabilmektedir. Daha çok son çıkan devlet yayınları bulunan satış ofisi, başkent Washington'da bulunmakta ve bütün vatandaşlarına hizmet vermektedir (Government Printing..., 2015).

ABD'de bibliyografik denetim çalışmaları ülkenin bütün yayınlarını kapsayacak şekilde Kongre Kütüphanesi tarafından yapılırken, devlet yayınları ile ilgili olan yayınların bibliyografik denetimi GPO tarafından yapılmaktadır. GPO

günümüzde personel sayısı olarak, bin dokuz yüz çalışanı ile dijital ve güvenli olarak devlet yayınlarını üreten, koruyan ve bilgiyi paylaşan bir kurumdur (Government…, 2014).

Ayrıca Türkiye'de Bilkent Üniversitesi'nde GPO koleksiyonu 1993 yılından itibaren bulunmaktadır. ABD, Türkiye ve incelenen ülkeler içerisinde devlet yayınlarının bibliyografik denetimine tarihi süreçte diğer ülkelere göre daha fazla katkı yaptığı görülmektedir. Bu konuda en önemli başlangıç noktası Soysal'a göre devlet yayını ile ilgili ilk resmi tanımın 3 Mart 1847 tarihinde Kongrenin onayladığı kanunla yapılmış olmasıdır (Soysal, 1961: 42). Türkiye'de dâhil birçok ülke devlet yayınlarının bibliyografik denetimine çok fazla yer vermezken, ABD için devlet yayınlarının çok önemli olduğu görülmekte ve devlet yayını tanımı resmi olarak ilk defa burada kullanılmaktadır.

IV.3. İngiltere

İngiltere'de ise bibliyografik denetim çalışmaları ülkenin derleme yasası dikkate alınarak yapılmaktadır. Bibliyografik denetime tabi tutulacak eserler telif hakkı dikkate alınmaksızın yapılmakta ve çok geniş ölçüde basılı materyali kapsamaktadır (Crews, 1988: 557). Yasal mevzuata göre derleme yasası kapsamında basılı yayınlara ağırlık verilmektedir.

Ülkede derleme hizmetlerini; İngiltere'nin en büyük kütüphanesi olan "The British Library"e bağlı olan Legal Deposit Office of the British, ülkenin derleme şubesi olarak görev yapmaktadır. Bu kurum sadece kitap türü materyallerin derlenmesini sağlamaktadır. Newspaper Legal Deposit Office'de ise sadece gazete derleme şubesi olarak, gazete ve süreli yayınların derlenmesi işlemi yapılmaktadır.

Yukarıda sayılan derlemeden sorumlu kurumlara gönderilen yayınların kopyalarından her birisi The British Library'de derlenmektedir. Derlenmek üzere gönderilen yayınların diğer nüshaları ise;

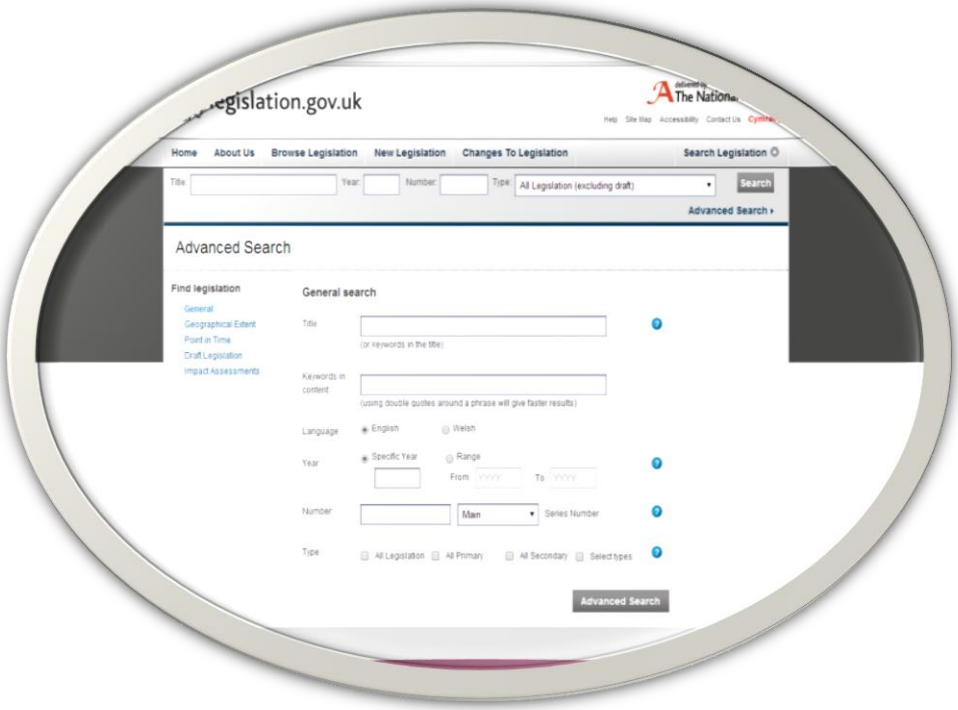
- ✓ Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphanesi,
- ✓ Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi,
- ✓ Galler Milli Kütüphanesi- National Library of Wales,
- ✓ İskoç Milli Kütüphanesi- National Library of Scotland,
- ✓ Dublin Trinity Kolej Kütüphanesi'ne gönderilmektedir.

Bu kütüphaneler kendilerine gönderilen bütün yayınların derlemesini yapmamakta, ancak kendi kurum politikalarına uygun olarak seçtikleri eserleri derlemektedir (Cavendish, 1984: 154).

İngiltere'de devlet yayınlarının bibliyografik denetimi, *Her Majesty's Stationary Office* (HMSO) ve "The National Archives" tarafından yapılmaktadır. Majestelerinin Yayın Ofisi (HMSO) olarak 1786 yılında kurularak 1889 yılından itibaren parlamentonun tüm icraatlarını, yayınlarını üreten ve ürettiği yayınları takip eden bir kurum olmuştur (The Legislation…, 2014). Günümüzde National Archives yayınların korunmasını sağlamakla birlikte ihtiyaç duyulan bilgiyi günümüzde ve gelecekte erişime sunmaya çalışmaktadır.

Ülkede elektronik yayıncılığa da önem verilmekte ve ihtiyaç duyulan bilgiye elektronik ortam kullanılarak erişilebilmektedir. İngiltere'nin devlet yayınlarının bibliyografik denetimi HMSO aracılığı ile yapılmaya çalışılmakta ve erişim *www.legislation.gov.uk* adresinden yapılabilmektedir.

Aşağıda HMSO'in ana sayfasında da görüldüğü gibi elektronik olarak farklı şekillerde arama yapılmasına olanak vermektedir.

Tablo 4. Her Majesty's Stationary Office (The National..., 2015)

İngiltere'de devlet yayınlarının HMSO yeniden düzenlenmesi için 2003 ve 2006 yılları arasında aşağıda belirtilen kurumlar tarafından ortak bir çalışma yapılmıştır:

- ✓ The National Archives - İngiltere Ulusal Arşivi,
- ✓ Public Records Office,
- ✓ Office of Public Sector Information - Kamu Sektörü Bilgi Bürosu,
- ✓ Royal Commission on Historical Manuscripts - Tarihi El Yazmaları Komisyonu alanında ülkenin uzman kurumları olarak değerlendirilen bu kurumlar büyük bir ulusal arşivin oluşmasını da sağlamaktadırlar (The National..., 2015).

The National Archives; Birleşik Krallık Hükümeti'nin bir bölümü ve İngiltere Adalet Bakanlığı'nın bir icra kuruluşu olarak, her alanda bilgileri oluşturma, depolama ve resmi bilgileri kullanarak işlemleri yapan bir uzmanlık merkezidir.

İngiltere'de Ulusal Arşiv'in sorumluluk alanı ve görevi şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ İngiltere Ulusal Arşivi; Galler, İngiltere ve Birleşik Krallığın, 1000 yıldır kendi ulusunun kayıtlarını tutamakta ve devlet arşivi olarak bütün kamuoyuna hizmet sunmaktadır.
- ✓ Bu kurum daha etkin bir bilgi yönetimi için 250 devlet ve kamu kuruluşları ile bilgiyi paylaşmakta ve çalışmalar yapmaktadır.
- ✓ Kamu sektöründen bilgi toplamak,
- ✓ Kamu sektörü bilgilerinin yeniden kullanımını teşvik etmek ve bilgi üretimini yaratmak,
- ✓ Kuruluşların bilgi işlem faaliyetlerini düzenlemek,
- ✓ Telif haklarını yönetmek,
- ✓ Birleşik krallığın arşivlerine liderlik yapmak, diğer arşivleri desteklemek ve rehberlik yapmakla görevlendirilmiştir.
- ✓ HMSO ve Ulusal Arşivler, İngiltere'nin resmi belgelerini korumak ve erişilebilir hale getirmek, milletin tarihsel kültürünü muhafaza etmek, kamuoyu ile paylaşmak ve bütün vatandaşlarının erişimine sunmak için çalışmalar yapmaktadır (The National Arch…, 2014).

Devlet yayınlarını oluşturan kurumların başında gelen İngiltere Hükümeti'nin yayınları elektronik olarak İngiltere Parlamentosu Web Arşivinden kamuoyunun hizmetine sunulmaktadır. HMSO ve Ulusal Arşiv, günümüzde devlet yayınlarının

mevcut halini koruyarak gelecekte de kullanıcılar için erişilebilir yapmak amacıyla dijital dünyada ihtiyaç duyulan gelişmelere göre kurumsal sorumluluklarını yerine getirmektedir.

İngiltere Ulusal Arşiv'i bir devlet kurumu olarak İngiltere hükümeti web arşiv sistemine bağlantı vermektedir. Bu bağlantı aracılığı ile kamuoyu bütün konuları kapsayacak şekilde faklı başlıklar da toplanarak bilgilendirilmeye çalışılmaktadır. Yayınlar farklı başlıklarda toplanmakta ve Ulusal Arşiv'in kontrolünde yayınlanmaktadır.

İngiltere'de Ulusal Web Arşivi'ni oluşturan başlıklar şu şekilde belirtilmektedir:

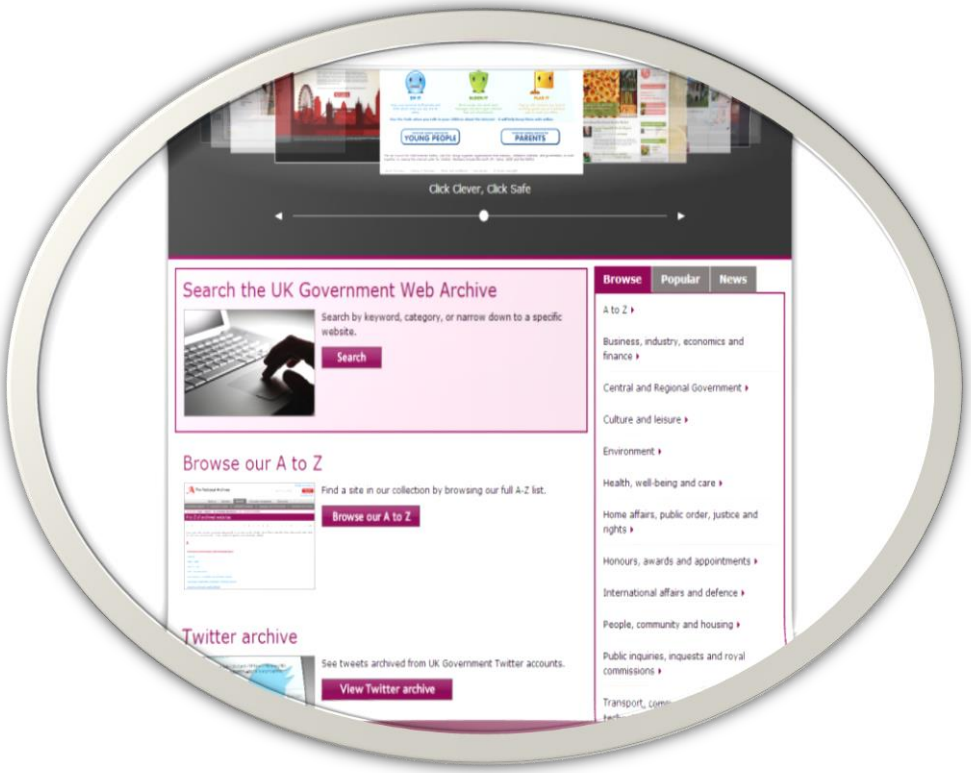
İngiltere Hükümeti Web Arşivi: Hükümetin yayınlarına kategorik olarak arama yapılarak erişilebilmektedir.

A'dan Z'ye Koleksiyon: Bu koleksiyonda A' dan Z' ye kadar iş, kültür, sağlık, toplum, konut, çevre, ulaştırma, haberleşme, bilim ve teknoloji gibi bütün konularda bilgi verilerek ilgili yerlerle bağlantılar kurulmaktadır.

Twitter Arşivi: Bu bölümde İngiltere Hükümeti'nin resmi mesajları, kurum ve kuruluşların twitlerine erişilmekte ve arşivlenmektedir.

Video Arşivi: İngiltere Hükümeti'nin Youtube hesapları ve video arşivlerine bu bölümden erişilebilmektedir.

Temalı Koleksiyonlar: Kamu yararı gözetilen önemli olayların arşivlendiği koleksiyondan bazı konulara ulaşılabilmektedir (The National...2015). İngiltere Hükümet'i, yayınlarını online olarak aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi belli konularda hizmete sunmaktadır.

Tablo 5. UK Parliament Publications Web Archive (The National..., 2015).

Bu bilgiler ışığında İngiltere'de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılabilmesi için İngiltere Parlamento Yayınları Web Arşivi hizmeti ile dijital kaynaklara da önem verildiği ve altyapının elektronik yayınların bibliyografik denetimine göre yeniden ele alındığı görülmektedir.

IV.4. Almanya

Almanya'da ise bibliyografik denetim, 1969 yılında yürürlüğe giren ve 1973 yılında yapılan değişikliklerle derleme faaliyetleri yürütülmektedir. Almanya'nın İngiltere ve Fransa'da olduğu gibi fiziksel olarak bir mekânda toplanan ulusal bir kütüphanesi yoktur. Farklı eyaletlerde bulunan kütüphaneler, Alman Milli Kütüphanesinin birer parçasını oluşturmaktadır (Karpuz, 2008: 555).

Almanya'da devlet yayınlarının bibliyografik denetimi ile ilgili bu faaliyetleri yürütecek ayrı bir kurum bulunmamaktadır. Devlet yayınları, yayını çıkaran ilgili kurumların isteği ile farklı basımevlerinde bastırılmaktadır. Almanya'da devlet yayınlarının basılmasından çok denetimi ve erişimi ön plana çıkmaktadır (Anameriç, 2008: 115). Ülkenin derleme yasası çerçevesinde dört kütüphane devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin yapılması için görevlendirilmektedir. Devlet yayınlarının toplanması ile görevlendirilen kütüphaneler ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Deutsche Nationalbibliothek Frankfurtam Main (DNB): Kütüphaneden bir görüntüye altta yer verilmektedir.
- ✓ Staatsbibliothek zu Berlin- Berlin Devlet Kütüphanesi,
- ✓ Bibliothek des Deutschen Bundestages- Berlin Alman Federal Meclisi Kütüphanesi,
- ✓ Bayerische Staatsbibliothek, kütüphaneleri devlet yayınlarını toplama ve koruma amacı ile görevlendirilmektedir.

Bibliyografik denetim yapılırken derlemenin kapsamı Almanca eserlerin korunmasıyla sınırlandığından Alman Milli Kütüphanesi diğer birçok ülkedeki milli kütüphaneden ayrılmaktadır. Bunun yanında milli kütüphane birçok özel koleksiyona da sahiptir. German Research Association (GRA) ile ortak projeler yapmaktadır (Seefeldt, 2007: 37).

Alman Milli Kütüphanesi'nin derleme ile ilgili görevleri ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Kütüphane yerli ve yabancı resmi yayınlar ile uluslararası örgütlerin yayınlarını toplamaktadır.

✓ Bibliyografik denetim hizmetlerini yerine getiren kütüphane eski Prusya Devlet Kütüphanesi'nin etkinliklerini sürdürmektedir.

✓ 1450-1500 yılları arasında basılmış kitapların toplu katalogunu hazırlamakta,

✓ Sayısal ortama aktarılmış, özgün el yazmalarının kataloglama işlemini sürdürmekte,

✓ Birçok proje yürütmekte ve süreli yayınlar toplu katalogunun redaksiyonundan sorumludur (Seefeldt, 2007: 37-38).

Almanya Milli Kütüphanesi'nin önemli çalışmalarından birisi de Almanya Milli Bibliyografya Koleksiyonu'dur. Kütüphanenin kuruluş kanunu 1912 yılına dayanmakta ve kütüphane koleksiyonu bu tarihte oluşturulmaya başlanmıştır. Aşağıda Alman Milli Kütüphanesi'nden bir görüntüye yer verilmektedir.

Tablo 6. Deutsche Nationalbibliothek (Deutsche National..., 2015)

Alman Milli Bibliyografya Koleksiyonu'nun 1913 yılından sonra kapsadığı yayınlar şu şekilde belirtilmektedir:

✓ Almanya'da yayımlanan eserler,

✓ Almanca yurtdışında yayınlanmış eserler,

✓ Yurtdışında yayınlanan Alman eserlerinin diğer dillere çevirileri,

- ✓ Almanların diğer dillerde yayınlanmış eserleri,
- ✓ Alman soyundan olanlar veya Almanca konuşanlar tarafından yazılmış ya da 1933-1945 yılları arasında yayınlanıp basılmış eserler fiziksel veya elektronik formda olanlardan oluşturulmaktadır (Svensson, 2010: 2).

Bunun yanında (Staatsbibliothek zuBerlin) Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Karakaş'a göre (2003: 313) görkemli bir basılı koleksiyon bulunmakta, çeşitli ülkelerden, dillerden, dönemlerden ve kültürlerden yaklaşık on milyon kitap ve süreli yayın araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

Doğu Avrupa, Doğu Asya ve diğer doğu ülkeleri ile ilgili literatür, resmi yayınlar ve meclis tutanakları, uluslararası kuruluşlara ait yayınlar, dergiler, gazeteler, çocuk ve gençlik yayınları gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Karakaş, 2003: 313). Bu kütüphanenin derleme politikasında, kendi devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin yanında başka ülkelerin devlet yayınları ile ilgilide koleksiyon oluşturulmaya çalışılması dikkat çekmektedir.

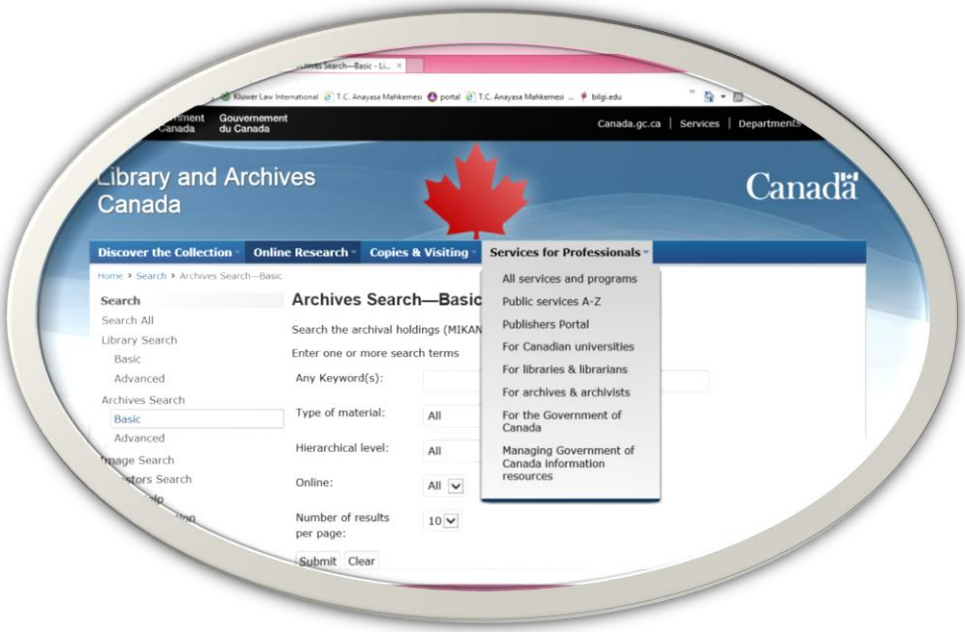
IV.5. Kanada

Her ülkenin kendi politikasına göre derleme konusunda düzenleme yapması bibliyografik denetimin sağlanmasında değişiklikler meydana getirmektedir. Bazı ülkeler, devlet yayınlarını ayırmadan merkezi bir koleksiyonda toplamaya çalışmakta Kanada'da ise devlet yayınlarının bibliyografik denetimi, uygulamaları farklılıklar göstermektedir.

Kanada Milli Kütüphane Koleksiyonu yasal mevzuata göre oluşturulmakta ve ülkede üretilen yayınları kayıt altına alarak kültürel mirası korumaya çalışmaktadır. Kanada'da faaliyet gösteren yayıncılar ve yayın çıkaran ilgili kişiler, elektronik ve

basılı ortamlar gibi farklı biçimdeki yayınlarını Library and Archives Canada (LAC) yasal mevzuatına göre yapmaktadırlar. Çevrimiçi yayınların protokol kuralları olarak da bilinen bu mevzuata göre kontrol gibi işlemler yapılmaktadır. 1537 yılında itibaren Kral Francis tarafından yasal olarak 450 yıldır ülkenin yayınlanan mirasını korumak için etkili çalışmalar yapılmaktadır (Library and Arch..., 2014).

LAC, faaliyetleri ve sorumluluk alanı bakımından Türkiye'deki Kültür Bakanlığı Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne denk olarak görülen bu kurum, Kanada devlet yayınları yasal mevzuatın dışında tutulmaktadır. Ayrıca LAC arayüz görüntüsü tablo halinde aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 7. Library and Archives Canada's (Collections Canada..., 2015).

LAC koleksiyonu, bütün Kanadalıların ortak bilgi mirasını, ülkenin tarihsel belleğini kapsamına almakta, Kanadalıları ilgilendiren ülke genelinde ve dünyanın dört bir yanından farklı formatlarda, her türlü yayını kapsamaktadır. Bu yayınların

içinde devlet yayınları da bulunmaktadır (Library Archives and..., 2014). LAC uygulaması Kanada'nın daha çok elektronik kaynaklara ağırlık verdiğini göstermektedir.

Ayrıca Kanada'nın önemli derleme sistemlerinden birisi de 1927 yılında The Depository Services Program'ı (DSP) dır. Kralın Hükümdarlık Konseyi tarafından, gizli olmayan devlet yayınlarını Kanada hükümet yayınlarını, depolayan ve milletvekillerine ulaştıran emanetçi sistemi olarak bir tür ödünç verme sistemi gibi çalışmaktadır. DSP'ı, Kanada Hükümeti'nin ve kurumların yayınlarının dağıtılmasına da kaynaklık etmektedir.

Kanada'da devlet yayınlarının verildiği kişi ve kurumlar ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Federal parlamenterlere,
- ✓ Konu ve akademik kütüphanelere,
- ✓ Üniversite kütüphanelerine,
- ✓ Hukuk ve halk kütüphanelerine gönderilmektedir. Ayrıca basılı yayınların dağıtılmasının yanında elektronik yayınlara da erişim imkânı sunulmaktadır. DSP'ı yayınların erişimine olanak sağlarken aynı zamanda bu yayınların korunmasını da gerçekleştirmektedir. 1992 yılından itibaren basılı formattaki yayınların bibliyografik veritabanı da oluşturulmaktadır (Library and..., 2014).

DSP'ı kamuya ait hükümet yayınları, kamunun ve araştırmacıların erişimine sunularak bilgiye erişimde çok önemli bir görevi yerine getirmeye çalışmaktadır. Kanada'da bibliyografik denetimin sağlanmasında görevlendirilen bir başka kurum ise; Kanada Bayındırlık ve Devlet Hizmetleri'ne bağlı olarak faaliyetlerini yürüten

The Publishing and Depository Services (PDS) yayıncılık ve yayınların saklanma işlemini yapmakla birlikte aynı zamanda kamuoyuna bilgi vermek, devlet ile halkı entegre etmek, iletişimi sağlamak ile görevli olan bu birim, aşağıdaki yayınların bibliyografik denetimini yapmaktadır:

- ✓ Kanada Hükümeti aracılığıyla veya hükümet tarafından üretilen yayınlar,
- ✓ Kamuoyu ile ilgili yönetmelik ve uyarılar ile ilgili yayınlar,
- ✓ Kanada Hükümeti'nin yapmış olduğu kamuoyu araştırmaları,
- ✓ Hükümetin halkı bilgilendirmek için yayınladığı duyuru ve reklamları

içermektedir (Government of Canada…, 2014).

Kanada Hükümet'i tarafından üretilen yayınlar kamunun erişimine sunmak için sayısallaştırılarak büyük bir elektronik koleksiyon oluşturulmuştur. Bu koleksiyonda 250 binden fazla katalog kayıtlarına açık erişim sağlamakta ve dergi, monografi gibi 130 binin üzerinde elektronik yayın bulunmaktadır. Binden fazla başlık her ay koleksiyona eklenmektedir. Devlet yayını olarak nitelendirilen hükümet yayınlarına, PUBLICATIONS. GC. CA bilgi erişim merkezinden elektronik olarak hizmet vermektedir (Services Government of Canada..., 2015).

Kanada devlet yayınları, kamu yararı gözetilerek üretilen yayınlar olduğu için "Kamu Yayını" olarak değerlendirilmekte ve birçok kurum bibliyografik denetim işlemini beraber yürütmektedir. Ülkede ulusal kütüphaneye geniş yetkiler verilmekte ve her türlü yayının derlemesinin yapılmasına çalışılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında incelenen ülkelerin devlet yayınlarının bibliyografik denetimi farklılıklar göstermektedir. Bu ülkeler arasında köklü bir derleme sistemine sahip olan, Fransa ve Amerika'nın devlet yayınlarının bibliyografik denetimini daha

iyi yaptığı anlaşılmaktadır. Ülkelerin bibliyografik denetim çalışmalarının değişiklikler göstermesinde temel sebep olarak mevzuat yatmaktadır. Ülkelerde derleme işlemleri; telif haklarına göre, derleme yasalarına göre, bazı ülkelerde ise bu işlemler kralın isteğiyle yapılmaktadır.

Derleme işlemlerini ABD'de Kongre Kütüphanesi (LOC) yapmaktadır. Telif Hakları Yasası gereğince ABD'de yayınlanan her basılı eserden iki kopya, ses kaydı gibi görsel işitsel materyallerden birer kopyayı, eserin yayınlanmasından itibaren üç ay içerisinde LOC'e vermek zorundadır. Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminden sorumlu tutulan kurum ise, GPO olarak görülmektedir. GPO ise, devlet kurum ve kuruluşlarınca çıkarılacak olan yayınları üreterek erişime açmakta, bu yayınlarla ilgili olarak bütün işlemleri yerine getirmektedir.

İngiltere'de ise derleme yasası dikkate alınarak ülkede yayınlanan bütün yayınları kapsayarak derleme yapılmaktadır. Bu ülkede devlet yayınlarının bibliyografik denetimi HMSO ve Ulusal Arşivler aracılığı ile yapılmaktadır.

Söz konusu ülkeler ile Türkiye karşılaştırıldığında Almanya'da uygulanan sistem ile diğer ülkelere göre Türkiye'nin daha fazla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Yayınların üretiminden bibliyografik denetimine kadar geçen bütün aşamalarının bire bir örtüştüğü görülmektedir. Bu bölümde seçilen ülkelerin devlet yayınlarının bibliyografik denetimi ve buna zemin hazırlayan derleme uygulamalarının tarihsel gelişimleri incelenmeye çalışılmaktadır.

V. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DEVLET YAYINLARININ BİBLİYOGRAFİK DENETİMİ VE ERİŞİMİ

Köklü bir devlet geleneğine sahip olan Türk milleti, tarihte birçok büyük devlet kurmuştur. Göçebe bir yaşayıştan gelen atalarımız, Osmanlı Devleti'ne kadar derleme çalışmaları yapmamıştır. Türkiye'de devlet yayınları olgusunun tarihi geçmişi, Osmanlı Devleti'nin yükselme döneminde Fatih Sultan Mehmet ile başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde çeşitli bilgi türlerinin yazılı olarak gelecek nesillere aktarılmasında çoğunlukla ferman, berat, ahitname gibi devlet yayınları, telif eserler, tercüme kitaplar, risale, şerh, haşiye, hamiş ve minyatür kullanılmıştır (Anameriç, 2006: 2). Osmanlı Devleti'nde devlet yayını olarak bu eserlerin bibliyografik denetimi yapılmaya çalışılmıştır. Fakat bu dönemde devlet yayınlarının bibliyografik denetimi siyasi politikalarla belirlendiği için süreklilik göstermemiştir. Derleme çalışmalarının Türkiye'de geç başlaması tarihsel ve kültürel birikimin sınırlı kalmasına neden olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile devlet yayınlarının bibliyografik denetimi 1934 yılında yürürlüğe giren BYRDK'nu ile ivme kazanmıştır. Günümüzde ise bibliyografik denetimin etkili bir şekilde yapılabilmesi için teknolojik gelişmeler ışığında, derleme kanununda değişiklikler yapılmaya çalışılmaktadır. Bu durum

devlet yayınlarının bibliyografik denetimini de etkilemektedir. Bu bölümde Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin nasıl yapıldığı ve devlet yayınlarının erişiminin nasıl sağlandığı üzerinde durulmaktadır.

V.1. Devlet Yayınlarının Bibliyografik Denetimi

Toplum yararı düşünülerek çıkarılan yayınların başında gelen devlet yayınları, toplum olarak da güvenilir kaynaklar olarak nitelendirilmektedir. Devlet ise, bu yayınlar ile kamuoyunun bilgilenmesi ve kültürel gelişiminin tamamlanmasını sağlayarak halka karşı sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmaktadır.

Devlet kurumlarının yetki ve çalışma alanları çerçevesinde ürettikleri yayınların etkili olarak hazırlanabilmesi için devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin yapılması gerekmektedir. İçinde bulunduğu zaman dilimiyle aynı hızda giden BİT'nin ayrı düşünülmemesi gerekmektedir. Çünkü bibliyografik denetim olgusu her döneme göre farklılık arz etmektedir. Tarihsel olarak da matbaanın icadıyla XV. yüzyılda bibliyografik denetim yeni bir boyut kazanmıştı.

Bilgi teknolojisinde yaşanan gelişmeler bilgiye erişimde ve bibliyografik denetimde farklılıklar meydana getirmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl bilgi çağının ötesinde bilgiye ulaşabilme ve bilgiyi yönetebilme çağı olarak değerlendirilmektedir. Bilginin yönetilebilmesi için bibliyografik denetimden geçmesi gerekmektedir. Bibliyografik denetimin etkili bir şekilde yapılabilmesi için şu soruların cevaplanması gerekmekte;

- ✓ Bilginin ne zaman üretildiği?
- ✓ Nerede Yayınlandığı?

✓ Kim/kimler tarafından üretildiği? (Atılgan, 2004: 2). Bibliyografik denetimin sağlıklı ve etkin olarak yapılabilmesinde bu öncüllere cevap verilmesi bilginin doğrulanması açısından önemli görülmektedir. Bir devlet ürettiği yayınları düzenli bir şekilde kayıt altına aldığı sürece, söz konusu yayınların bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılmasını sağlayabilir.

Kamu kurum ve kuruluşları bilgi kaynaklarını denetim altına alarak her zaman kendisine artı değer kazandırmaktadır. Devlet ya da özel kurumların, sahip oldukları bilgi birikimlerini ve bilgi akışlarını düzenlemeleri, denetim altına almaları sonucunda, milyonlarca dolar tasarruf ettikleri gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır (Alakuş, 2005: 156). Bilginin bir güç olduğunun farkında olan ülkeler çalışmalarını bunun üzerine kurmaktadır.

İnsanların kendi döneminden önce üretilen bilgiye erişebilmeleri yayınların korunmasının yanında bibliyografik denetiminin yapılması ile mümkün olmaktadır. Bilgi kaynaklarının gerektiği gibi saklanması, korunması ve düzenleme işlemlerinin yapılması, bu kaynakların gelecek kuşaklara etkili bir şekilde aktarılmasını sağlayabilir. Materyalin üretiminden, üretilen materyalin kalite kontrolüne, bunların faydalanılma sürelerinin uzatılmasına kadar geçen (Berberoğlu, 1991: 345) süreçte devletin olumlu yönde etkisinin olması gerekmektedir.

Kamu kurumlarının ürettiği yayınların bibliyografik denetiminin yapılabilmesi için, bibliyografik denetimin hukuki dayanağı olan derleme ve telif hakları kanunlarına daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Çünkü bu yayınların bibliyografik denetiminde birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Ulusal değer taşıyan bu yayınların, çeşitli ortamlarda ve farklı kurumlar aracılığı ile yayınlanması derleme

sürecinde sorunlar yaşanmasına sebep olmaktadır. Toplumun gelişmesinde önemli bir değere sahip olan devlet yayınlarının, derleme sorununun giderilmesi gerekmektedir.

V.2. Devlet Yayınlarında Derleme Sorunu

Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılamaması nedeni ile derlemede sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların başında derleme kaçağı meydana gelmektedir. Türkiye'de derleme kaçaklarını azaltmak için birçok çalışma yapılmakta ve bunların başında da bibliyografyaların hazırlanması gelmektedir. Ancak TCDYB'nın yayında olduğu 1971-1991 yıllarında da derleme kaçaklarının yaşandığı tespit edilmiştir. Halen bu yayınlarda derleme kaçaklarının devam ettiği görülmektedir.

Günümüzde teknolojik gelişmeler de dikkate alındığında, Türkiye'de basılı yayınların etkili bir bibliyografik denetimi yapılamamaktadır. Elektronik yayınların da hayatımıza girmesiyle aynı sorunlarla bu alanda da karşılaşılmakta ve elektronik yayınlardaki kayıplar, basılı yayınlardakine göre telafisi mümkün olmayan sonuçlar meydana getireceği düşünülmektedir.

Derleme kaçağının önlenmesi için sistemin iyi kurulması ve işletilmesi gerekmektedir. Sistemi oluşturan unsurların en önemlileri denetim ve zorlama olarak kabul görmektedir. Bu unsurların yaptırım gücünün olabilmesi, yasalar ile garanti altına alınmasına bağlıdır. Derleme yasasına göre yayın mükelleflerinin kişi ya da tüzel kişilerin yasaya aykırı hareket etmesi halinde maddi ve manevi ağır para cezaları içermelidir (Polat, 1999: 37). Bu duruma Türkiye'de ulusal olarak yayın

çıkaran eser sahipleri uysa da devlet yayınları olarak tanımlanan, mükellefi devlet kurumları olarak görülen tüzel kişilerin bunu çok dikkate almadığı anlaşılmaktadır.

Derleme ile ilgili 2012 yılında çıkarılan 6279 sayılı ÇFSEDK'u kapsamında derlenecek yayınların özellikleri açıklanmakta ve devlet yayınları ile ilgili bir ibare görülmemektedir. Bu durum devlet yayınlarının farklı algılanmasına neden olmaktadır. Yine aynı kanunda derleme mükellefleri olarak devlet kamu kurumlarının ayrı olarak belirtilmemesi, devlet yayınlarının derlenmesinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.

Kamu kurumlarına uygulanamayan yaptırım gücü, bu yayınların bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılamamasına neden olmakta ve derleme kaçağı olarak diğer yayınlara göre daha fazla sayıya ulaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle derleme ve bibliyografik denetim işlemleri de etkili olarak yapılamamaktadır.

Bilgi teknolojisinin gelişimi ile yayınların hazırlanmasında, çoğaltılmasında, dağıtımında ve derlenmesinde bir takım değişiklikler meydana gelmektedir. Bu durum basılı yayınların sayısını artırdığı gibi elektronik yayınların da hayatımıza girmesini sağlamıştır. Basılı yayınlardaki derleme kaçağı sorunun elektronik yayınlarda da olmaması için derleme yasasının daha titiz bir çalışmayla yeniden yapılması gerekmektedir.

Türkiye'de çeşitli yasal boşluklardan dolayı derlenemeyen eserlerin %40 civarında olduğu belirtilmekte ve bu yayınların Ulusal Bibliyografya'da bulunmadığı belirtilmektedir (Atılgan, 2005: 2). Değerlendirmeye göre derlenemeyen yayın sayısının çok büyük oran olduğu tespit edilmektedir. Bu durumun devlet yayınlarında ise daha yüksek miktarlarda yaşandığı anlaşılmaktadır.

Devlet yayınlarında karşılaşılan derleme kaçağının engellenmesi için alınabilecek önlemler şöyle sıralanabilir:

1. Devlet yayınlarının derleme yasasında ifade edilmesi ve devlet tüzel kişisinin derleme mükellefi olarak açıkça belirtilmesi gerekmektedir.
2. Kamu kurum ve kuruluşları, faaliyet ve görevleri sonucu ürettikleri yayınlarını derleme yasasına göre göndermektedir. Bu şekilde yasal zorunluluğu yerine getirmektedir.
3. Kamu kurumlarında derleme yasasına uyulmadığında göndermeyen kurum yetkilisinin bundan sorumlu tutulması daha fazla titizlik gösterilmesini sağlamaktadır.
4. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olan Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nden telif hakları için ISBN veya ISSN alan kurumlar, yayınlarını devlet yayını olarak yayınlamaktadır. Bu yayınların istisnasız derleme yapan kütüphanelere ulaştırılması gerekmektedir.
5. Kamu kurumlarının ürettiği yayınlar, derleme yapan kurumlar tarafından kontrolünün daha titiz yapılması gerekir.
6. Türkiye'de derleme kütüphaneleri çok sayıda olduğundan bir ortak akıl ve kolektif vizyonun etkin şekilde oluşturulması gerekmektedir.

Bu bilgiler ışığında derleme kanunları, ülkelerin kültürel mirasını oluşturan her tür düşünce eseri ile devlet kurumları tarafından çıkarılan yayınların korunarak şimdiki ve gelecekteki araştırmacıların hizmetine sunmayı amaç edinmektedir (Zan, 2006: 177). Derleme kaçaklarının oluşmaması için derleme amaç, görev ve sorumluluklarının iyi belirlenmesi gerekmektedir.

V.3. Derleme Yapan Kurumlar

Türkiye'de veya ülkeyle ilgili, başka ülkelerde yayınlanmış olan yayınların, biçimsel farklılıklar gözetilmeden izlenip saptanması, toplanması, kayıtların düzenlenmesi ve bibliyografik kimliklerinin düzenlenmesi, üretilen bilgilerin eksiksiz olarak denetim altına alınması ve duyurulması bu yayınlara ulaşmayı gerektirmektedir.

Üretilen yayınlara ulaşmak için kurumsal bir yapı gerekmektedir. Türkiye'de bibliyografik denetimi gerçekleştirmek için sürdürülen çalışmaların istenen düzeye ulaşamamasının en büyük nedeni, günün koşulları ve gereksinimleri karşısında yasal ve örgütsel yapının etkili bir denetim sistemi kuramamasıdır (Derleme sorunları ve..., 1998: 5). Buna bağlı olarak bibliyografik denetimi sağlamak için Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü örgütsel yapı olarak kurulmuştur.

Yabancı ülkelerde genelde derleme yapan ve bibliyografik denetimden sorumlu kurum, ulusal kütüphane olarak milli kütüphaneler görevlendirilmektedir. Ulusal ve uluslararası alanda referans alınan bir kütüphane olan ve diğer kütüphanelere örnek olan Amerikan Kongre Kütüphanesi ülkenin milli kütüphane görevini de yerine getirmekte ve devlet yayınları aylık katalogunu yayınlamaktadır (Atılgan, 1988: 44). Bu bilgiler ışığında kongre kütüphanesi devlet yayınlarının bibliyografik bilgilerini aylık olarak yayınlamaktadır.

Türkiye'de ise derleme görevi, 2 Temmuz 1934 yılında yürürlüğe giren 2527 sayılı BYRDK'u gereğince, Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü (BYRDM)'ne verilmiştir (Basma Yazı ve..., 1934). Daha sonraki yıllarda BYRDM, Kültür Bakanlığı'na bağlı bir kurum olarak çalışmalarını devam ettirmiştir.

BYRDM'nün kurulması ile Türk ulusunun kültürel varlığını oluşturan düşün ve sanat ürünlerini etkin ve sağlıklı bir şekilde derleyerek kamuoyunun bilgi ve yararına sunmak, ulusal kültür birikiminin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amaçlanmıştır (Rukancı, 2005: 134).

Günümüzün teknolojik gereksinimlerine uygun yeni bir düzenleme yapılması için 2012 yılında ÇFSEDK'u ile Türkiye'de üretilen yayınların derlenmesi işlemlerinin yeniden ele alınması amaçlanmaktadır.

ÇFSEDK' una göre derleme birimleri olarak görevlendirilen kurumlar şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ İstanbul'da, İstanbul Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü,
- ✓ Diğer il ve ilçelerde il ve ilçe halk kütüphanesi müdürlükleri görevlendirilmektedir (Çoğaltılmış Fikir ve..., 2013). Derleme yapacak birimle bu şekilde belirtilirken çıkarılan yönetmelik ile aşağıdaki gibi düzenlenmektedir.

ÇFSEDK'una bağlı olarak yönetmelikte derleme yapacak, derleme kütüphaneleri ise aşağıdaki gibi yeniden belirtilmektedir:

1- Milli Kütüphane Başkanlığı,
2- İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi,
3- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı,
4- İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı,
5- İzmir Milli Kütüphane Vakfı Kütüphanesi,
6- Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi olarak belirlenmiştir (Çoğaltılmış Fikir..., 2012: 3). Belirlenen derleme kütüphaneleri sayısı altı olarak düşünülse de

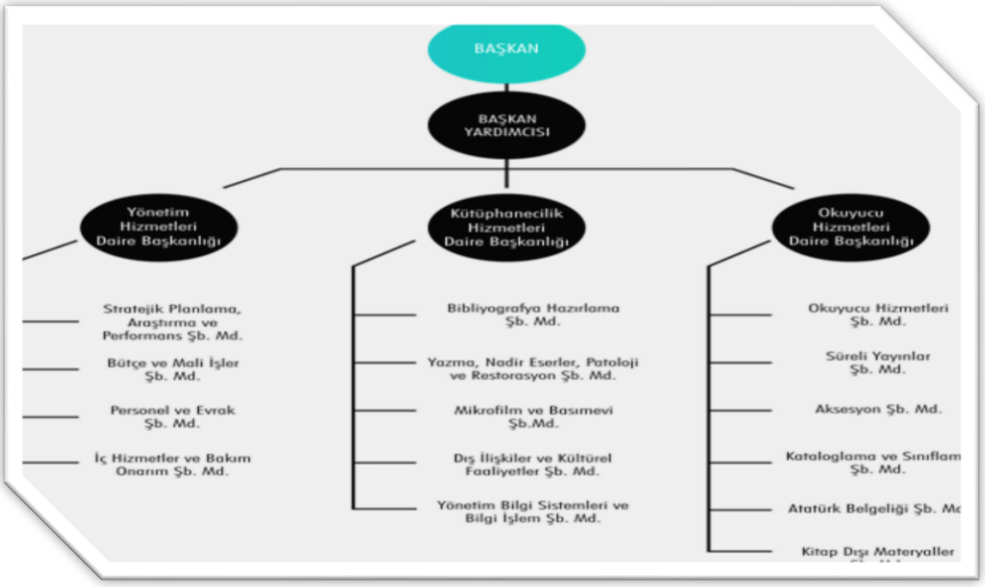
Türkiye'de birçok ülkede olduğu gibi derleme ve bibliyografik denetimden sorumlu kurum Milli Kütüphane olarak görülmektedir. Ulusal nitelik taşıyan bütün bibliyografyalar günümüze kadar Milli Kütüphane tarafından hazırlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk milli kütüphane girişimi (Kütüphane-i Umumi-i Osmani) Beyazıt Devlet Kütüphanesi olarak gerçekleşmiştir. Cumhuriyet döneminde, Milli Kütüphane'nin 1946 yılında şeklen kurulmasının ardından, bir yıl sonra Ankara'da çalışmalarına başlamıştır. Türkiye'deki her türlü yayın ile birlikte dünyada ülkeyi ilgilendiren bütün eserleri toplayarak araştırma ve okuyuculara sunma görevindeki Milli Kütüphane, 1955 yılında Milli Bibliyografya Enstitüsü'nün kurulması ile yayınlamakta olduğu ulusal bibliyografyaları sürdürme, konu bibliyografyaları hazırlama, kültür ve sanat ile ilgili arşiv çalışmalarını gerçekleştirme görevlerini de yüklenmektedir (Önal, 2006: 13). Bibliyografik denetimin sağlanması ile ulusal ve uluslararası düzeyde kayıtlı olan bilgiye erişmek mümkün olmaktadır.

Her ülke genelde kendi milli kütüphanelerini bilgiye ulaşmak için bir bilgi merkezi olarak görmekte ve bu konuda görevlendirmektedir. Türkiye'de de Milli Kütüphane, bibliyografik denetimin sağlanmasında önemli görevler üstlenmektedir. Bünyesinde Bibliyografya Merkezi bulunduran Milli Kütüphane'nin kendisine verilen görevleri tam olarak yerine getirebilmesi, bibliyografik denetimin eksiksiz bir şekilde yapılması ile mümkün olmaktadır.

Milli Kütüphane'nin organizasyon şemasında da aşağıda görüldüğü gibi Bibliyografya Hazırlama Şube Müdürlüğü'nün kontrolünde birçok bibliyografya hazırlanmaktadır. Fakat devlet yayınlarına yönelik ayrı bir çalışma yapılmamaktadır.

Derleme birimlerinden birisi olarak görülen Milli Kütüphane, çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla, düzenleyerek korumak, uygun ortamlarda saklamak, toplumun bilgi ve yararına sunmakla görevli kütüphaneler arasında görülmektedir.

Tablo 8. Milli Kütüphane Organizasyon Şeması (Organizasyon..., 2015)

Türkiye'de Milli Kütüphane tarafından derlemesi yapılan yayın türleri şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Kitap, kabartma harfli kitap, kitapçık, ansiklopedi, albüm, atlas ve nota gibi tek başına veya bir takımın, bir dizinin parçası niteliğinde olan ayrı yayımlanmış eserler,
- ✓ Gazete, dergi, yıllık, bülten ve takvim gibi süreli yayınlar,
- ✓ Yurt dışında basımı veya çoğaltımı yapılarak, yurt içinde satışı ve dağıtımı yapılan eserler,
- ✓ Elektronik ortamda üretilerek kullanıma sunulmuş elektronik yayınlar.

✓ Derlenecek olan bu yayınlardan, elektronik yayınların derleme ve duyuru işlemlerinin sadece Milli Kütüphane tarafından yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca elektronik ortama aktarılan yayınların bir nüshası görme engellilerin hizmetine sunulmak üzere Milli Kütüphane'ye gönderilmektedir (Kültür ve Turizm..., 2014).

Türkiye Milli Kütüphane'si, bilgi sınıflama, bilgi düzenleme ve bilgi erişim gibi konularda, günümüzde hayal gücünüzü zorlayan gelişmeleri de takip etmekte, ulusal ve uluslararası çalışmalar yaparak toplumun, bilimsel ve kültürel gelişmesine katkı sunmaktadır.

V.4. Türkiye'deki Önemli Devlet Yayınları

Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet yapısı üç erkten; Yasama, Yürütme ve Yargı organı olarak devletin kurumlarını oluşturmaktadır. Bu kurumların görevleri sonucu üretilen yayınlar devlet yayını olarak adlandırılmakta ve yayınların içeriği değişse de hazırlanışı ve kamuyla paylaşımı çok değişmemektedir. Daha önce bu yayınlar açıklandığı için çok fazla detaya inilmemekle birlikte bu yayınların en önemlileri şu şekilde belirtilmektedir:

✓ Yasama organını oluşturan, TBMM'i tarafından çıkarılan yayınlar,

✓ Yürütme organı olarak Başbakanlık ve Bakanlıklar tarafından çıkarılan yayınlar,

✓ Yargı organı olarak Adalet Bakanlığı, Yüksek Mahkemeler ve bunlara bağlı kurumlar tarafından karar ve başvuru tarzında çıkarılan yayınlar olarak açıklanabilir.

Devlet yayınları, kamuoyunu doğrudan ilgilendirdiği için halkı bilgilendirme, halkın kültürel gelişmesini sağlama gibi amaçlarla üretildiğinden değerli yayınlar olarak görülmektedir.

V.5. Devlet Yayınlarının Bibliyografik Denetimine Teknolojik Gelişmelerin Etkisi

İnsan hayatını kolaylaştırmak için yapılan teknolojik gelişmeler her dönemde insanların yaşam tarzını etkisi altına almaktadır. Matbaanın icadıyla başlayan bilgi teknolojisindeki gelişmeler, günümüzde elektronik yayınlar ile devam etmektedir. Bilgi teknolojilerinin gelişimi insanların yaşam tarzının ve bilgi arama davranışının değişmesine de neden olmaktadır.

İnsanlar arasında "Hatırda kalmaz, satırda kalır" atasözü bize toplum olarak her zaman kâğıda not almayı hatırlatmaktadır. Ancak çağımızdaki bu gelişmeler basılı ortamlarda üretilen ve yayılan bilgiyi, elektronik ortamda üretilen ve yayılan bilgiye tercih etmemiz sonucunu doğurmaktadır (Zan, 2006: 191). Bilginin üretilmesinde ve erişilmesinde yaşanan bu değişiklikler doğrudan bibliyografik denetim olgusunu da etkilemektedir.

Denetim altına alma güdüsü insanoğlunun tabiatında olduğu için emek vererek ürettiği bilgiyi de denetim altına alıp kontrol etmek istemektedir. Ülkeler kültürel ve bilimsel varlıklarını bugün ve gelecekte insanların erişimine sunmak amacıyla bilgiyi denetim altına almaktadır. Bilginin denetim altına alınabilmesinin temel koşulu, bilgiye kimlik kazandırmaktır. Bilginin bir değer olabilmesi ve var olabilmesi için bibliyografik denetimden geçmesi gerekmektedir.

Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin, basılı ortamdayken sağlıklı bir şekilde yapılamadığı, araştırmalarda en çok derleme kaçağının devlet yayınlarında yaşandığı belirtilmektedir.

Bilgi teknolojisinde yaşanan gelişmeler, devlet yayınlarının yapısını ve erişimini birçok yönden etkilemektedir:

1- Teknolojik gelişmeler devlet yayınlarının yapısını değiştirerek organizasyonunda farklılıklar meydana getirmektedir.

2- Bilgi teknolojisindeki gelişmeler söz konusu yayınların hazırlanış şeklini değiştirmekte ve daha az emek harcanarak maliyeti düşürmektedir.

3- Bilgi teknolojisindeki gelişmeler, diğer yayınlar gibi devlet yayınlarının da kullanıcıya daha çabuk ulaştırılmasını sağlayarak, erişim hızını artırmaktadır.

4- Bilgi teknolojisindeki gelişmeler, söz konusu yayınlara erişimi mümkün kılmakta ve kütüphaneleri duvarsız hale getirerek bilgiye her zaman, her yerden ulaşma imkânı ile mekân olgusunu ortadan kaldırmaktadır.

5- Kurumlar arasında iletişimin hızlanması, devlet yayınlarının içerik olarak kalitesini artırmaktadır.

6- Bilgi teknolojisindeki gelişmeler, uluslararası standartların uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu durum bilgi erişimini daha önemli hale getirmektedir.

7- Bibliyografik denetimde uluslararası standartların, bilgi erişimde elektronik yayınlara erişim için bir kere daha yorumlanmasına neden olmaktadır.

8- Bilgi teknolojisindeki gelişmelerin, toplumun bilgiye ulaşma çabasında farklılıklar ortaya çıkarması, kurumların kendilerini çağımıza uygun olarak yenilemesine sebep olmaktadır.

9- Kamu kurumları yayınlarını önceden basılı ortamda sunmak zorundaydı. Günümüzde ise her kurum, ürettiği bilgiyi kurumsal web adresinden, elektronik ortamları kullanarak sunabilmektedir. Bu durum bilginin kamuoyuna ulaştırılmasını birçok yönden cazip hale getirmektedir.

10- Kamu kurumlarının elektronik olarak sunduğu devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin ve derleme işlemlerinin yapılmaması halinde, bilginin kalıcılığı ortadan kaldırılarak ileride çok büyük sorunlara yol açacağı düşünülmektedir.

Kültürel miras olarak değerlendirilebilecek olan devlet yayınları, hızlı bir değişim ve gelişim içinde olan bilgi teknolojisinden etkilenmekte ve bu yayınlarda kaybolma riskinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Çünkü elektronik ortamda kurumsal olarak bu yayınlar çok rahat şekilde web adreslerinden yayınlanmaktadır. Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin bilgi teknolojisindeki gelişmelerle daha da önemli hale geldiği görülmektedir. Geriye dönük bilginin elde edilmesi ve bu gün için insanların erişmesi ancak bibliyografik denetimle mümkün olmaktadır.

V.6. Devlet Yayınlarına Erişim

Türkiye'de kamu kurumları doğal olarak kendi yayınını üretmekte ve bu yayınlar kurumun yapısına göre yayın politikası çerçevesinde erişime açılmaktadır. Bazı kurumlar yapısı itibariyle yayınlarını halkın hizmetine sunmamakta veya sadece elektronik formatta sunmakla yetinmektedir. Her kurumun farklı bir yayın politikasının olması bu yayınların bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bazı ülkelerde ise bütün kurumların yayınlarını, görevlendirilen bir kurum yapmakta ve kamuoyunun erişimine sunmaktadır.

Bilginin basılı ortamdaki haliyle yayınlanması, bilgi türlerinin derlenip belirli bir formatta kamuoyu tarafından ulaşılabilir hale getirilmesi sürecinde;

- ✓ Erişilebilirlik,
- ✓ Güncellik,
- ✓ Yaygınlaştırılması gibi aşamalarında her zaman sorunlar yaşanmaktadır.

Özellikle kurumsal yayınlar her yönden sürekli değişebilir bir nitelik taşımakta, basılı olarak hazırlanan yayınlar kullanıma sunulduğu andan itibaren güncelliğini yitirebilmektedir.

Belirli bir kurum ve çalışma grubu tarafından hazırlanan gri yayınların erişiminin sınırlı olması, yayın dönemi içerisinde bu alanlardaki politika ve uygulamaların belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Erişiminin sınırlı olmasından dolayı kamuoyu tarafından yeterince değerlendirilememektedir (Toplu, 2007: 79). Buna bağlı olarak bilgi ve iletişim teknolojisinin gelişimi, bu kaynakların yayımı ve erişiminde etkin olarak kullanılmaktadır.

Türkiye'de, devlet yayınlarına ve diğer yayınlara erişimde aksaklıklar yaşanmaktadır. Bibliyografik denetimi gerçekleştirme yolunda sürdürülen çalışmalar henüz istenen düzeye ulaşmamıştır. Bunun en büyük nedeni; günün koşulları ve gereksinimleri karşısında yasal ve örgütsel yapının etkili bir denetim sistemini getirememesidir (Derleme sorunları ve..., 1998: 89-90). Derleme ve bibliyografik denetimin tek merkezden yapılmaması dolaylı olarak entelektüel ve kültürel değere sahip olan bilgi kaynaklarına erişimi zorlaştırmaktadır.

Devlet yayınlarının erişimi, bilgi teknolojisindeki gelişmelerin etkisiyle eski dönemlere göre günümüzde daha rahat bir şekilde sağlanabilmektedir. Ancak kurumsal yapı ve uygulanan farklı politikalar gibi faktörlerden dolayı bilgiye erişimde güçlükler yaşanabilmektedir. Günümüzde teknolojik gelişmelerin etkisiyle, biçim ve hazırlanış şekli olarak farklılık gösteren devlet yayınları, erişim olarak da farklılıklar göstermektedir. Bu yayınlara; basılı, elektronik, görsel ve işitsel olarak erişilebilmektedir.

V.6.1. Basılı Yayınlara Erişim

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yayınları'nın basılı formatta olan yayınlarına erişim özel nitelikteki yayınlara göre farklı şekilde yapılmaktadır. Kamu kurumları yayınlarını farklı bir tarzda halka sunmakta ve her yayınını derleme kütüphanelerine göndermeye çalışmaktadır. Bütün vatandaşlar bu yayınlara erişebilmek için derleme kütüphanelerinden ya da bilgi merkezlerinden ulaşabilmektedir. Ödünç alma dışında satışa sunulan bazı kaynaklar ise kitapevlerinden temin edilebilmektedir.

Üretilen yayınların etkili olarak hizmete sunulabilmesi, bibliyografik denetiminin yapılmasına bağlıdır. Bilginin hızlı bir şekilde çoğalması ve bu bilgilerin tümünün denetim altına alınamaması bilgi erişimde yaşanan en önemli sorunlardan biri olarak görülmektedir. Teknolojik gelişmeler devlet yayınlarının miktarının da artmasına neden olmakta ve denetim altına alınmasının zor olduğu devlet yayınlarına erişimde problemler yaşanmaktadır.

Türkiye'de çeşitli araştırma merkezleri, bilgiyi araştırmacıların hizmetine sunmak için akademik tezlerini, bibliyografik bilgi, özet veya tam metnini hizmete sunmaktadır (Atılgan, 2000: 29-30). Bu şekilde katkı yapmaya çalışılırken, güvenli ve düzenli olarak nitelendirilen devlet yayınlarına yönelik yakın zamanda kapsamlı bir çalışma yapılmaması çok büyük bir kayıp olarak görülmektedir.

Bu bağlamda, örneğin Türkiye'de devlet yayınlarını da içeren"*Türkiye'de Yoksulluk Araştırmaları: 1990 Sonrası Çalışmaların Bibliyografik Analizi"* konusunda çalışma yapmak isteyen araştırmacı istediği bilgiye zamanında ulaşamadığını şu şekil belirtmektedir. "Yayınların bibliyografik verilerine erişimde, yasal boşluklara dayalı olarak TB'nda her üç yayından birisinin derlenememesi,

kataloglama ve konu başlıklarındaki sorunlar, yayınların gecikmeli olarak listelenmesi gibi eksiklikler yüzünden özellikle sivil toplum ve üniversite yayınları da dâhil kamu kurumlarına ait yayınlara ulaşmada güçlükler yaşanmıştır" (Güneş, 2009: 14). Bu durumla karşılaşan birçok araştırmacı bulunmakta ve zamanlarının çoğunu dağınık halde bulunan söz konusu yayınları araştırmaya harcamaktadır.

Günümüzde bilgilerin büyüklüğü ve kayıt edildiği ortamların çeşitliliği istenilen bilgiye hemen erişim konusunda sıkıntılar yaşatmaktadır (Atılgan, 2004: 29). BİT bilginin çeşitli ortamlarda ve çeşitli platformlarda sunulmasını sağlarken, basılı kaynakların ikinci plana atılmasına da neden olmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarından birçoğu ürettiği basılı yayınları elektronik hale getirmekte veya yayınını elektronik ortamda üretmekte, elektronik ortamlarda üretilen yayınları ise kurumsal internet sayfaları gibi değişik platformlarda erişime sunmaktadır.

Türkiye'de üretilen bilginin, bir değer ifade edebilmesi ve kaybolmaması için basılı haldeki devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili bir şekilde yapılması gerekmektedir. Sonuç olarak bu tür yayınların erişimi daha etkili bir şekilde yapılabilir.

V.6.2. Elektronik Yayınlara Erişim

Bilgi teknolojisindeki gelişmeler, bilgi üretimi ve yayımını hızlı bir şekilde değiştirmekle birlikte, yeni bilgi yayım ve erişim araçlarını ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan en önemlisi elektronik yayıncılıktır. Elektronik yayıncılık, bilginin yayımı ve erişiminde sunduğu yeni çözümlerle, bilginin yayımından erişimine kadar geçen süreçte, toplumsal yaşamın her alanını yeniden şekillendirmektedir (Toplu, 2007:

94). Buna bağlı olarak elektronik yayıncılık basılı bilgi yayımı ve erişimi alanını da etkisi altına almakta ve ikinci plana atarak bu yayınların geleceğini tehdit etmektedir.

Bilgi teknolojisindeki gelişmelerin etkisiyle devlet kurumları tarafından birçok elektronik yayın üretilmektedir. Bu yayınlar elektronik ortamdaki bilgi ağları aracılığı ile hiçbir çaba harcanmadan, hiçbir ücret ödenmeden birkaç saniyede istenilen herhangi bir yere gönderilmekte ve istenilen sayıda kopyası yapılmaktadır (Akt; Zan, Hielmcrone, 2008: 2). Elektronik yayınları bu özellikler basılı yayınlara göre daha cazip hale getirmektedir.

Günümüzde elektronik yayınların erişimi için bazı uygulamalardan geçmesi gerekmektedir. Bu uygulamalar ise şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Derleme olgusu
- ✓ Yayınların edinimi,
- ✓ Düzenlenmesi,
- ✓ Depolanması,
- ✓ Korunması,
- ✓ Bibliyografik denetiminin sağlanması gibi yöntem ve teknik uygulamalardan geçerek kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır (Zan, 2009: 303). Bu tür uygulamalardan geçen elektronik yayınlar ile basılı yayınlar için aynı terimler kullanılsa da uygulanan standartlar farklılıklar göstermektedir.

Günümüzde bibliyografik kayıtların elektronik ortamda oluşturulabilmesi, standartlaşmayı daha da önemli hale getirmektedir (Baydur, 2010: 528). Türkiye'de,

devlet yayınlarının elektronik ortamdaki haline erişim ise şu araçlar kullanılarak yapılmaktadır:

- ✓ Kurumsal web sayfaları,
- ✓ Web siteleri,
- ✓ Açık erişim siteleri,
- ✓ OPAC,
- ✓ İnternet arama motorları
- ✓ Medya arama sistemleri gibi donanımlar aracılığı ile erişime açılan devlet yayınları toplumun hizmetine sunulmaktadır. Ancak her kurum ürettiği elektronik yayınları kendi standartlarına göre yayınlamaktadır. Bu durum ileride teknolojik gelişmelere göre yayına erişilmeme ihtimalini meydana getirmektedir.

Günümüzde üretilen bilgi, hızla dijitalleştirilirken, donanımlar, bilgisayar uygulamaları, dosya biçim ve uzantıları eskimekte, her an bu araçlar yerini yenilerine bırakmaktadır. Yaşanan bu hızlı değişim ve gelişim ise eski teknolojik araçlarda kayıtlı olan bilgiyi erişilemez hale getirmektedir. Bu durum bilgi erişimde çok büyük bir tehdit oluşturmaktadır (Zan, 2009: 308). Böyle bir durumla karşılaşmamak için özel kurumlara göre daha hantal bir işleyişe sahip olan devlet kurumları, bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerin yakından takip edilerek gerekli değişiklikleri zamanında yapması gerekmektedir.

Türk toplumunda devlet refleksi genelde korumaya yöneliktir. Bir ürünü korumanın yolunun sadece kurumsal sahiplenme ile değil, uluslararası standartlar uygulanarak ortak bir platform geliştirilmesiyle daha kalıcı bir koruma sağlanabilmektedir. Elektronik devlet yayınlarına etkili bir şekilde erişebilmek için

derleme ve bibliyografik denetim olgusunun işletilmesi gerekmektedir. Elektronik yayınlara sağlıklı ve etkili bir şekilde edinim sağlanarak erişilebilmesi için; Uniform Resorce Locator (URL) adreslerinin sonundaki ülke kodu ".tr" veya devlet kurumlarına ait olan ".gov" uzantılı,reklamlar engellenerek sadece PDF dosyalarını içeren linkler vererek, belirli yayınlara ilişkin derleme, zaman aralığının tanımlanması gibi işlemler yapılabilir (Brown, 2006: 53). Bu tür uygulamalar sayesinde elektronik yayınlara daha kolay bir şekilde erişim sağlanmaktadır.

Yakın zamana kadar bilgiye erişimin en yaygın aracı kütüphaneler ve kurumların arşivleriydi. Ancak günümüzde internet ağı ve elektronik arşivleme sistemleri, hızlı bir şekilde kütüphane ve arşivlerin yerini almaya başlamışlardır (Savaşan, 2011: 1). Bu gelişmeler dikkate alındığında yakın gelecekte üretilen bilginin çok büyük oranının sadece elektronik ortamda yapılacağı öngörülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde kültürel ve bilimsel varlığın artık elektronik ortamlar kullanılarak yaygınlaştığı görülmekte, kültürel mirasın elektronik ortama aktarılması ile ilgili uluslararası birçok uygulama yapılmaktadır. Türkiye'de ise basılı ortamdaki yayınların denetim ve bibliyografik kontrolünde yaşanan sorunların bu yayınlar içinde yaşanmaması, gelişmelere göre uluslararası çalışmaların titizlikle takip edilmesi gerekmektedir.

Devlet yayınları arasında görsel-işitsel yayınlarda bulunmaktadır. Bilgi erişim uygulamaları arasında görsel-işitsel ortamlarda bulunan yayınlara erişim ise şu şekilde yapılmaktadır:

1- Yayını üreten kurumun internet sayfasından,

2- Derleme yapan kütüphanelere gönderilmiş ise bu merkezlerin görsel-işitsel bölümünden,

3- Türkiye'nin medya organı olarak kurulan, özerk bir yapıya sahip olan Türkiye Radyo ve Televizyon (TRT) kumundan erişilebilmektedir.

Türkiye'de görsel ve işitsel yayım yapan devlet kurumu, TRT olarak bilinmektedir. TRT'nin görevleri şu şekilde belirtilmektedir:

- ✓ Yurt içine yapılacak; haber, kültür, bilim, sanat, eğlence, aydınlatıcı yayınlar yapmak,
- ✓ Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflerin gerçekleşmesine,
- ✓ Devletin varlık ve bağımsızlığını,
- ✓ Milli eğitim ve milli kültürün geliştirilmesine,
- ✓ Devletin milli güvenlik ve ekonomik menfaatlerin korunmasına,
- ✓ Kamuoyunun anayasa ilkeleri doğrultusunda serbestçe ve sağlıklı bir şekilde oluşmasına yardımcı olmak,
- ✓ Devletin her alanda tanıtılmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Ayrıca kurumun yayın sürecinde üretilen görsel işitsel yayın materyalinin; arşive kazandırılması, restorasyonu, güvenilir ortamlarda saklanması, yeniden kullanıma sunulması, sayısal ortama aktarılması, detaylı içerik çözümlemesi ve yurtiçi - yurtdışı tanıtım ve satışının yapılması amacıyla, faaliyetlerini yürütmektedir (Kurumsal, 2014). Kültürel varlığımızın korunmasında bu kurumun sorumluluklarının oldukça fazla olduğu görülmektedir.

VI. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

VI.1. Sonuç

Bilgi hizmetlerinde temel etkinliği oluşturan bibliyografik denetim, basılı ve elektronik ortamda üretilen kayıtlı bilginin tespit edilmesi ile başlayan sürecin, bibliyografik tanımının yapılması, bibliyografik kimliklerinin sınıflandırılması, denetim ve erişim araçlarının hazırlanmasına yönelik yapılan çalışmaların bütününü kapsamaktadır. Bilgiye erişimi sağlamak ve bilgiyi kontrol altına almak bibliyografik denetim olgusunun en önemli amaçları arasında bulunmaktadır.

Bilgiyi kontrol altına alma isteği insanoğlunun tarih sahnesinde var olduğu günden itibaren hep var olmuştur. Çağımızda ise artan bilgi üretimini denetim altında tutmak ve bütün insanların yararına sunmak için yıllar öncesinden düşünülmüş ve günümüze kadar çok büyük aşamalar kaydedilmiştir. Örneğin yüz yıllar önce bir insan çok az miktarda bilgi üretebilmekte ve az miktarda bilgiye erişim sağlayabilmekteydi. Günümüzde ise, insanlar çok büyük miktarda bilgi üretebilmekte ve ürettikleri bilgiyi internet aracılığı ile tüm dünya ile paylaşabilmektedir. Araştırmacılar daha az emek harcayarak, daha çok miktarda bilgiye erişebilmektedir.

Yüzyılımızın bilgi çağı olması ile dünya da hızlı bir bilgi üretimi ve kullanımı yaşanmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve elektronik yayınların yaygınlaşması,

yayımlanan ve dağıtılan materyallerin takip edilmesini ve kullanıma hazır hale getirilmesini hem gerekli kılmakta hem de güçlüklerle karşılaşılmasına yol açmaktadır. Bu durum Türkiye'de basılı olarak üretilen devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılamamasına neden olmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelere rağmen Türkiye'de devlet yayınlarının, kamu kurum ve kuruluşları arasında sağlıklı bir iletişim ve işbirliği sisteminin olmaması, devlet yayını olarak nitelendirilen yayınların bibliyografik denetimini zorlaştırmaktadır. Söz konusu yayınlarda derleme kaçaklarının oluşmaması için, çağın gelişmelerine göre altyapı ve donanım eksikliklerinin giderilerek, diğer ülkelerde uygulanan çalışmaların değerlendirmesi, Türkiye'nin derleme ve bibliyografik denetim sistemini yeniden kurması gerekmektedir.

Bibliyografik denetimin hukuki boyutunu derleme yasası oluşturmaktadır. Üretilen materyallerin bibliyografik denetiminin ve derleme işlemlerinin etkili bir şekilde yapılabilmesi için, ulusal belleğin oluşturulması, kültürel mirasın korunması amacı ile 1934 yılında çıkarılan 2527 sayılı kanun, günün ihtiyaçlarına cevap veremediği için yürürlükten kaldırılmıştır. 22 Şubat 2012 tarihinde 6279 sayılı ÇFSEDK'unun yürürlüğe girmesi ile temelde bilgi, fikir ve sanat eserlerinin devlet nüshası olarak derlenerek gelecek nesillere aktarılması için, korunması ve toplumun hizmetine sunulması, günün şartlarına uygun olarak, yeni gelişmeler doğrultusunda hazırlanarak uygulamaya konulmuştur.

Bilgi teknolojisinde meydana gelen gelişmelerin etkisi ile yasal değişiklikler yapılmaktadır. Buna karşın Türkiye'de üretilen materyallerin etkili bir şekilde bibliyografik denetiminin yapılamamasında birçok faktör etkili olmaktadır.

İnsanoğlunun yaşamını devam ettirebilmek için karşılaştığı zorluklarla yaptığı mücadele, teknolojik gelişmelerin oluşmasına yol açmaktadır. Zamanı çok değerli olan günümüz insanının, ihtiyaç duyduğu bilgi kaynaklarına kapsamlı bir şekilde en kısa sürede ve en üst düzeyde yararlanma isteği, bibliyografyaların da hazırlanması ihtiyacını doğurmaktadır.

Bilginin organizasyonu ile gerçekleşen bibliyografik denetim olgusu, üretilen bilgi kaynaklarının hizmete sunulması bu kaynakların düzenlenmesine bağlıdır. Bibliyografik kayıtların hizmete sunulduğu temel araçlar ise, bibliyografyalar, kataloglar ve dizinlerdir. Bibliyografik denetim, birçok aşamadan geçmekte ve dijital kaynaklarında hayatımıza girmesi ile kurumsal yeterlilik farklılık göstermektedir. Derleme yapan kütüphanelerin görevi gibi algılanan bibliyografik denetim çalışmaları, ülke olarak derleme yasası dışında yasal bir kurala dayandırılması gerekmektedir.

Bellek kurumları olarak nitelendirilen derleme kütüphaneleri, basılı ortamdaki yayınların bibliyografik denetiminin yanında elektronik ortamdaki yayınlarında derlemesini yapması günümüzde bir gereklilik olarak görülmektedir. Fiziksel ortamdaki yayınlara göre, elektronik ortamdaki yayınların bibliyografik denetiminde ve derleme sürecinde eksiklikler ve ihmalleri telafi etmenin daha zor olduğu düşünülmektedir.

Elektronik yayınların, çatı katında bulunan basılı kaynaklardan farklı olarak, oluşturulduktan kısa süre sonra gerekli işlemlerinin yapılarak kaydedilmesi gerekmektedir. Bu tür yayınların önemi daha sonra anlaşıldığında, basılı yayınlar

gibi geriye dönük erişimi mümkün alamamaktadır. Bu durum basılı yayınlarda da karşılaşılan sorunlu bir sürece işaret etmektedir.

Toplumun gelişim ve değişim felsefesinin temelinde bilgi vardır. Özellikle endüstrileşme döneminden sonra bilim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı değişimler tüm toplumu etkilemektedir. Bilgiye dayalı ekonomik rekabetin doğmasına neden olan bu süreçte; bilgi, nitelikli bilgi içeren ortamlar, nitelikli bilgiye erişim sağlayan kurum ve kuruluşlar ön planda yerini almaktadır. Toplumun ihtiyaç duyduğu bilgiye erişebilmesi bibliyografik denetim ve derleme işlemlerinin etkin bir şekilde yapılabilmesine bağlıdır. Gereksinim duyulan bilgiye, görevli kurumların etkili bir şekilde cevap verebilmesi için, etkili bir bibliyografik denetim olgusunu hayata geçirmesiyle mümkündür.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı değişim, bilginin de artmasını sağlamaktadır. Günümüzde üretilen bilginin, yeni teknolojileri meydana getirdiği gibi, bu teknolojiler de bilgiye daha kolay ve daha hızlı erişilmesine olanak tanımaktadır. Yaşanan bu süreç hem bireylerin hem de toplumların gelişmişlik düzeyini göstermektedir.

Bilginin denetim altına alınması, ülkelerin gelişim düzeyine ve kültürel bağlarına katkıda bulunmaktadır. Ülkelerin uluslararası düzeyde söz sahibi olabilmesi, o ülkenin bilgiye verdiği önemle doğru orantılıdır. Bir ülkenin bilgi endüstrisi gelişmediğinde, toplumsal ve kültürel gelişmeler dışarıya bağlı olarak gerçekleşir ve ülke kaynaklarının sömürülmesine neden olur.

Önceliği bilginin kontrolünü sağlamak olan ülkelerin, bibliyografik denetim çalışmalarını hızlı ve etkili bir şekilde yapmak için yasal düzenlemeler yaptıkları

görülmektedir. Bibliyografik denetim konusunda planlı ve etkili çalışmalar yapan ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyleri birbirine yakın ve dünyada ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Söz konusu ülkelere bakıldığında, Türkiye'de bilgiye yapılan yatırımın ihmal edilmekte olduğu, bilgiyi kontrol etme çalışmalarının daha az sayıda ve yavaş ilerlediği anlaşılmaktadır.

Çalışmaya konu alınan ülkelerin seçilme sebepleri sadece gelişmişlik düzeyi değil, bibliyografik denetim konusunda köklü bir geçmişe sahip olmaları ve bilgiye değer vermeleridir. Bilgiyi kontrol altına alarak bütüncül bir yaklaşımla toplumun ve araştırmacıların gereksinimlerine sunmalarıdır.

Derleme konusunda köklü bir geleneğe sahip olan Fransa'da bibliyografik denetim derleme yasasına göre yapılmaktadır. Devlet yayınlarının bibliyografik denetimini ise Fransız Milli Kütüphanesi yapmakta ve ayrı olarak resmi yayınlar koleksiyonu oluşturulmaktadır. Yapılan araştırmada, devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin diğer ülkelere kıyasla köklü bir derleme sistemine sahip olan Fransa ve ABD'de daha iyi yapıldığı görülmektedir.

Her ülkenin bibliyografik denetim çalışmasının yasal dayanağı farklılık göstermektedir. Telif haklarına göre, derleme yasalarına göre, bazı ülkelerde ise bu işlemler kralın isteğiyle yapılmaya başlanmıştır. Söz konusu ülkelerden bazısı devlet yayınlarının bibliyografik denetimini ayrı olarak yaparken, bütün yayınlar ile birlikte bu yayınların bibliyografik denetimini yapan ülkelerde bulunmaktadır.

Çalışmada, seçilen ülkelerin devlet yayınlarının bibliyografik denetimi ve buna zemin hazırlayan derleme uygulamalarının tarihsel gelişimleri incelenmektedir. Çünkü bibliyografik denetim olgusunun derleme işlemlerine bağlı olduğu

görülmektedir. Söz konusu ülkeler ile Türkiye karşılaştırıldığında, derleme işlemlerinin Almanya'nın uyguladığı sistem ile benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Ayrıca diğer ülkelere göre Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetimini konu alan bilimsel çalışmaların daha az yapıldığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde teknolojik gelişmelerin de etkisiyle bibliyografik denetim çalışmalarının elektronik ortamları da kapsayacak şekilde yapılmaktadır. Elektronik ortamdaki yayınların denetiminin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için teknik gelişmelere göre uygulamaların ele alınması gerekmektedir. Bibliyografik denetimi etkili bir şekilde yapılamayan yayınların başında gelen devlet yayınları, üretilirken kurumsal olarak emek, zaman ve kamu malı harcanmaktadır. Bu bilgiler ışığında Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılmadığı, derleme ve bibliyografik denetim uygulamalarını devlet politikası haline getiremediği anlaşılmaktadır.

VI.2. Öneriler

Türkiye Cumhuriyeti devlet yayınlarının sağlıklı ve etkili olarak yapılabilmesi için birtakım uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde devlet yayınlarının bibliyografik denetiminde karşılaşılan sorun ve gereksinimlere yönelik bazı önerilere yer verilmektedir:

- İnsanlara kaliteli, etkin ve hızlı bir hizmet sunmak isteyen tüm kurumlar için standartlar önemli bir yer tutmaktadır. Araştırmalarda gelişmiş ülkelerde bilgi erişiminin ileri düzeyde uygulanan standartlara göre yapıldığı bilinmektedir.

- Bilgi teknolojisinde yaşanan gelişmeler ışığında derleme kanununun güncellenmesi ve uygulanması sağlanmalıdır.
- Devlet yayınlarının öneminin anlaşılması için en başta devlet kurumlarının bilinçlendirilmesi için her kurumu temsil eden yetkili kişilerin de katılacağı seminerler organize edilmeli ve devlet yayınları konusunda, devlet kurumlarında çalışan kişiler için hizmet içi eğitim verilmelidir.
- Devlet yayınları alanında karşılaşılan problemleri tartışmak için bilimsel bir çatı oluşturulmalıdır. Ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel toplantılara konuyla ilgili kişi ve kurumların katılmaları sağlanmalıdır.

✓ Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılabilmesi için:

- Devlet yayınlarının üretimi ve dağıtımının dikkatli bir kontrolden geçirilerek yapılması, söz konusu yayınların bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılmasına zemin hazırlayacaktır.
- Elektronik yayınların bibliyografik denetimi, altyapı ve standartların evrensel olarak uygulanmasıyla basılı yayınlara göre daha kolay yapılmaktadır. Fakat elektronik yayınlarda standartlardan taviz verildiğinde, basılı yayınlar gibi geriye dönük bilgiye erişme imkânı olmayabilir. Bu nedenle elektronik yayınların bibliyografik denetiminin, basılı yayınların bibliyografik denetiminden farklı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Elektronik olarak üretilen devlet yayınlarının bibliyografik denetimi, Kanada'da olduğu gibi bir bilgi merkezi aracılığı ile tek merkezden yapılabilir. Bu şekilde devlet yayınları için elektronik veritabanı bankası veya Ulusal Açık Erişim

Arşivi kurulabilir. Bu kurum belirlenen standartlara göre kurumlar arasında iletişim ve işbirliğini sağlayarak yayınların tam metin veya bibliyografik bilgisini saklama, arşivleme ve erişime sunma gibi görevleri yerine getirebilir.

- Türkiye'de bilgiye yönelik yatırımların devam etmesi ve güçlü bir şeklide çalışmalar yapabilmesi için Ulusal Açık Erişim Arşivi'nin Cumhurbaşkanlığına bağlı bir kurum olarak çalışması gerekmektedir. Böylece ülkede yayın politikasının, hükümet politikası yerine devlet politikası haline getirilmesi sağlanır. Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin sorunsuz olarak yapılabilmesi için, yayınların bibliyografik denetiminin hükümet politikası yerine, devletin yayın politikasının oluşturulması gerekmektedir.

- Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin başarılı olarak yapılabilmesi için uluslararası standartlara uyulması gerekmektedir.

- Bilginin denetimi sadece bilgi ile sınırlı kalmamakta hayatın birçok alanını etkilemektedir. Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılabilmesi için, bu konuda iyi durumda olan gelişmiş ülkelerin örnek alınması gerekmektedir.

- Türkiye'de bulunan bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin bibliyografik denetim alanında ulusal ve uluslararası ortak çalışmalar yapması için gerekli teşvik edici çalışmaların yapılması gerekmektedir. Yapılan çalışmalar, raporlandırılarak ülkede yayın politikasının değiştirilmesi ve geliştirilmesi sağlanabilir.

- Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılabilmesi için, devlet kurumlarında bilgi ve belge yönetimi mezunlarının istihdam edilmesi gerekmektedir. Böyle bir istihdam devlet yayınlarının hazırlanması aşamasında bilgi erişimine yönelik gerekli kriterlerin oluşturulmasını sağlayacaktır.

- Büyük bir emek ve maliyet harcanarak hazırlanan devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılması için yukarıdaki örnekte de olduğu gibi, alanında yetkin, güçlü bir grup oluşturularak bu konuda başarılı ülkelerin uygulamalarının/kurumlarının ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir. İncelemeler sonucunda söz konusu yayınların bibliyografik denetiminin, elde edilen bilgiler doğrultusunda daha da geliştirilerek uygulanması sağlanmalıdır.
- Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili ve sağlıklı olarak yapılmasını sağlamak için derleme yasalarında elektronik kaynaklara daha ayrıntılı yer verilmesi gerekmektedir.
- Bibliyografik denetimin etkili olarak yapılabilmesinde kullanıcı odaklı çalışmalar yapılmalıdır. Araştırmacılara uygulanacak anketler ile bibliyografik denetim ve derleme işlemlerinin bilgi erişim konusunda en üst düzeyde hizmet vermesi için gerekli öneriler getirilebilir.

✓ Türkiye'de devlet yayınlarında yaşanan derleme kaçaklarının en aza indirilebilmesi için:

- Devlet yayınlarının derleme kaçaklarının en aza indirilmesi için, yayını durdurulan TCDYB'nın gelişen bilgi teknolojisine göre elektronik ortamda yeniden hazırlanması gerekmektedir.
- Devlet yayınlarının kayıpsız olarak ve geleceğe ışık tutacak şekilde bibliyografik denetiminin yapılabilmesi için Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne bağlı "Devlet Yayınları Bibliyografik Denetim Komisyonu" adı altında bir komisyon kurulması gerekmektedir. Komisyon, alanında liyakat sahibi ve bu alanda çalışmalar

yapmış uzman kişilerden oluşturulmalıdır. Komisyonun sunacağı raporlar çerçevesinde bibliyografik denetim için alt yapının oluşturulması sağlanmalıdır.

- Derleme yasasının söz konusu komisyonun hazırlayacağı rapora göre yeniden çıkarılması sağlanmalıdır.
- Derleme yasasının, uygulama aşamasında derleme kaçaklarının oluşmaması için kişiler üzerinde caydırıcılığının olması gerekmektedir.
- Milli Kütüphane'nin sorumluluğunda Bibliyografya Hazırlama Merkezi kurulmalıdır. Bibliyografya Hazırlama Merkezi'ne bağlı olarak Derleme Kaçakları Kontrol Birimi'nin kurulması gerekmektedir.
- Derleme Kaçakları Kontrol Birimi, kamu kurumlarının ürettiği yayınların kontrolüyle ilgili çalışmalar yaparak, kurumsal yayın raporlarını belirli periyotlarda oluşturmak ve duyurusunu yaparak gerekli işlemleri yapması gerekmektedir. Örneğin Sayıştay'ın mali denetimi sağladığı gibi bu birimin de kamu kurumlarının ürettiği yayınları kontrol etmesi sağlanmalıdır.
- Tarihe bakıldığında siyasi çekişmelerden en çok etkilenen alanlar içerisinde bibliyografik denetim olgusu yer almaktadır. Çünkü Osmanlı Devleti'nde padişaha göre yayın politikası izlenmekteydi. Cumhuriyet döneminde ise, hükümetlere göre yayın politikası yapılmaya çalışıldı. Çalışmada incelenen ülkelerin derleme ve devlet yayınlarının bibliyografik denetimiyle ilgili yapılan uygulamalar neticesinde, Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılabilmesi için elektronik yayınların da bibliyografik denetimine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ALA (1989). **American Library Association Presidental Committee on Information Literacy: Final Report (January 1989).** 20 Mart 2013 tarihinde www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential adresinden erişildi.

Alakuş. M. (2005). "Kil tabletlerden sanal ortama-bilginin düzenlenmesi ve pazarlanması". A. Yıldızeli ve H. K. Bahşişoğlu (Editörler), **Bilgi Hizmetlerinin Organizasyonu ve Pazarlanması: ÜNAK'05 Bildiriler: 22 Eylül** içinde (144-161). İstanbul: Kadir Has Üniversitesi.

Alar, H. (1979). "Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yayınları Bibliyografyası üzerine bir inceleme: düzen ve içerik yönünden". **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni** 28 (3), 118-130.

Anameriç, H. (2008). "Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetimi ve devlet yayınları bibliyografyası". **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi** 48 (1), 109-122.

Anameriç, H. (2006). "Osmanlılarda kütüphane kültürü ve bilimsel yaşama etkisi". **Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi** (19), 53-78**.**

Anderson, D. (1974). **Universal bibliographic control a long term policy a plan for action.** München: Verlag Dokumentation.

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez ve Rapor Yazım Yönergesi. (2013). Ankara: **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.** 20 Mart 2013 tarihinde http://sosbilens.ankara.edu.tr/files/tezyazimyonergesi.doc adresinden erişildi.

Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nün çalışma ilkeleri ve amaçları. (2014). Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. [Çevrimiçi] 06 Haziran 2014 tarihinde www.aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,11701/genel-mudurlugumuz -misyon-vizyon- ve-calisma-ilkeleri.html adresinden erişildi.

Arkın, R. G. (1975). "Yayın sorunları ve editörler, yayımcıların çektiği zorluklar ve çözüm yolları". İ. Özgenç (Haz*.).* **İkinci Türk Yayın Kongresi Bildiriler: 24-27 Ocak** içinde (1-15). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Arslantekin, S. (1998). "Kütüphanelerde bilgisayar kullanımı: veritabanlarına bilgi depolama ve erişimde dikkat edilecek temel noktalar". **Türk Kütüphaneciliği,** 12 (4), 313-322.

Atılgan, D. (2005). Bilginin organizasyonunda ulusal dizinlerin önemi ve atıf sistemi üzerine düşünceler [Bildiri], **Sosyal Bilimlerde Süreli yayınlar ve Bilgi Teknolojileri Sempozyumu, Ankara.** 10 Aralık 2012 tarihinde**.** www.hdl.handle.net/10760/7234 adresinden erişildi.

Atılgan, D. (2004). Kataloglama eğitiminde yenilikler ve Türkiye'de durum: new trends in education cataloging and situation in Turkey [Bildiri], **Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu: Saga of librarianship international symposium, Ankara.** 10 Aralık 2012 tarihinde http://core.ac.uk/download/pdf/11879406.pdf adresinden erişildi.

Atılgan, D. (2000). "Bilimsel bilgiye erişimin önemi ve Türkiye'de eğitim araştırmaları veri tabanı". D. Atılgan (Haz.). **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünün**

Kuruluşunun 50. Yılı Anısına Armağan içinde (28-33). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Atılgan, D. (1988). "Kataloglamanın standartlaşmasında milli kütüphanelerin rolü". **Türk Kütüphaneciliği,** 2 (1), 42-47.

Aybaş, T. (1987). "Arşiv: kil tabletten mikrofişe". **Türk Kütüphaneciliği,** 1 (3), 110-124.

Bahşişoğlu, H.K. (2000). **Türkiye'de bilgi merkezlerinde gri yayınların sağlanması üzerine bir inceleme.** Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Barker, A. (2001). **Yenilikçiliğin simyası** (A. Kardam, Çev.). İstanbul: Mes Yayını.

Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu. (1934). T.C. Resmi Gazete. (2741, 2.7.1934): 4076-4077.

Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. (2014). T.C. Resmi Gazete. [Çevrimiçi] 06 Mayıs 2014 tarihinde www.resmigazete.gov.tr adresinden erişildi.

Baydur, G. (2010). "Değişim ve bibliyografik denetim". **Türk Kütüphaneciliği,** 24 (3), 526-532.

Baydur, G. (1982). **Evrensel bibliyografik denetim ve Türkiye Bibliyografyası.** Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bayır, D. (1995). **Gri yayınlar tanımlama, sağlama; bibliyografik sunuş ve işlemler.** İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları.

Berberoğlu, A. (1991). "Kütüphane materyalinin korunması". H. S. Keseroğlu (Yay. Haz.). **Kütüphane, Enformasyon Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve Türkmarc Sempozyumu bildiri metinleri: 1-4 Ekim** içinde (345-349). İstanbul: Beyazıt Devlet Kütüphanesi.

Bibliothèque nationale de France. (2015). [Çevrimiçi] 29 Ocak 2015 tarihinde www.bnf.fr/fr/collections adresinden erişildi.

Bibliothèque nationale de France collects. (2014). [Çevrimiçi] 9 Mayıs 2014 tarihinde www.bnf.fr/fr/collections adresinden erişildi.

Bookstore Government Printing Office. (2015). [Çevrimiçi] 27 Ocak 2015 tarihinde www.gpo.gov/about/bookstore adresinden erişildi.

Brown, A. (2006). **Archiving web sites: a practical guide fr information management professionals.** Cornwall: Facet Publishing.

Burçoğlu Kuran, N. (2011). "XIX. yüzyıl İstanbul kültür tarihinden bir kesit: Osmanbey semti ve kurucusu; başmâbeyinci, matbaacı Osman Zeki bey ve torunu ressam Vildan hanım". **Akademik Araştırmalar Dergisi,** (47-48), 247-258.

Catalog Government Printing Office. (2015). [Çevrimiçi] 27 Ocak 2015 tarihinde www.catalog.gpo.gov adresinden erişildi.

Cavendish, J.M. and Pool, K. (1984). "Handbook of copyright in British publishing practice". London: Cassell. 152-155.

Chaplin, A. H. (1978). "Basic bibliographic control: plans for a world system". **Aslib Proceedings,** 27 (2), 48-56.

Collections Library Archives and Canada. (2014). [Çevrimiçi] 20 Nisan 2014 tarihinde http://www.bac-lac.gc.ca/eng/about-us/about-collection/Pages/about.aspx adresinden erişildi.

Crews, K.D. (1988). "Legal deposit in four countries: laws and library services". **Law. Library Journal,** 80 (4), 551-576.

Cunbur, M. (1975). "Devlet yayınlarının dokümantasyon sorunu". İ. Özgenç (Haz.). **İkinci Türk Yayın Kongresi Bildiriler: 24-27 Ocak** içinde (166-1171). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Cunbur, M. Ve Başbuğoğlu, F. (1974). **Türkiye'de sosyal bilimler, kültür ve sanat alanlarında verilen enformasyon hizmetleri.** Ankara: Milli Kütüphane Başkanlığı.

Çetin, A. (2013). **Ortaçağda devletin iki yüzü, devletname: liyakatin izinde devleti düşünmek.** Ankara: Lotus Yayınları.

Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Gerekçesi. (2012). Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı. [Çevrimiçi] 06 Haziran 2013 tarihinde www.tbmm.gov.tr/kanunlar adresinden erişildi.

Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu. (2013). Türkiye Büyük Millet Meclisi. [Çevrimiçi] 20 Mayıs 2013 tarihinde www.tbmm.gov.tr/kanunlar adresinden erişildi.

Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Yönetmeliği. (2014). T.C. Resmi Gazete. [Çevrimiçi] 07 Haziran 2014 tarihinde www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/08/20120818.htm adresinden erişildi.

Daşdemir, Ö. (2012). "Türkiye'de lisansüstü düzeyde hazırlanan ağız tezleri ve akademik ağız araştırmalarındaki halk anlatıları bibliyografyası". **Turkish Studies,**7 (1), 797- 836.

Dedeler Bezirci, P. (2010). "Türkiye'de hukuk bilgisine erişim". **Bilgi Dünyası,** 11 (1), 198.

Demiray, U. Ve Gürcan, H.İ. (2005). "Yayın etiği bağlamında elektronik yayınlarda karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri". **Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** (4), 1-10.

Derleme sorunları ve bibliyografik kontrol komisyon raporu, (1998). **Ulusal yayın Kongresi Komisyon Raporları, 16-19 Aralık 1998** içinde (81-97). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Deutsche National. (2015). Deutsche National Bibliothek. [Çevrimiçi] 01 Nisan 2015 tarihinde http://www.dnb.de/EN/Home/home_node.html adresinden erişildi.

Devlet Yayınları Bibliyografyası. (2015). "Milli Kütüphane Başkanlığı Bibliyografya Hizmeti". [Çevrimiçi] 06 Temmuz 2015 tarihinde

http://www.mkutup.gov.tr/tr/Sayfalar/Hizmetlerimiz/Yayinlarimiz.aspx adresinden erişildi.

Devlet Yayınları Bibliyografyası. (2014). "Milli Kütüphane Başkanlığı Bibliyografya Hizmeti". [Çevrimiçi] 09 Ekim 2014 tarihinde www.mkutup.gov.tr/menu adresinden erişildi.

Devlet. (1994). **Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi.** 10 (83-87). İstanbul: Hürriyet Yayınları.

Gorman, M. (2002). "Why teach cataloging and classification". **Cataloging and Classification Quarterly,** 34 (2), 1-13.

Government of Canada Publications. (2014). [Çevrimiçi] 02 Haziran 2014 tarihinde http://www.publications.gc.ca/site/eng/home.html adresinden erişildi.

Government Printing Office. (2014). Government publications. [Çevrimiçi] 22 Mayıs 2014 tarihinde www.gpo.gov adresinden erişildi.

Government publications. (1973). **Encyclopedia of library and information science**. 10 (38-140). New York: Mercel Dekker Inc.

Güneş, Z. (2009). **Türkiye'de yoksulluk araştırmaları: 1990 sonrası çalışmaların bibliyografik analizi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Hainer, B. et al., (2013). "Rethinking library resource sharing: new models for collaboration". **IFLA WLIC 2013 conferences:** (1-11). Singapore. 12 Ocak

2014 tarihinde http://library.ifla.org/379/1/200-hainer-en.pdf adresinden erişildi.

Hakkarainen, J. (1995). "Is there a future for legal deposit in an electronic world"**. Legal deposit with special reference to the archivingof elektronic materials: proceedings af a seminar organised: 27-29 October** (30-35). England: Nordinfo.

Harita (2015). **Milli Eğitim Bakanlığı Harita Tapu Kadastro Alanı.** [Çevrimiçi] 16 Haziran 2015 tarihinde www.mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/ 41/01/967510/icerikler/haritatapu-kadastro-alan_196283.html adresinden erişildi.

Harita Genel Komutanlığı Kanunu. (1925). **T.C. Resmi Gazete.** [Çevrimiçi] 06 Temmuz 2015 tarihinde http://www.hgk.msb.gov.tr/images/kurumsal/ fd5093ba5a1 e27b.pdf adresinden erişildi.

Harrod, L. M. (1977). **The librarians' glossary of terms used in librarianship, and the book crafts, and reference book.** London : Andre Deutsch.

Harrod's librarians'glossary: 9.000 Terms used in information manegement, library science, publishing, the book trades and archive management. (1995). Compiled by Leornerd Montague Harrod. Aldershot: Gower.

Hickey, D.J. (1980). "Bibliographic control in theory". **IFLA Journal** (6), 234-241.

Hielmcrone, H. (2008). Electronic publication: Problems of archiving and access to archived information: legal deposit, data protection and related topics [Bildiri] **World library and information congress: 74th IFLA General Conference**

and Council: 10-14 August. 19 Ağustos 2014 tarihinde http://www.ifla.org/IV/ifla74/index adresinden erişildi.

Huff, M.P. (2007). "Halk tarafından, halk için: kamuya açık ABD devlet yayınları ve ABD Hükümeti'nin açık erişimdeki rolü: by the people, fort he people: US. Government publications in the public domain and the U.S. Government's role in open Access". S. Kurbanoğlu ve Y. Tonta (Yay. Haz.). **Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyum bildirileri: 24-26 Ekim** içinde (50-55). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

Kaptan, S. (2000). **Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri.** Ankara: Bilim yayınları.

Kaptan, S. (1991). **Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri.** Ankara: Tek ışık yayınları.

Karaer, İ. (1978). "Devlet yayınlarının bibliyografik denetimi". **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni,** 27 (3- 4), 160-166.

Karakaş, S. (2003). "IFLA 2003 konferansı ve Almanya Kütüphaneleri". **Türk Kütüphaneciliği,** 17 (3), 311-314.

Karasar, N. (2013). **Bilimsel araştırma yöntemi.** Ankara: Nobel Akademik yayıncılık.

Karpuz, B. (2008). "Bavyera Devlet Kütüphanesi". **Bilgi Dünyası,** 9 (2), 554-564.

Karpuz, B. (2005). "Keşfedilmemiş bir koleksiyon: Bilkent Üniversitesi ABD GPO Koleksiyonu". **Türk Kütüphaneciliği,** 19 (3), 366-370.

Keseroğlu, H. S. (1987). "Türkiye'de katalog ve kataloglamanın tarihçesi". **Kütüphanecilik Dergisi,** (1), 163.

Kett, J. et al. (2012). **The german national bibliography as linked open data: applications and opportunities.** Germany: IFLA.

Köklü, E. (2009). **Müze, arşiv, kütüphane malzemesi ile kataloglama ilişkisi.** Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Kurumsal. (2015). **Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Komutanlığı.** [Çevrimiçi] 17 Haziran 2015 tarihinde www.hgk.msb.gov.tr/k-7-vizyon--misyon.html adresinden erişildi.

Kurumsal. (2014). **Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu.** [Çevrimiçi] 19 Ağustos 2014 tarihinde www.trt.net.tr adresinden erişildi.

Lariviere, J. (2000). **Guideliness for legal deposit legislation.** 28 Agustos 2013 tarihinde www.ifla.org/VII/s1/gnl/legaldep1.htm adresinden erişildi.

Library and Archives Canada. (2015). [Çevrimiçi] 27 Şubat 2015 tarihinde www.collectionscanada.gc.ca/canadiana/index-e.html adresinden erişildi.

Library and Archives Canada. (2014). [Çevrimiçi] 06 Haziran 2014 tarihinde http://www.bac-lac.gc.ca/eng/Pages/home.aspx adresinden erişildi.

Library and Archives Canada. (2014). [Çevrimiçi] 04 Haziran 2014 tarihinde www.bac-lac.gc.ca/eng/services/legal-deposit/pages/legal-deposit adresinden erişildi.

Lorr, P. (1995). "Legal deposit: some issues in the international scele". **Mousaion,** 13 (2), 94-111.

Mercanlıgil, M. (1962). "Bir kültür açığı". **Yeni Yayınlar,** 7 (6-7), 183-184.

Musnik, S. Y. (2011). "Fransa Milli Kütüphanesi ve Türkçe Bölümü". **Türk Kütüphaneciliği,** 25 (2), 271-276.

Nazır, B. (2014). "Osmanlı Devleti'ne sığınan mültecilerin Osmanlı fikir iklimine yaptıkları katkılar". (M. E. Gökçek, O. Bingöl, M. A. Tüzen (Ed.). **Uluslararası katılımlı Osmanlı bilim ve düşünce tarihi Sempozyumu Bildiriler Kitabı 08-10 Mayıs** içinde (243-260). Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.

Organizasyon Şeması ve Yöneticiler. (2015). **Milli Kütüphane Başkanlığı.** 10 Ocak 2015 tarihinde www.mkutup.gov.tr/tr/Sayfalar/Hakkimizda/organizasyon-Semasi adresinden erişildi.

Öksüzoğlu, A. (1975). "Basılı materyalde standardizasyonun önemi"**.** İ. Özgenç (Haz.*).* **İkinci Türk Yayın Kongresi Bildiriler: 24-27 Ocak (27- 31).** Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Önal, H.İ. (2006). "Türkiye'de basımcılık ve yayıncılığın bilgi hizmetlerine etkisi: tarihsel araştırma"**. Bilgi Dünyası,** 7 (1), 1-22.

Özcan, H. (1980). Tefsir. **Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü** içinde (702). Ankara: Olgaç.

Polat, C. (1999). **Başlangıcından günümüze ülkemizde derleme çalışmaları.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Prytherch, R. J. (2000). **Harrod's librarians' glossary and reference book.** Aldershot: Gower.

Rukancı, F. (2005). **Türkiye'de hukuk kaynaklarının bibliyografik denetimi.** Ankara: Alter Yayıncılık.

Sağlamtunç, T. (1998). "50. Kuruluş yılında Milli Kütüphane ve derleme sorumluluğu". **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensele Türk Milli Kütüphanesi (1946-1996), Sempozyum Bildiriler: 19-21 Haziran 1996** içinde (214-232) Ankara: Kültür Bakanlığı.

Salgır, A. (1984). "Devlet yayınları ve milli kültürümüz". **Türk Kültürü,** 22 (257), 25-29.

Sanalan, Ü. (1977). **Bibliyografik denetim ve Türkiye.** Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Savaşan, S. (2011). **Türkçe içeriklerden otomatik etiket bulutu oluşturma.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bilimleri, İstanbul.

Seefeldt, J. and Ludger, S. (2007). **Geçmişe ve geleceğe açılan kapı Almanya'da kütüphaneler: Portale zu Vergangenheit und Zukunft: Bibliotheken in Deutschland.** (M. Arun. Çev.). Hildeshein; Zürich; New York: Georg Olms

Verlag. 20 Mart 2012 tarihinde http://www.goethe.de/kug/pro/ifla/tuerkisch pdf adresinden erişildi.

Sefercioglu, N. (2003). **Kataloglama için kurallar.** Ankara: Kültür Bakanlığı.

Sefercioğlu, N. (1999). "Bibliyografya". **Arayış: Kütüphanecilik ve kütüphaneler üzerine görüşler ve düşünceler** içinde (252-257). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Sefercioğlu, N. (1995). "Türk dünyasında bibliyografik denetleme". **Türk Kütüphaneciliği,** (9), 1.

Services. (2015). **Government of Canada Publications.** [Çevrimiçi] 18 Haziran 2015 tarihinde http://publications.gc.ca/site/eng/services.html adresinden erişildi.

Shores L. (1954). **Basic reference sources.** Chicago: American Library Association.

Soysal, Ö. (1962). "Bibliyografik kontrol, sebep ve sonuçları". **Kütüphaneciliğin Sesi,** 2 (3), 16-17.

Soysal, Ö. (1961). "Devlet yayını". **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni,** 10 (1-2), 41- 46.

Storey, T. (2010). "OCLC launces innovation labratory". **NextSpaca, (**15), 20.

Svensson, L.G. and Jahns, Y. (2010). PDF,CSV, RSS and other Acronyms: Redefining the Bibliographic Services in the German National Library [Bildiri], **world library and information congress: 76. IFLA general conference and assembly,** Gothenburg, Sweden.

Tavacı, Y. (1998). "50. Kuruluş yılında Milli Kütüphane ve derleme sorumluluğu". **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensele Türk Milli Kütüphanesi (1946–1996) Sempozyum Bildirileri: 19-21 Haziran** içinde (233-236). Ankara: Kültür Bakanlığı.

The Legal Deposit of Electronic Publications. (1996). **Working Group of the Conference of Directors of National Libraries (CDNL).** Beijing: UNESCO.

The Legislation Archives. (2014). **Her Majesty's Stationary Office.** [Çevrimiçi] 30 Mayıs 2014 tarihinde www.legislation.gov.uk/aboutus adresinden erişildi.

The National Archives. (2015). [Çevrimiçi] 03 Şubat 2015 tarihinde http://www.legislation.gov.uk/aboutus adresinden erişildi.

The National Archives. (2014). [Çevrimiçi] 10 Mart 2014 tarihinde http://www.legislation.gov.uk adresinden erişildi.

Tonta, Y. (2004). "Bibliyografik kayıtlar için işlevsel gerekler (FRBR) kavramsal modeli". M. E. Küçük (Ed.). **Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e Armağan** içinde (278-290). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Tonta, Y. (1997). "Elektronik yayıncılık, bilimsel iletişim ve kütüphaneler". **Türk Kütüphaneciliği,** 11 (4), 305-314.

Tonta, Y. ve Al, U. (2008). "Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyası, 1923-1999: Eleştirel bir değerlendirme". **Türk Kütüphaneciliği,** 22 (3), 320-334.

Tonta, Y. ve Küçük, M. E. (2000). "Elektronik kütüphanecilik semineri: bir değerlendirme". **Bilgi Dünyası,** 1 (2), 354-375.

Toplu, M. (2012). "Bilim etiği: internetin bilim etiği üzerine etkileri: science **e**thics: the effect of internet on the science ethics". **Türk Kütüphaneciliği,** 26 (4), 654-698.

Toplu, M. (2007). "Türk kütüphaneciliğinin kişisel, kurumsal ve entelektüel bilgi birikimini derleme çalışmaları ve elektronik erişim olanakları". **Bilgi Dünyası,** 8 (1), 76-98.

Türkiye Bibliyografyası. (2013). Milli Kütüphane Başkanlığı. [Çevrimiçi] 19 Eylül 2013 tarihinde www.m kutup.gov.tr/ menu adresinden erişildi.

Türkiye Bibliyografyası. (2001). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı Kataloglama ve Sınıflama Şubesi, (c. 68.).

Türk harflerinin kabulünden cumhuriyetin onuncu yıl dönümüne kadar 1928-1933. Türkiye Bibliyografyası. (1933). Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti. İstanbul: Devlet matbaası.

Türkiye Makaleler Bibliyografyası. (2015). **Milli Kütüphane Başkanlığı.** [Çevrimiçi] 17 Haziran 2015 tarihinde http://makaleler.mkutup.gov.tr/ TBMhakkinda.aspx adresinden erişildi.

Varlık, M.B. (1981). **Türkiye basın-yayın tarihi kaynakçası.** Ankara: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını.

Vural, A. (2009). **Adım adım yayıncılık.** İstanbul: Turdav yayınları.

Yalçınkaya, Y. (2010). "Bilginin farkındalık ve farklılığında organizasyonların gelecek alanı: inovasyon". **Türk Kütüphaneciliği,** 24 (3), 373-403.

Yaman, M. (1961). "Derleme ve derleme kanunu". **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni,** 10 (3-4), 129-134.

Yayımlar Genel Müdürlüğü Derleme Yönetmeliği. (2014). **Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı.** [Çevrimiçi] 06 Haziran 2014 tarihinde www.aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,11701/genel-mudurlugumuz-misyon-vizyon-ve-calisma-ilkeleri.html adresinden erişildi.

Yurdadoğ. B. U. (1974). **Kitaplık bilim terimler sözlüğü.** Ankara: Türk Dil Kurumu.

Zan, B. U. (2009). "Elektronik yayınların derlenmesi". **Türk Kütüphaneciliği,** 23 (2), 299-300.

Zan, B. U. (2006). **Derleme olgusu ve elektronik yayınlar.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi, Ankara.

ÖZET

Çağımızda yaşanan teknolojik gelişmelerin etkisiyle bilginin bir gelişim aracı olması bibliyografik denetimi önemli hale getirmiştir. İçinde bulunduğumuz dönemin stratejik kaynağını oluşturan bilgi, internet ve enformasyon teknolojisindeki gelişmeler sayesinde küreselleşen dünyada saniyeler içerisinde hedefine ulaşabilmektedir. Ülkelerin küresel ölçekte başarısı bilgiye yapılan yatırımlar ile doğru orantılı olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılabilmesi için kamu kurum ve kuruluşları arasında iletişim ve işbirliği sisteminin geliştirilmesi ve devlet yayınlarına gereken önemin verilmesi derleme kaçaklarını da azaltacağı düşünülmektedir. Güvenilir kaynaklar olarak bilinen devlet yayınları günümüzde teknolojinin de gelişmesiyle meydana gelen bilgi kirliliğinin giderilmesinde önemli kaynaklar olarak gösterilmektedir.

Üretilen devlet yayınları, toplumun gelişmesinde, kurumların işlerlik kazanmasında ve araştırmacıların nitelikli bilgi kazanmasında temel başvuru kaynakları olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de üretilen devlet yayınlarının sayıca çokluğu ve oluşumundaki standartların farklılıklar göstermesi, derlemede yaşanan sorunların etkisi gibi unsurlar, devlet yayınlarının bibliyografik denetimini etkilemektedir. Devlet yayınlarından istenen ölçüde ve zamanında yararlanılabilmesi hem devlet kurumlarının şeffaflığını artıracağı gibi hem de bu alanda varılacak sonuçların güvenilirliğini en üst seviyeye taşıyacaktır. Bütün bunların gerçekleşebilmesi, devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin etkili olarak yapılması ile mümkündür.

Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin incelendiği bu çalışmada, Türkiye'de geçmişten günümüze bibliyografik denetim faaliyetleri açıklanarak devlet yayınlarına yönelik olarak basılı ve elektronik ortamda hazırlanan bibliyografik denetim olgusu günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler de dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca bazı gelişmiş ülkelerde devlet yayınlarına erişim faaliyetlerine Türkiye'de yapılan çalışmalara örnek teşkil etmesi için değinilmiş, söz konusu ülkelerdeki devlet yayınlarının bibliyografik denetimini yapan kurumlar ve devlet yayınları hakkında bilgiler verilmiştir. Türkiye'de de benzeri uygulamaların geliştirilmesi için yapılması gerekli çalışmalar vurgulanmış ve devlet yayınlarının oluşumundan erişimine kadar geçen süreçte birtakım sorunların giderilmesine yönelik öneriler getirilmiştir.

SUMMARY

Bibliographical control has gained importance on account of the fact that information is a tool for improvement with the effect of technological advancements occurring in this day and age. Information, which constitutes the strategic resource of present time, is able to reach its target thanks to the advancements in internet and information technology. The success of countries on a global scale is assessed in direct proportion to the investments made in information.

Improvement of the communication and cooperation among public institutions and organisations and attaching the necessary importance to the governmental publications for their effective bibliographical control in Turkey are also considered to reduce the number of contraband compilations. Government of publications, which are known as reliable sources, are deemed as significant sources in the elimination of information pollution occurring as a result of advancement of technology.

Government of publications are evaluated as main guides of reference in the improvement of society, functionality of institutions and obtainment of qualified information by researchers. Factors such as the abundance of government of publications in Turkey, differentiation of the standards in their issuance and influence of the problems encountered in compilation affect the bibliographical control government of publications. Proper and timely utilization of government of publications shall both increase the transparency of public institutions and enable the reliability of results to be yielded in this field to reach its peak. The realization of all these is only possible through an effective bibliographical control of government of publications.

In this study dealing with the bibliographical control of government of publications, the phenomenon of bibliographical control concerning government of publications generated in printed and electronic media has been assessed through the explanation of bibliographic control efforts in Turkey from past to present by also considering technological advancements nowadays.

Furthermore, acts of access to government of publications in some developed countries have been touched upon in order to set an example for the efforts exerted in Turkey, information has been provided on institutions conducting the bibliographic control of government publications in the mentioned countries and government of publications. Efforts necessary to be exerted for the existence of such practices in Turkey as well have been emphasized and suggestions have been brought forward for resolving certain problems arising during the period between the generation of and access to government of publications.

EKLER

Ek 1: 6279 Sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Genel Gerekçesi

Ek 2: 6279 Sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu

EK 3: 6279 Sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Yönetmeliği

EK 1: 6279 Sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu

Genel Gerekçesi

Bir ülkenin kültürel varlığını oluşturan fikir ve sanat eserlerinin toplumun bilgi ve yararına sunulması, arşivlenip korunması ve gelecek nesillere aktarılması o ülkede çoğaltılan fikir ve sanat eserlerinin derlenmesi ile mümkündür. Milli ve kültürel varlıkları oluşturan fikir ve sanat eserlerinin toplanması, saklanması, duyurulması, istifadeye sunulması ve gelecek kuşaklara aktarılması Devletin en önemli görevlerinden biridir. Bu sebeple, hemen hemen her ülkede derleme kanunları bulunmaktadır.

Derleme kanunları devletlerin bu görevlerini etkili ve sağlıklı bir biçimde yerine getirme isteğinin bir sonucudur. Nitekim, üyesi bulunduğumuz Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO)'nın, Eylül 1977'de Paris'te gerçekleştirdiği Milli Bibliyografyalar konulu milletlerarası kongrede, derleme kanunlarının önemi üzerinde durulmuş ve UNESCO'ya üye olan ülkelerin "derleme" konusunda yürürlükteki yasaları yeniden gözden geçirmeleri ve bunları günün ve geleceğin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlemeleri kararlaştırılmıştır. Bu önemli ihtiyacı aynı surette hisseden ülkelerin çoğu, "Depot Legal" kanunları ile kendi ülkelerinde yayımlanan bütün fikir eserlerinin belirli bir miktarını, yayımını müteakip, basımevlerinden ve yayımcılardan almakta, milli kütüphanelerinde ve diğer bazı kütüphanelerinde toplamaktadır. Kütüphaneler, bilgisayar otomasyon tekniklerinden faydalanarak yayımladıkları milli bibliyografyalar ile ülkelerinin basılı ve çoğaltılmış fikir eserlerini dünyaya tanıtarak kültürel varlıklarını korumaktadır.

Türkiye'de yayımlanan fikir ve sanat eserlerinin toplanması, saklanması ve kullanıma sunulmasının önemi ve gerekliliği yıllar önce anlaşılmış ve 21/6/1934 tarihinde 2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu çıkarılarak Türkiye'de her türlü baskı yöntemi ile basılıp yayımlanan eserlerin beş nüshası Devlet nüshası olarak derlenerek belirli kütüphanelerde hizmete sunulmuştur. 1934 yılında Atatürk'ün de ilgilenmesi ile kanunlaşan Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanununun hazırlanması sırasında eski Fransız "Depot Legal" kanunundan yararlanılmıştır. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler sonucunda, yayımcılıkta ve yayım türlerinde çok önemli gelişmeler olmuş; baskı yöntemleri dışında gelişen yeni çoğaltma usulleri ile çok miktarda bilim, fikir ve sanat eseri üretilmiş bulunmaktadır. Mevcut Kanunla bunların Devlet nüshası olarak derlenmesi mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, bu tür yeni çoğaltma yöntemleriyle üretilen eserlerin de kapsama alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda benimsenen derleme politikasına göre derleme kütüphanesinin, derleme nüshasının, derleme mükellefinin ve cezai hükümlerinin belirlenmesi, 2527 sayılı Kanunun adının da günümüz koşullarına göre değiştirilmesi gerekli hale gelmiştir.

Yüzyılımızın bilgi çağı olması nedeniyle Dünyada hızlı bir bilgi üretimi ve kullanımı söz konusudur. Bilginin hızlı artışı Türkiye'de basılan, yayımlanan ve dağıtılan materyallerin takip edilmesini ve kullanıma hazır hale getirilmesini hem gerekli kılmakta hem de zorlaştırmaktadır. Bu doğrultuda milli koleksiyonların çoğaltılması, kültürel mirasın muhafazası, insan hafızasından silinebilecek bilgileri içeren materyallerin toplanarak ulusal belleğin oluşturulması ve kaynak olarak kullanılması amacıyla Kanun güncelleştirilmekte ve yeni çoğaltma yöntemleri ile üretilen eserler de bu kapsama alınmaktadır. Bu nedenle, günün ihtiyaçlarına cevap

veremeyen yürürlükteki 2527 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılarak teknolojik ve sosyal şartlara uygun yeni bir düzenleme yapılmaktadır. Bu yeni düzenleme ile 2527 sayılı Kanunda yer alan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ile İzmir Milli Kütüphanesine derleme nüshaları verme yükümlülüğü, bu kütüphanelerin bütçe, bina ve personel sorunları nedeniyle, amacına uygun hizmet sunamadıkları için kaldırılmaktadır. Diğer yandan, günümüzde bilgi, fikir ve sanat eserlerinin maliyetlerinin yüksekliği ve derleme nüshası sayısının artırılması, derlemeyi veren basımevlerini ve yayımcıları mali külfete sokmaktadır. Bedelsiz verilen bu nüshaların getireceği mali yükü hafifletmek için verilen eserlerin bedeli, kazancın saptanmasında gider olarak dikkate alınmaktadır. Temelde bilgi, fikir ve sanat eserlerinin devlet nüshası olarak derlenerek gelecek nesillere aktarılması için korunmasını ve hizmete sunulmasını amaç edinen Tasarı, yukarıda belirtilen hususların ışığı altında günün şartlarına ve yeni ihtiyaçlara cevap verecek şekilde hazırlanmıştır. (TBMM. 2013)

EK 2: 6279 Sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu

Kanun No. 6279 **Kabul Tarihi: 22.2.2012**

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı, ülkemizin kültürel varlığı ile bilgi birikimini oluşturan fikir ve sanat eserlerinin basılmış veya çoğaltılmış nüshaları ile ikili ya da çok taraflı anlaşmalar uyarınca yurt dışında basılan veya çoğaltılan fikir ve sanat eserlerinin etkin, sağlıklı ve eksiksiz bir biçimde toplanması, gelecek kuşaklara aktarılması, elverişli ortamlarda saklanması, korunması, düzenlenmesi ve toplumun bilgi ve yararına sunulmasına ilişkin esasları belirlemektir.

(2) Bu Kanun uyarınca derlenen eserler kütüphane ve arşiv hizmetlerine yöneliktir.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Kanun; her çeşit basma, ozalit, teksir, ofset, optik, manyetik, elektronik ve diğer çoğaltma yöntemleri ile satılmak ya da parasız dağıtılmak üzere üretilen çoğaltılmış fikir ve sanat eserinin derlenmesini, derleme işlemlerini yürütecek birimleri ve derlemeye ilişkin usul ve esasları kapsar.

(2) 9/6/2004 tarihli ve 5187 sayılı Basın Kanununun 10 uncu maddesi ile 15/7/1950 tarihli ve 5681 sayılı Matbaalar Kanununun 4 üncü maddesi gereğince verilen nüshalar, bu Kanunun kapsamı dışındadır.

Tanımlar

MADDE 3- (1) Bu Kanunda geçen;

a) Bakanlık: Kültür ve Turizm Bakanlığını,

b) Derleme Kütüphanesi: Bu Kanun uyarınca, derlenen çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin gönderildiği kütüphaneleri,

c) Derleme müdürlüğü: Derleme işlemlerini yapacak olan birimi,

ç) Derleme birimi: Derleme mükelleflerince illerde ve ilçelerde derleme nüshalarının teslim edildiği birimi,

d) Derleme mükellefi: Derleme nüshalarını derleme müdürlüğüne veya derleme birimlerine vermekle yükümlü gerçek ya da tüzel kişiyi,

e) Derleme nüshası: Bu Kanun kapsamında derlenen fikir ve sanat eserlerini,

İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Derlenecek Eserler

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde derlenecek eserler

MADDE 4- (1) Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde basılan veya çoğaltılan, aşağıda belirtilen her türlü eser, bu Kanun kapsamında derlenir:

a) Kitap, kabartma harfli kitap, kitapçık, ansiklopedi, albüm, atlas ve nota gibi tek başına ya da bir takımın veya bir dizinin parçası niteliğinde olan ayrı yayımlanmış eserler.

b) Gazete, dergi, yıllık, bülten, takvim gibi süreli yayınlar.

c) Afiş, kartpostal, gravür, reprodüksiyon, basılı fotoğraf gibi grafik eserler.

ç) Veri içeren her türlü slayt, şerit, film parçası, makara, kaset, kartuş, film ve mikroform gibi materyal.

d) Her türlü bilgisayar, müzik ve video cihazlarında kullanılmak üzere üretilmiş ses, görüntü ve veri içeren optik ve manyetik ortamlara kaydedilerek çoğaltılmış eserler.

e) Prospektüsleriyle birlikte blok veya tek olarak pul ve kağıt paralar.

f) Coğrafik, jeolojik, topoğrafik ya da meteorolojik harita, plan ve krokiler.

g) Yurt dışında basımı veya çoğaltımı yapılarak, yurt içinde satışı ve dağıtımı yapılan eserler.

ğ) Elektronik ortamda üretilerek kullanıma sunulmuş elektronik yayınlar.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında derlenecek eserler

MADDE 5- (1) Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında derlenecek eserler şunlardır:

a) Yürürlükteki kanunlar ile ikili ya da çok taraflı anlaşmalar uyarınca, yabancı uyruklu gerçek ya da tüzel kişilerin Türkiye'deki kütüphane, müze, arşiv ve belgeliklerden yararlanarak hazırlamış oldukları eserler ile ülkemizde yaptıkları arkeolojik kazı ya da araştırmaların yöntem ya da sonuçlarına ilişkin olarak yurt dışında yayımlamış veya çoğaltmış oldukları eserler.

b) Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde faaliyet gösteren derleme mükelleflerinin yurt dışında basımını ve çoğaltılmasını gerçekleştirdikleri eserler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Derleme Esasları ve Uygulanması

Derleme mükellefleri

MADDE 6- (1) Derleme mükellefleri şunlardır:

a) 4 üncü maddenin (a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilmiş eserler için; gerçek ya da tüzel kişi yayıncı, yayıncının olmadığı durumda basımevi ya da matbaa.

b) 4 üncü maddenin (ç), (d) ve (ğ) bentlerinde belirtilmiş eserler için; yapımcı ya da üretici gerçek ya da tüzel kişi.

c) 4 üncü maddenin (e) ve (f) bentlerinde belirtilmiş eserler için; kullanmak ya da dağıtmak üzere çoğaltma işlemlerini yapan gerçek ya da tüzel kişi.

ç) 5 inci maddenin (a) bendinde belirtilmiş eserler için; hazırlayan gerçek ya da tüzel kişi.

d) 5 inci maddenin (b) bendinde belirtilmiş eserler için; basım ve çoğaltma işini yaptıran gerçek ya da tüzel kişi.

e) 4 üncü maddenin (g) bendinde belirtilen eserler için, bu eserlerin yurt içinde satışını ve dağıtımını yapan gerçek ya da tüzel kişi.

Derleme işlerini yürütecek birimler ve görevleri

MADDE 7- (1) Derleme işleri, Bakanlık tarafından yürütülür ve koordine edilir.

(2) Derleme işlemlerinin ve derleme ile amaçlanan hizmetlerin etkin bir biçimde yürütülebilmesine ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Derleme nüshalarının sayısı ve gönderileceği kütüphaneler

MADDE 8- (1) Derleme nüshalarının sayısı ve gönderileceği kütüphaneler şunlardır:

a) 4 üncü maddenin (a), (b) ve (g) bentleri ile 5 inci maddenin (b) bendinde belirtilmiş eserler, yerel ve bölgesel gazeteler hariç, altı nüsha derlenerek bir adedi Millî Kütüphaneye, bir adedi İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesine, bir adedi 1/12/2011 tarihli ve 6253 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığına, bir adedi İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığına, bir adedi İzmir Millî Kütüphane Vakfı Kütüphanesine, bir adedi de Ankara'da Bakanlıkça belirlenecek bir kütüphaneye gönderilir.

b) 4 üncü maddenin (c), (ç), (d), (e) ve (f) bentleri ile 5 inci maddenin (a) bendinde belirtilmiş eserler ikişer nüsha olarak derlenerek Millî Kütüphaneye ve İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesine gönderilir.

c) 4 üncü maddenin (ğ) bendinde belirtilen eserler sadece Millî Kütüphaneye gönderilir.

ç) Yerel ve bölgesel gazeteler ikişer nüsha derlenerek, bir adedi Millî Kütüphaneye, bir adedi yayımlandığı ilde bulunan il halk kütüphanesine gönderilir.

d) 4 üncü maddenin (a), (b), (g) ve (ğ) bentlerinde belirtilen eserlerin 5/12/1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun ek 11 inci maddesi uyarınca hizmete sunulmak amacıyla, elektronik ortama aktarılan bir nüshası görme engellilerin hizmetine sunulmak üzere Millî Kütüphaneye gönderilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sorumluluk ve Yaptırımlar

Derleme mükelleflerinin sorumlulukları

MADDE 9- (1) Derleme mükellefleri, derleme nüshalarını derleme birimlerine vermekle yükümlüdür.

(2) Derleme nüshalarının, çoğaltılmış diğer kopyalarla aynı olması zorunludur. Ciltlemenin basımevinden ayrı bir yerde yapılması, yayınevinin ya da basımevinin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

(3) Derleme nüshaları, çoğaltma işlemini izleyen on beş gün içerisinde eksiksiz ve hatasız olarak derleme müdürlüğü veya derleme birimine teslim edilir. 4 üncü maddenin (g) bendi ile 5 inci maddede belirtilen eserler için teslim etme süresi altmış gündür.

(4) Derleme kütüphanelerinin belirlediği yanlış, eksik ya da ciltsiz nüshalar, derleme mükelleflerince en geç on beş gün içerisinde değiştirilir.

(5) 6 ncı maddenin (ç) bendinde belirtilen derleme mükellefleri gerekli izin için başvurduklarında, kendilerinden bu Kanun hükümlerine uyacaklarına ilişkin imzalı belge alınır.

İdari para cezası

MADDE 10- (1) Bu Kanunda yer alan sorumluluklarını yerine getirmeyen derleme mükelleflerine, derlemenin yapıldığı yerdeki en büyük mülki amir tarafından uygulanacak yaptırımlar şunlardır:

a) 9 uncu maddenin birinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen derleme mükellefleri, her derleme nüshası için bin Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idari para cezası ile cezalandırılır.

b) 6 ncı maddenin (ç) bendinde belirtilmiş derleme mükelleflerinden, 9 uncu maddede belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyenler, bu yükümlülüklerini yerine getirmedikleri sürece bir daha izin belgesi alamazlar.

Cezaya itiraz ve cezaların tahsili

MADDE 11- (1) Bu Kanuna göre verilen idari para cezaları hakkında, 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu uygulanır. Para cezasını ödemiş olmak, derlemeye ilişkin yükümlülükleri ortadan kaldırmaz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Derleme nüshası olarak verilen eserlerin maliyet bedelinin gider yazılması

MADDE 12- (1) Derleme nüshası olarak verilen eserlerin maliyet bedeli, kazancın saptanmasında gider olarak dikkate alınır. Bu şekilde gider fazlalığından doğan zarar bir sonraki yıla devredilemez.

Yürürlükten kaldırılan hükümler ve atıflar

MADDE 13- (1) a) 21.6.1934 tarihli ve 2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu,

b) 5.12.1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun ek 5 inci maddesi ve ek 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (2) numaralı bendi,

Yürürlükten kaldırılmıştır.

(2) Diğer mevzuatta, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanununa yapılan atıflar, bu Kanuna yapılmış sayılır.

Yönetmelik

GEÇİCİ MADDE 1- (1) Bu Kanunda belirtilen yönetmelik, Kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde Bakanlık tarafından hazırlanarak yürürlüğe konulur. Bu süre içerisinde yapılacak derleme iş ve işlemleri, mevcut mevzuat hükümlerine göre yürütülür.

Yürürlük

MADDE 14- (1) Bu Kanun yayımı tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 15- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK 3: Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Yönetmeliği

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar ve Kısaltmalar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı; ülkemizin kültürel varlığı ile bilgi birikimini oluşturan fikir ve sanat eserlerinin ülkemizde çoğaltılmış ve yayımlanmış nüshaları ile ikili ya da çok taraflı anlaşmalar uyarınca yurt dışında çoğaltılmış ve yayımlanmış fikir ve sanat eserlerinin etkin, sağlıklı ve eksiksiz bir biçimde toplanması, gelecek kuşaklara aktarılması, elverişli ortamlarda saklanması, korunması, düzenlenmesi ve toplumun bilgi ve yararına sunulmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik; her çeşit basma, ozalit, teksir, ofset, optik, manyetik, elektronik ve diğer çoğaltma yöntemleri ile satılmak ya da parasız dağıtılmak üzere üretilen çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin derlenmesi, derleme işlemlerini yürütecek birimleri ve derlemeye ilişkin usul ve esasları kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik, 29/2/2012 tarihli ve 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanununa dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar ve kısaltmalar

MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

a) Alındı belgesi: Derleme mükellefinin derleme nüshasını teslim ettiğini gösterir belgeyi,

b) Bakanlık: Kültür ve Turizm Bakanlığı'nı,

c) Çevrimdışı elektronik yayın: Her türlü bilgisayar, müzik, video ve benzeri teknolojik cihazlarda yaymak ve/veya umuma iletmek amacıyla ya da sonradan dijital ortamlara aktarılmış ses, görüntü ve veri içeren eserleri,

ç) Çevrimiçi elektronik yayın: İnternet veya ağlar üzerinden yaymak ve/veya umuma iletmek amacıyla erişime sunulan yayınları,

d) Derleme: Derleme Kanunu kapsamına giren çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin belirli sayıdaki nüshalarının mükellefler tarafından teslim edilmesini, belirli kütüphanelerde toplanmasını, elverişli ortamlarda saklanmasını, korunmasını, düzenlenmesini, toplumun bilgi ve yararına sunulmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan faaliyeti,

e) Derleme birimi: Derleme mükelleflerince illerde ve ilçelerde derleme nüshalarının teslim edildiği birimi,

f) Derleme Kanunu: 29/2/2012 tarihli ve 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanununu,

g) Derleme Kütüphanesi: Derleme Kanunu uyarınca derlenen çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin gönderildiği kütüphaneleri,

ğ) Derleme Müdürlüğü: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğüne bağlı taşra teşkilatı olarak hizmet veren İstanbul ilinde derleme iş ve işlemlerini yürütecek Derleme Müdürlüğünü,

h) Derleme mükellefi: Derleme nüshalarını Derleme Müdürlüğüne veya derleme birimlerine vermekle yükümlü gerçek ya da tüzel kişiyi,

ı) Derleme nüshası: Derleme Kanunu kapsamına giren yaymak ve/veya umuma iletmek amacıyla çoğaltılmış ve yayımlanmış fikir ve sanat eserlerini,

i) Derleme programı: Derleme Kanunu kapsamında derleme işlemlerinin yürütüldüğü kurumsal yazılımı,

j) DOI: Dijital nesne tanımlayıcısını,

k) Genel Müdürlük: Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğünü,

l) ISBN: Uluslararası Standart Kitap Numarasını,

m) ISSN: Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarasını,

n) ISMN: Uluslararası Standart Müzik Numarasını,

o) ISRC: Uluslararası standart kayıt kodunu,

ö) Kullanıcı: Kütüphanelerde verilen hizmet ve olanaklardan yararlananları, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Derleme Müdürlüğü, Derleme Birimleri,

Derleme Kütüphaneleri

Derleme işlemlerinin eşgüdümü

MADDE 5 – **(1)** Derleme işlemlerini yürüten birimler ile derleme kütüphaneleri arasındaki eşgüdüm, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğünün derleme ile ilgili şube müdürlüğü tarafından sağlanır.

Derleme müdürlüğünün görevleri

MADDE 6 – (1) Derleme Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

a) İstanbul il sınırları içerisinde Derleme Kanunu kapsamına giren her türlü fikir ve sanat eserini derleme mükellefinden eksiksiz teslim alıp derlemek.

b) Derleme mükellefleri kayıtlarının ilgili yayın standartları veri tabanında tutulmasını sağlamak.

c) Derleme programı üzerinde derlenmesi gereken materyalin takibini yapmak.

ç) Derleme mükelleflerine materyalini zamanında teslim etmeleri için gerekli bilgilendirmelerde; derleme yükümlülüğünü yerine getirmeyen derleme mükellefleri hakkında 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu, Derleme Kanunu ve ilgili diğer mevzuat hükümleri doğrultusunda gerekli işlemlerin yapılması için ilgili makamlara bildirimde bulunmak.

d) Teslim alınan derleme nüshalarının yıpranmamış ve bozulmamış olmasını, eksik ve hatalı basım olmamasını sağlamak.

e) Derlediği fikir ve sanat eserlerini derleme programına kaydederek, derleme numarası vermek.

f) Derleme mükelleflerine alındı belgesi vermek.

g) İşlemleri tamamlanan derleme nüshalarını 75 gün içerisinde derleme kütüphanelerine göndermek.

Derleme birimi ve görevleri

MADDE 7 – (1) Derleme birimleri Bakanlığa ya da yerel yönetimlere bağlı il halk ve ilçe halk kütüphaneleridir. Kütüphanesi bulunmayan ilçelerde derleme işlemlerini Kaymakamlıkça belirlenen birimler yürütür. İlçe halk kütüphaneleri teslim aldıkları yayınları il halk kütüphanelerine gönderir.

(2) Derleme Birimlerinin görevleri şunlardır:

a) Görev yaptıkları il ve ilçe sınırları içerisinde Derleme Kanunu kapsamına giren her türlü fikir ve sanat eserini derleme mükellefinden eksiksiz teslim alıp derlemek, teslim alınan derleme nüshalarının yıpranmamış ve bozulmamış olmasını, eksik ve hatalı basım olmamasını sağlamak.

b) Derleme programı üzerinde derlenmesi gereken materyalin takibini yapmak.

c) Derleme mükelleflerine materyali zamanında teslim etmeleri için gerekli bilgilendirmelerde; derleme yükümlülüğünü yerine getirmeyen derleme mükellefleri hakkında 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu, Derleme Kanunu ve ilgili diğer mevzuat hükümleri doğrultusunda gerekli işlemlerin yapılması için ilgili makamlara bildirimde bulunmak.

ç) Derleme nüshalarının türlerine göre ayrımı yapıldıktan sonra, derleme programı üzerine kaydedilerek ilgili derleme kütüphanelerine teslim edilmesini sağlamak.

d) Derleme nüshalarını türlerine ayırmak suretiyle fiziksel özellikleri de dikkate alınarak sevkiyata hazır hale getirmek ve en geç 90 gün içerisinde derleme kütüphanelerine göndermek.

e) Derleme mükelleflerine alındı belgesi vermek.

f) Derleme Kanunu kapsamına giren her türlü fikir ve sanat eserini eksiksiz derlemek ve derleme numarası vermek.

g) Derleme mükellefleri kayıtlarının ilgili yayın standartları veri tabanında tutulmasını sağlamak.

ğ) İl halk kütüphaneleri, bağlı ilçe halk kütüphanelerindeki derleme işlemlerinin ve derlenen eserlerin kullanımının amaca uygun, etkin, sağlıklı ve eksiksiz bir şekilde hak ihlallerini önleyici koruma tekniklerini uygulayarak yürütülmesini sağlamak.

Alındı belgesi

MADDE 8 – (1) Derleme nüshaları teslim alındığında derleme programına EK-1'de yer alan alındı belgesi bilgileri girilir ve belgenin bir kopyası mükellefe teslim edilir.

Derleme kütüphaneleri ve görevleri

MADDE 9 – (1) Derleme kütüphaneleri; Milli Kütüphane Başkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphane Vakfı Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı ve Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesidir.

(2) Derleme kütüphanelerinin görevleri şunlardır:

a) Derleme Müdürlüğü ve derleme birimlerince teslim edilen derleme nüshalarını derleme programı üzerindeki çevrimiçi listelerinden kontrol etmek ve gerekli işlemleri 30 gün içinde tamamlamak.

b) Derleme nüshalarının arşivlenmesi, korunması ve hizmete sunulmasında ilgili kurum ve kuruluşlarla, ulusal ve uluslararası standartların oluşturulmasına yönelik çalışmaları yapmak.

c) Derlenen materyalin, teslim tarihinden sonra en geç dokuz ay içerisinde hizmete sunulmasını sağlamak.

ç) Derleme Kanununda verilen görevleri, hak ihlallerini önleyici etkin ve yeterli koruma önlemlerini alarak eksiksiz yerine getirmek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Derleme Mükellefleri, Derleme Nüshaları ve Gönderileceği Kütüphaneler

Derleme mükellefleri

MADDE 10 – **(1) Derleme mükellefleri şunlardır:**

a) Kitap, kabartma harfli kitap, kitapçık, ansiklopedi, albüm, atlas ve nota gibi tek başına ya da bir takımın veya bir dizinin parçası niteliğinde olan ayrı ayrı yayımlanmış eserler; gazete, dergi, yıllık, bülten, takvim gibi süreli yayınlar; afiş,

kartpostal,gravür, reprodüksiyon ve basılı fotoğraf gibi grafik eserler için gerçek ya da tüzel kişi yayıncı, yayıncının olmadığı durumda basımevi ya da matbaa.

b) Veri içeren her türlü slayt, şerit, film parçası, makara, kaset, kartuş, film ve mikroform gibi materyal; her türlü bilgisayar, müzik ve video cihazlarında kullanılmak üzere üretilmiş ses, görüntü ve veri içeren optik ve manyetik ortamlara kaydedilerek çoğaltılmış eserler ile elektronik ortamda üretilerek kullanıma sunulmuş elektronik yayınlar için yapımcı, yayımcı ya da üretici gerçek ya da tüzel kişi.

c) Prospektüsleriyle birlikte blok veya tek olarak pul ve kağıt paralar; harita, plan ve krokiler için kullanmak ya da dağıtmak üzere çoğaltma işlemlerini yapan gerçek ya da tüzel kişi.

ç) Yürürlükteki kanunlar ile ikili ya da çok taraflı anlaşmalar uyarınca, yabancı uyruklu gerçek ya da tüzel kişilerin Türkiye'deki kütüphane, müze, arşiv ve belgeliklerden yararlanarak hazırlamış oldukları eserler ile ülkemizde yaptıkları arkeolojik kazı ya da araştırmaların yöntem ya da sonuçlarına ilişkin olarak yurt dışında yayımlamış veya çoğaltmış oldukları eserler için hazırlayan gerçek ya da tüzel kişi.

d) Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde faaliyet gösteren derleme mükelleflerinin yurt dışında basımını ve çoğaltılmasını gerçekleştirdikleri eserlerin basım ve çoğaltma işini yaptıran gerçek ya da tüzel kişiler.

Derleme nüshaları, derleme nüshalarının sayısı ve gönderileceği kütüphaneler

MADDE 11 – (1) Derleme nüshaları EK-2'de adları geçen derleme kütüphanelerine belirtilen sayı ve türde gönderilir. Yerel ve bölgesel gazeteler ise

ikişer nüsha derlenerek bir adedi Milli Kütüphane Başkanlığına, bir adedi de yayımlandığı ilde bulunan il halk kütüphanesine teslim edilir.

(2) Bandrol alması gereken derleme nüshaları, bandrollenmiş biçimiyle derleme birimlerine teslim edilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Elektronik Yayınlar, Sinema ve Müzik Eserleri, İthal Eserler

Çevrimiçi-çevrimdışı elektronik yayınların derlenmesi

MADDE 12 – (1) Çevrimiçi ve çevrimdışı elektronik yayınların derlenmesine ilişkin esaslar şunlardır:

a) Milli Kütüphane Başkanlığı, çevrimiçi elektronik yayınları hak ihlallerini önleyici etkin ve yeterli koruma önlemleri alarak derler. Yayınların derlenme usul ve esasları ile bu kapsamda derlenecek yayın türleri Milli Kütüphane Başkanlığı tarafından hazırlanacak Yönerge ile belirlenir.

b) Derlenen çevrimiçi ve çevrimdışı elektronik yayın ve ekleri, fiziksel ve içerik olarak zarar görmemiş, eksiksiz ve kullanıma hazır durumda olur; şifre, güvenlik kodu ve benzeri kopya koruması bulunmaz.

c) Çevrimiçi ve çevrimdışı elektronik yayınların program içeriği, donanım uyumu ve gereksinimi ile anahtar kodunu kapsayan, yayının kullanımı sırasında ihtiyaç duyulabilecek bilgileri içeren ek materyal ve/veya yazılım kılavuzu yayınla birlikte gönderilir.

ç) Çevrimiçi elektronik yayınlar yayımlandığı formatta derlenir. Aynı eser farklı formatlarda yayımlandığında derleme mükellefi yayını uygun gördüğü formatta teslim eder.

d) Çevrimiçi elektronik yayınlar uluslararası yayın standartlarına uygun olarak derlenir.

Müzik ve sinema eserlerinin derlenmesi

MADDE 13 – (1) 5/12/1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda tanımlanan alenileşmiş müzik ve sinema eserleri, Millî Kütüphane Başkanlığı ve İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi tarafından derlenir.

İthal eserler

MADDE 14 – (1) Yurt dışında basımı veya çoğaltımı yapılarak, yurt içinde satışı ve dağıtımı yapılan Türkiye'nin kültürel varlığı ile bilgi birikimini oluşturan fikir ve sanat eserleri, derleme mükellefince altı nüsha olarak alındı belgesi karşılığında İstanbul'da Derleme Müdürlüğüne, diğer illerde derleme birimlerine teslim edilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sorumluluklar, Yetkiler ve Yaptırımlar

Derleme nüshalarının teslimi, korunması ve kullanımı

MADDE 15 – (1) Derleme Kanununda yer alan derleme kütüphaneleri, derleme nüshalarının arşivlenmesi, korunması ve ilgili mevzuatta öngörülen amaçlarla ve koruma hükümlerine uygun şekilde kullanıma sunulmasından sorumludur.

(2) Derleme Kütüphaneleri, Derleme Kanunu kapsamındaki derleme nüshalarını, Kütüphane kullanıcılarına ve diğer kütüphanelere 5/12/1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Ek 11 inci maddesi saklı kalmak kaydıyla hiçbir şekilde ödünç veremez. Derleme nüshaları, insanların yoğun olarak bulundukları kamp, yayla, cezaevi, sergi, fuar gibi muayyen zamanlarda farklı

mekânlara geçici koleksiyon olarak götürülemez ve gezici kütüphane hizmetlerinde kullanılamaz.

Farklı formatlarda ve içeriği değiştirilmeden çoğaltılan eserler

MADDE 16 – (1) Eserler hangi formatta yayımlanmışsa o formatta derlenir.

(2) Eser önceden derlenmişse, eserin basım ve yayım bilgisinde, içeriğinde, fiziksel özelliklerinde ve formatında hiçbir şekilde değişiklik yapılmadan yeniden çoğaltılmış kopyalarını derlemek için derleme mükelleflerinden nüsha istenilmez. İçeriği ve çoğaltım formatı değişmeyen bu eserlerin tıpkı basımları derlemeye tabi tutulmaz.

(3) Derleme nüshası birden fazla formatta çoğaltılmış ise, çoğaltılan materyalin bütün formatları derlenerek bu Yönetmeliğin 11 inci maddesinde belirtildiği şekilde ilgili kütüphanelere gönderilir.

(4) Hiçbir şekilde fiziki baskısı yapılmamış elektronik yayınların ayrıca basılı ortamda derlenmesi amacıyla, basılı kopya olarak çoğaltılması, derleme mükelleflerinden talep edilemez.

Görme engelliler

MADDE 17 – (1) Derleme Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (g) bentlerinde belirlenen yayımlanmış eserlerin elektronik kopyaları hak ihlallerini önleyici etkin ve yeterli koruma önlemlerinin alınması koşuluyla görme engellilerin kullanımına sunulmak amacıyla 15 gün içerisinde Milli Kütüphane Başkanlığına gönderilir. Derleme Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (ğ) bendindeki yayınlar için de 15 günlük süre geçerlidir.

İdari yaptırımlar

MADDE 18 – (1) Derleme Kanununa aykırı davrandığı tespit edilen derleme mükellefleri hakkında aynı Kanunun 10 uncu maddesinde düzenlenen yaptırımlar, derleme birimleri ve Derleme Müdürlüğünün bildirimi üzerine veya re'sen, derlemenin yapıldığı yerdeki en büyük mülki amir tarafından uygulanır.

(2) Derleme Kanununun 11 inci maddesinde yer alan cezaya itiraz ve cezaların tahsili işlemleri, derlemenin yapıldığı yerdeki en büyük mülki amir tarafından yürütülür.

(3) Bin Türk Lirası ile beş bin Türk Lirası arası para cezalarının tutarının belirlenmesinde; eserin satış miktarı, kopya sayısı ve üretim maliyeti, eserin derlenme sayısı ve o günkü satış fiyatı dikkate alınır. İlk defa bu suçu işleyenler için alt sınır uygulanır.

Geçiş hükmü

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Çevrimiçi elektronik yayınların derlenmesi ile basılı yayınların elektronik nüshalarının görme engellilerin hizmetine sunulması için gereken personel, bütçe ve teknik donanım Milli Kütüphane Başkanlığınca oluşturulur. Yayınların derlenme usul ve esasları, hak ihlâllerini önleyici etkin ve yeterli koruma önlemleri alınarak Millî Kütüphane Başkanlığı tarafından hazırlanacak yönerge ile düzenlenir.

ALTINCI BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Yürürlükten kaldırılan yönetmelik

MADDE 19 – (1) 21/9/1981 tarihli ve 17465 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

MADDE 20 – (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 21 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Kültür ve Turizm Bakanı yürütür.